

Novygrada 3/12 1917

Eran Milčinski:

12404

Tolovaj Mataj

in druge
slovenske pravljice.

S 15 risbami Ivana Vaupotiča.

Karl Janko

1917

v četrtem letu vojne — da
bi bilo zadnje — in vojna
zadnja!

Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani.
Natisnila „Narodna tiskarna“.

40451

Use pravice pridržane, zlasti tuči pravica prevajanja.

40451

030006114

III, h, h

Tolovaj Mataj.

Kmet Jernač je na sejmu prodal voléta. Zadovoljen je bil s kupčijo, zato si ga je privoščil polič za žejo, še drugega za kratek čas, še tretjega čez mero. Prešerne volje se je vračal domov, pa sta ga na potu zajela mrak in megla. Sam ni vedel kdaj, zašel je vstran in zagazil v močvaro. Tla so mužela in se vdajala, bolj in bolj se mu je ugrezal korak, oko ni segalo dalj nego roka, skoro ni mogel ne naprej, ne nazaj. Klical je na pomagaj in rotil Boga in za Bogom vruga, naj ne data, da tukaj pogine.

Kar začuje za sabo glas: „Kaj mi daš, pa ti pomorem?“

Kmet odgovori: „Povej, kaj hočeš, da bom vedel, ali imam!“

Neznani glas pravi: „Daj mi, kar imaš doma in sam ne veš, da imaš!“

Kmet si je mislil, to ne bo prida vredno, za kar ne bi vedel pri svoji hiši, in je hitro obljubil in zdaj je uzrl tik sebe majhnega moža v zelenem svitu, v rokah je držal pismo in pero in kmet je moral z lastno krvjo podpisati dano obljubo. Pa ko je podpisal, ga je zeleni

mož z lahko roko prenesel na trdo cesto, še mu je pokazal pot in vzela ga je tema.

Domov prišedši kako se je prestrašil Jernač: v zibelki je spalo drobno dete, rodilo se mu je, ko ga ni bilo doma.

Žena je bolna ležala in je videla, kako se je zgenil mož in prebledel; vprašala ga je in ni odnehala, da ji je povedal, kaj se je zgodilo. Premilo je zavekala: „Kaj si storil, rodnega sinčka, željnega, ljubega, si prodal vragu!“

Obrnila se je v zid. Petelin je odpel polnoči, pa je še vekala, zvonar je odzvonil beli dan, pa je še ihtela, svetla danica je gori prišla, pa je izdihnila za zmeraj in kmet je bil vdovec in nebogljeno dete brez matere. —

Tekli so dnevi, tekla so leta, sinček je rasel, pa ko se mu je zdramila pamet, je videl in se čudil: kadar mu oče reže kruh, vsakokrat se joče. Vpraševal je in silil zakaj, ali očetu je bilo hudo in ni maral in mogel razodeti resnice. Ljubil pa je sina in da ga morebiti vendarle reši iz oblasti pekla, kamor ga je prodal nevedoč, ga je poslal na visoke šole, naj ga izučé za mašnika.

Sin se je izšolal, pel je novo mašo, oče ga je bil vesel, ali solze je le še točil in sinu tajil, zakaj.

Gre oče neki dan v hrastovino, sin novomašnik ž njim. Oče seka panje, mu reče sin: „Dajte, oče, naj še jaz poizkusim svojo moč!“ Oče mu da sekiro, sin napne sile in žile in jo globoko zasadi v panj. Pa pokliče očeta: „Oče, pogledjte, nekaj je v panju!“

Oče pogleda, ne vidi ničesar, še z roko seže v cep. Tačas sin izdere sekiro, panj se sklene in uščene očetu prste, da je zavpil od bolečin. Reče sin: „Oče, prišla je ura, da mi morate povedati, zakaj se vsakokrat jočete, kadar mi režete kruha! Dokler ne poveste,

ne rešim Vam roke. Vas boli, mene boli še huje." Zdaj je oče v silnih bolečinah razodel: „Joh, prejoh, moj ljubi sin, zelenemu možu sem te prodal, nesrečni oče; in sem mu dal pismo, ko še vedel nisem, da si na svetu!" Sin je s sekiro razklenil cep, da je oče zopet umeknil roko, potem je rekel: „Nikar se ne jokajte, oče, kupčija se razdere, grem in poiščem pismo, če treba, sredi pekla!"

Ni odlašal, da stori, kar se je namenil. Vzel je kadila in posvečene vode in se napravil na pot.

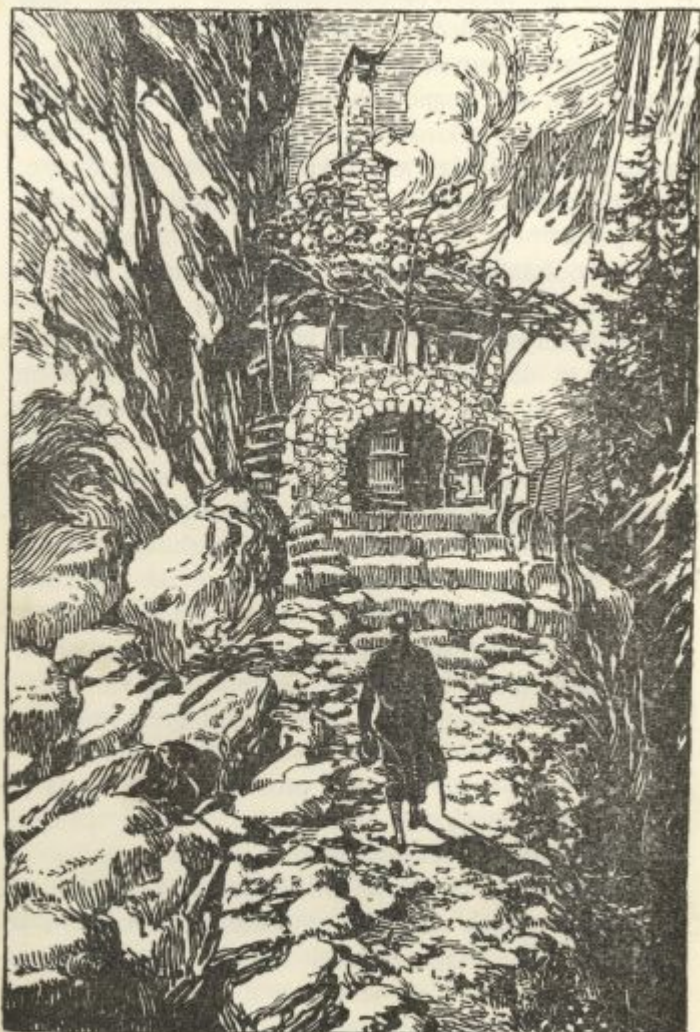
In je šel in je hodil, hodil je devet dolgih mesecev, desetega en dan, da je prišel v deželo, kjer travica ne zeleni, žito ne rodi, zvonovi ne zvonijo, petelinčki ne pojo. Solnce se je nagibalo za goro, da zaide v naročje božje milosti, pa je videl pred sabo hišo, ta hiša je bila pokrita s samimi mrtvaškimi glavami.

Stopil je v vežo. Za širokim ognjiščem se je sukala starka; komaj ga je zagledala, že mu je zaklicala: „Duša krščena, beži odtod! Tolovaj Mataj je te hiše gospodar, devetindevetdeset glav je že ubil in še pravi, da jih mora biti sto. Gorje ti, če te zaloti!"

Mašnik je odgovoril: „Pred pekel grem in se ne bojim; pa bi se bal človeka? Ne ganem se odtod."

Ženi se je smilil in ga je prosila in prosila, da je slednjič ubogal in se zleknil pod orjaško postelj, skrbno je čezenj poveznila korito.

Ni bil dolgo skrit, je prilomastil tolovaj. Sukali sta se mu krvavi očesi kakor mlinska kamena in je kričal in dejal: „Diši mi, diši krščena kri!" Žena je tajila, tolovaj Mataj pa je z betom v roki dregal po kotih in je dregnil pod postelj in steknil korito, pod koritom mašnika. Zagrohotal se je, da so zabrnela okna: „Črni mož, o pravem času si prišel. Imam na strehi devetindevetdeset glav, še ene mi je treba, da jih bo

Videl je pred sabo hišo, ta hiša je bila pokrita s samimi mrtvaškimi glavami.

sto. Pridi na plan, hajdi na dan, da pokusiš moj bet!“ In ga je potegnil izpod postelje.

Mašnik je rekel: „Ne dotikaj se me! Zakaj jaz sem prodan, zdaj grem pred pekel, iskat svojo dušo.“

Mataj se je grohotal, da so pokale šipe: „Če je tvoja duša v peklu, kje bo moja! Ostani pri meni to noč, nikaar se ne boj. Ali ko prideš v pekel, baraj in poglej, poglej in baraj, káko postelj, reci, da pripravljajo tolovaju Mataju!“

Tako je mladi mašnik prenočil pri starem razbojniku, zjutraj [z rumeno zarjo je šel naprej. Cez peščene poljane, kamenite bregove, prek gnilih voda ga je peljala pot, da je dospel do pekla.

Peklenska vrata so bila zaprta. Pokadil jih je s kadihom, pokropil s posvečeno vodo, pa je zagrmelo, kakor da se bliža sodni dan, in vrata so se odprla na stežaj. Vun se je udrlo vragov kakor listja in trave. „Kaj hočeš od nas, ti črni mož?“

Mašnik je odgovoril: „Moj oče me je prodal zelenemu vragu, ono pismo mi dajte nazaj!“ Vragi so zbežali in zopet pritekli: „Svojega pisma ne dobiš!“ — in so zatreščili peklenska vrata.

Mašnik pa ni nehal in je kadil in kropil, raznesla so se vrata na drobne kosce in je prišel predenj sam Lucifer, gazda vseh vragov. Obe trepalnici je imel podprti, vsako s petimi železnimi drogi — tako je bil star. Ni maral duhati kadila, ni strpel posvečene vode in je ukazal: „Kdor ga imaš, pismo, daj mu ga nazaj, črnemu možunu, da nas ne bo dušil s kadihom, da nas ne bo bičal z blaženo vodo!“

Drúgi so molčali, zeleni vrag pa se je oglasil in rekel: „Jaz ga imam, pa ga ne dam. Imam jih še drugih pisem devetstodevetindevetdeset in rajši jih dam vseh devetstodevetindevetdeset, kakor to samo.“ Mašnik

je kabil in kropil, Lucifer je ukazoval in rotil, zeleni vrag se je upiral in branil. Zdaj je Lucifer velel: „Vrzite ga v vrelo olje, zelenca, da se nauči, kako se uboga!“

Vragi so prijeli upornega tovariša in so ga vrgli v vrelo olje, zeleni vrag pa je klel in kričal iz kotla: „Ne dam pa ne dam.“

Reče Lucifer: „Posadite ga v žareči stol!“ In so ga potegnili iz kotla in ga posadili v žareči stol, zeleni vrag je tulil kakor volk, ali pokoriti se le ni maral: „Ne dam pa ne dam“.

Zdaj se je Lucifer razsrdil in je ukazal: „Ko drugo ne zaleže, vrzite ga na postelj tolovaja Mataja!“ Ta postelj pa je bila čez in čez nabita z britvami, kosami in živimi železnimi čavliji in polita z vrelim žveplom.

Zeleni vrag je slišal ukaz pa mu je pošla beseda, zarjul je od groze, kar koj je vrnil pismo.

Ročno je s pismom mašnik zapustil pekel in krenil proti domu. Spotoma se je oglasil pri tolovaju Mataju. Mataj je košato sedel za mizo, obiral pečenega vola, zamakal ga z vinom iz škafa. Udaril se je z roko po stegnu: „Krščena kri, kaj si videla v peklju?“ in je rezgetal smehu in kazal široke zobe.

Pa mu je mašnik povedal, kako da ga čaka postelj čez in čez nabita z britvami, kosami in živimi železnimi čavliji, polita z vrelim žveplom, in da se je postelje zbal sam zeleni vrag.

Tolovaja Mataja je minil smeh, prestrašil se je in prebledel: „Gorje mi grešniku! Kaj naj storim, da uidem prestrašni kazni?“

Mašnik ga je gledal in molčal. Molčal in molil. Potem je rekel: „Usadi bet v ta pusta tla in poklekni ob njem, kesaj se in moli! Če bet ozeleni, razcvete in odcveti, če odcveti in obrodí, ti bo božja milost blizu.“ In je šel svojo pot.

Mašnik je kadil in kropil, raznesla so se peklena vra'a in je prišel predenj sam Lucifer.

Mataj pa je zavekal: „Zapadel sem sodbi, zame ni rešitve!“ —

Preteklo je devet let, desetega en dan. Tačas se zgodi, da pripeljejo mašnika sveti posli v kamenito pustoto, prazna je bila, brez grma in drevesa, ena edina košata jablana je rastle sredi planote in prelepo dehtela, v vrhu ji je sedela bela ptica, ptica golobica.

Mašnik ukaže svojemu strežaju: „Hodi gledat, odkod ta rajski duh!“

Strežaj gre, vidi jablano polno rdečih jabolk, ta jabolka so presladko dehtela. Hoče odtrgati eno, pa se oglasi bela ptica, ptica golobica: „Pusti, ta sad ni zrastel zate!“ Strežaj se ustraši, priteče k mašniku in pove: „V jablani sedi bela ptica golobica, ki govori in brani trgati dehtečih jabolk.“

Mašnik se začudi, sam stopi k drevesu; njemu golobica ni branila, utrgal je dehteči sad in vanj ugriznil, iz jabolka se je pocedila rdeča kri. Pogledal je jablano, zdaj jo je spoznal: jablana je bila Matajev bet, ki je ozelenel, ocvetel, obrodil, pod jablano je klečal Mataj in čakal rešenja, kolena so se mu bila udrla v zemljo, po ramah mu je rastle zeleni mah, po rokah mu je rastle drobna travica.

In zatrepetalo je Mataju telo in je rekel: „Glej jablano, polno sadu, znamenje moje pokore! Dan za dnem, noč za nočjo sem močil bet s skešanimi solzami, bela ptica golobica mi je v drobnem kljunčku nosila hrane, da nisem omagal. Dan je minil za dnevom, noč je prešla za nočjo, devet dolgih let: bet je obrodil sad! Daj, sveti mož, in izpovej me, da dosežem večni mir!“

Mašnik je pokleknil k Mataju in ga izpovedoval, za vsak izpovedan greh je padlo jabolko z drevesa.

Mataj je utihnil. Mašnik ga je vprašal: „Ali imaš še kaj na vesti?“

Mataj je povetil glavo in molčal. Mašnik je pogledal kvišku, še eno jabolko je viselo na drevesu. „Ne boj se, ne prikrivaj ničesar!“

Mataj je sklonil glavo do tal in je zašepetal: „Vrh strehe moje hiše stoji bela glava, glava moje rodne matere, ki sem jo ubil.“

Z drevesa je padlo zadnje jabolko, iz vrha je zletela bela ptica golobica in sedla Mataju na ramo in še je rekel Mataj: „Zahvaljena bodi ptica golobica, da si me hranila toliko let, do ure moje pokore!“

Golobica pa je odgovorila: „Jaz nisem ptica golobica, jaz sem tvoja rodna mati, truplo mi v črni zemlji trohni, glava na tvoji strehi stoji.“

Mašnik je naredil sveti križ in je velel: „Mataj, gori vstani, grehi so ti odpuščeni!“

Mataj hoče vstati, šlata pri kolenih, kolena so se k tlom prirastla, — šlata po glavi, lasca ni nobena, veter jih je zlizal, — šlata po ramah, prerastel jih je zelen mah. Mataj se je zavzel. Potrkal si je na prsi, pa se je razsul v pepelič.

Bela ptica golobica je pepelič zgrebla in ga nesla v sveti raj,

Jezus, Marija nam ga daj!

Puta in petelinček.

Puta in petelinček gresta v leščevje lešnikov brat.
Puta reče: „Petelinček, glej tam gori tri v eni kepi!“
Petelinček zleti v vrh, puta mu pravi: „Vrži mi doli
kobuljico!“
Petelinček vrže doli kobuljico, zadene puto v očesce.
Puta zavcka: „Čakaj, doma bom povedala!“
Petelinček pravi: „Nisem kriv, zakaj mi je grm hlače
raztrgal!“
Grm pravi: „Zakaj me je koza objedla!“
Koza pravi: „Zakaj me je pastir premalo napasel!“
Pastir pravi: „Zakaj mi ni dekla južine skuhala!“
Dekla pravi: „Zakaj mi ni mlinar moke zmlel!“
Mlinar pravi: „Zakaj mi je volk vso vodo popil!“
Volk pravi: „Zakaj mi je solnce v gošt sijalo!“
Solnce pravi: „Zakaj mi je Bog ukazal!“
Tako je bil nazadnje kriv ljubi Bog, da se je
putici razlilo oko.

Zakleti grad.

Živela je grofinja, od sile bogata, še bolj pa skoča. Imela je tri zarjavele hčere, takšen so bile cvet kakor mati, in mati in hčere niso ves ljubi dan nič drugega počele, kakor da so čuvale svoje zaklade. Imele so trdno klet, izkopano v živo skalo, v tej kleti so stale tri silne železne skrinje, vzdane v tla, v prvi je bil zlat denar, v drugi bel, v tretji rdeč denar, vse tri so bile do vrha polne, na težkih pokrovih pa so sedele hčere, na vsakem ena. Skrinje so bile zaklenjene, ključke pa je na golem vratu nosila mati grofinja, ki je od zore do mraka prežala okoli gradu in podila berače, če je katerega zaneslo proti gradu. Komaj so si privoščale kruha bogate te reve in niso popravljale ne streh, ne oken; in dež, sneg in vihar so gospodarili po izbah in vežah, kakor jih je bila volja.

Neki dan je stara grofinja sedela pred gradom v solncu, od same lakote je bila zakinkala, kar jo zbudi berač, ki je ob palici pristokal do gradu.

Globoko se ji je klanjal in preponižno jo prosil za božji dar, za majhen denar.

Grofinja je planila iz dremavca, uzrla je berača in se ujezila: „Še reparja ne prevrtanega! Poberi se izpred mojega praga! Ali sem zato zbirala, zato stiskala, da bi zakladala potepuhe?“ Berač je stal in trepetal, pa ga je pahnila, da je padel po stopnicah, in še je vrgla kamen za njim.

Tiho se je pobral berač, pa ko se je ob palici privlekel do pod gradu, se je počasi ozrl in se zravnal in je bil velik kakor orjak. Dvignil je desnico, zagrozil je grofinji, prekrel je grad: „Da bi še sto in sto let v tem pustem zidovju varovale, kar ste zgrabile!“ — in ni ga bilo več. Berač je izpregovoril kletev in stresel in razvalil se je grad, grofinja in njene hčere pa so se izprevrgele v gnusno živad, ki je stražila zaklad in čakala odrešenja. —

Potekali so dnevi, vrstila so se leta, minilo jih je sto. Pod razvaljenim hribom je pasla mlada pastirica kozo in jo imela na vrvi. Lačna živalica je silila kvišku za brstjem, pastirica je plezala za njo, pa zagleda pod košatim grmom stopnice, pod stopnicami železne duri.

Kolikokrat je že tod lazila, nikdar jih še ni zapazila, danes prvič. V durih je bila ozka lina, vzpela se je na prste, pogledala skoz in je videla v mračno klet. V kleti so stale tri železne skrinje, na prvi je sedela mačka, na drugi pes, na tretji krastača, vsem trem so žarele oči kakor oglje.

Deklica je gledala in strmela. Kar nekaj zaveka na tleh poleg nje, trikrat ovita zelena kača je dvigala glavo proti njej, okoli vratu sta ji visela dva zlata ključa. Plaha deklica se je prestrašila kače, da se je čez grm in strm zaletela v tek, komaj jo je dohajala koza. Doma ni ne besedice črhnila o prikazni, tako je bila zbegana.

Po noči pa se ji je v sanjah prikazala kača; premilo je vekala in ji očitala, zakaj ni vzela ključev,

zakaj ni šla v klet. „Odrešila bi lahko štiri duše in dobro storila sebi in nam. Izvoljena si bila, pa si zamudila, in zamujenih je, joj in prejoj, kar dolgih sto let, sto let trpkega čakanja, sto let bridkega trpljenja. Da bo priletela drobna ptička od onkraj gore, v kljunu prinesla zrno, zrno izpustila tod-le na tla. Iz zrna bo zrastle lipica, kadar bo tako debela, da izcela naredi iz nje zibko, rodil se bo mlad sinček: on bo spal v tisti zibki. Kadar bo osem let imel, nam bo živalsko podobo vzel. Če se pa tudi on ne obnese, gorje nam na veke!“

Zasmilila se je deklici kača, rada bi jo rešila in je drugo jutro vse povedala očetu, kaj je videla in čula na bdeče oči in v sanjah; šla sta z očetom duri iskat pod razvaline, pa ni bilo ne duri, ne stopnic. —

Deklica je dorasla, omožila se je, imela deco, jo pošteno vzredila, in ko je prišla njena ura, je mirno in lahko umrla.

Čas je bežal in v hiši pod gradom je gospodaril že vnuka vnuk. Pred hišo je bila zrasla mogočna lipa, s ponosom jo je gledal gospodar. In nekega dne je rekel ženi: „Take lipe nima vsa dežela. Lahko bi jo prodal, pa je ne dam za nikakršen denar, tako mi je ljuba. In bi jo vendar rad podrl, da stešem zibko, če bi nama Bog dal sinčka.“ Bila sta brez otrok.

Žena se mu je mehko doteknila roke, rahlo se je nasmejala in rekla: „Posekaj lipo in pripravi zibko, če nama Bog da sinčka, da mu bo posteljca pripravljena in mu ne bo treba šele čakati, ko boš sekal in tesal in ga budil iz sladkega spanja!“

Mož je storil, kakor mu je velela žena, in ko je bila zibka postavljena, pisano pobarvana, mehko postлана, belo pregrnjena, jima je Bog podaril sinčka, Bogdan sta mu dala ime.

Bogdan je rastel in ne on, ne njegovi starši niso vedeli, da je izbran, da reši zaklete grajske.

Bil je boder dečko, bister, kakor riba v čisti vodi, vesel, kakor kos na zeleni tratini. In ko je štel osem let, se je zgodilo, da je lazil po kamenju razvaljenega gradu in iskal jagod. Pa ugleda pod košatim grmom stopnice, še nikoli jih ni bil videl. „Glej ga vrabca,“ je rekel, „odkod čez noč stopnice, še včeraj jih ni bilo!“ Gre po njih navzdol, pride do črnih železnih vrat, visoko v vratih je bila lina.

„Kaj pa zdaj,“ si je mislil, „v vratih lina, Bogdan pa premajhen, da pokuka skoz!“

Pa si privali kamen, stopi nanj, zdaj je dosegel lino in je pogledal noter. Kar je videl, mu je bilo všeč.

„O ti reč,“ je rekel, „kako možko sede: pes rentoč, mačka krempljetačka in krastača glavača. Slišite vi,“ je zaklical skoz lino, „koliko vas pa je za dvojačo?“

Pes je zarenčal, mačka zamijavkala, krastača zavvilila.

„Kaj pravite? Čuk vas razumi! Že vidim, da moram bliže.“

Stopi s kamena in poizkusi odpreti vrata, bila so zaklenjena. Takrat nekaj za njim zaveka. Ozre se, trikrat ovita zelena kača je stegovala proti njemu glavo, na vratu sta ji visela dva zlata ključa.

„O, botra,“ je rekel Bogdan in se ni prav nič bal, „vi imate ključ? Pa Bog plati!“ Snel ji je oba ključa z vratu, z večjim je odprl duri in šel noter.

„Dober dan bom rekel vsem vkupe!“ je pozdravil. „Pa lepo je tukaj pri vas, kakor v našem svinjaku.“

Stopil je k prvi skrinji. „Pes rentoč, mršav si! Mar pri vas nič ne jeste?“ Smilila se mu je suha žival

in jo je pogladil po hrbtu. Tisti mah se je pes izpremenil v grajsko gospodično.

„Odkleni skrinjo, otročaj, in poglej moj zaklad!“ je odurno velela fantiču.

„Zakaj pa ne, ker tako prijazno prosiš,“ je odgovoril Bogdan. Zasukal je manjši ključek v zarjaveli ključalnici, kvišku je skočil težki pokrov: skrinja je bila do vrha polna samega rdečega denarja.

„Vse to je moje,“ se je pobahala grajska gospodična.

„Naše!“ sta zajavkali mačka in krastača.

Bogdana je bodla baharija. „Kaj bo ta rejina!“ je rekel. „Jaz imam tri zajčke: dolgouhek, rdečeokec, kratkorepec jim je ime, pa še enega ne dam za to skrinjo in vse, kar je notri, in za vas tri povrh.“

To je izpregovoril, pa je rdeč plamen švignil iz skrinje in kjer je bil prej denar, je bil zdaj le še kupček pepela. Grajska gospodična je globoko vzdihnila, kakor da se ji je odvalil kamen od srca; padla je na kolena in sklenila roki.

„Zdaj glejte svojo bogatijo,“ je rekel Bogdan, „kupček pepela!“

Stopil je k drugi skrinji. „Nič se me ne boj, muca sestradana! Če bi jaz bil ti, bi rajši miši lovil kakor stradal.“ Pobožal je mačko in mačka se je pri tej priči izprevrgla v grajsko hčer.

„Odpri skrinjo in glej zaklad!“ — je oblastno velela.

Bogdan je odklenil, pokrov se je sam odprl, v skrinji je bilo vrhoma belega denarja.

„Vse to je moje,“ se je pobahala gospodična.

„Naše!“ je zavekala krastača.

„Vaše ali pa Nackovo!“ se je razkoračil Bogdan. „Kaj bo ta umazana ruda! Jaz imam očeta, zelen

klobuk nosi na glavi in za klobukom pero, pa še za to pero z očetovega klobuka bi ne menjal s tabo.“

Tisti mah je bel plamen požrl vse srebro, le malo pepela je ostalo na dnu, gospodična pa je globoko vzdihnila, se zgrudila na kolena in sklenila roki.

Bogdan je stopil k tretji skrinji. „Krastača glavača, mar tudi ti čuvaš tako imeniten zaklad, da ob njem pojemaš samega gladeža?“ Doteknil se je mrzle krastače in izpremenila se je v gospodično.

„Odpri skrinjo in glej moj zaklad!“ je velela ošabno.

Bogdan je odklenil, pokrov je lopnil kvišku, iz skrinje se je zabliščalo rumeno zlato.

„Vse to zlato je moje, kar hočem si lahko zanj kupim,“ se je napihovala gospodična.

„Moje ljube majke ne kupiš,“ jo je zavrnil Bogdan. „Moja majka me ima rada in ljubša mi je, kakor tvoj napuh z gradom in zlatom vred.“

Žolti plamen je požrl zlato, gospodična je globoko vzdihnila, padla na kolena in sklenila roki. Tačas je treskom zagrmelo, stresla se je klet in se razvalila. Bogdan pa je sedel pod grmom na kamenu, si mel oči in ni vedel, ali je bdel ali je sanjal.

Ostal pa je boder, pogumen in dobrega srca vse svoje žive dni in ni mu bilo sile drugega zaklada.

Gospod in sv. Peter.

Ko je Gospod še hodil po svetu in ga je spremljal sv. Peter, se je zgodilo, baš sta šla čez most, da se je z neba usula toča; par trenutkov — in vse žito na polju je bilo pobito. Dokoder je neslo oko, povsod samo strnišče.

Peter je zmajal z glavo in je rekel: „Gospod, ali je prav, da vse vprek kaznuješ, dobre ljudi in nemarne?“

Gospod je bil kar tiho.

Peter pa si je mislil: „Če bi jaz bil Gospod, jaz bi drugače vladal svet.“ Ta misel mu ni šla iz glave. In ko sta se bližala vasi, je rekel: „Gospod, povej mi, ali se še nisi naveličal biti Bog? Vidiš, jaz sem že davno sit, da sem sv. Peter!“

Gospod je videl Petrove misli, okrog usten mu je legel smeh, in je rekel: „Ali hočeš, da menjava za današnji dan?“

Peter je vesel pritrdil.

In sta šla v vas. Pri prvi hiši sta se ustavila in ker sta bila še na tešče, sta prosila zajtrka. Gospodinja je ravnokar iz peči jemala pogačo, pa je dala vsakemu kos.

Gresta naprej po ulici, jesta pogačo, pa jima pride naproti deklina; prijazno jima pokima, še lepše ju pozdravi.

Peter se pošali in jo vpraša: „Deklina, kje pa je tvoj zajtrk?“

„Ha,“ se mu nasmeje deklina, „moj zajtrk je še v božjih rokah.“

Gospod stopi k sv Petru in ga tiho opomni: „Ali nisi čul, da je njen zajtrk v božjih rokah? Zdaj si ti Bog, ti ji moraš dati svoj kos pogače.“

Peter je milo pogledal belo pogačo v svojih rokah, pa ni bilo drugače, dal jo je deklini. Žalosten in tih je stopal za Gospodom in namesto pogače je požiral slino.

Nebo se je zvedrilo, pot ju je peljala zopet prek potoka in ko sta bila sredi vode, pravi Gospod: „Peter, vzdigni svoj prst!“

Peter je komaj to storil, že prileti roj čebel, obesi se Petru na prst in ena ga upiči. Peter v nevolji odnese ves roj v potok.

Gospod se rahlo nasmeje in reče: „Peter, Peter, hud si Bog! Ena edina čebela te je upičila, ali je prav, da si končal ves roj?“

Petra je bilo sram in ni znal odgovora.

Tako sta prišla prek širokega pašnika. Pastirica je baš prignala goske, še jih je preštela, potem se je obrnila, da gre domov.

Gospod jo vpraša: „Ali ne boš pazke imela na gosi?“

Pastirica odgovori: „O, danes se mi mudi nazaj, moram materi streči, bolni leže in nimajo drugega kakor mene. Mi bo že ljubi Bog pazil na goske!“

Gospod pravi Petru: „Čuješ, danes gre tebi pazka na goske!“

Obstala sta oba na pašniku. Solnce je pripekalo, goske pa žive kakor šent. Pojale so se po pašniku semkaj in tjakaj in hotele uhajati proti domu, ubogi

Peter se je lovil za njimi, mahal je, kričal in jih vračal, ne trenutka ni imel miru. Gospod pa je sedel v hladni senci in ga gledal.

Slednjič se je solnce umeknilo za gore, pastirica je prišla po gosi in Peter se je truden zleknil pod hrast. Bridko je potožil Gospodu in rekel: „Dovolj mi je, nočem več biti Bog.“

Gospod pa pravi: „Peter, počakati moraš do polnoči, tako sva se zmenila.“

Vzdigneta se in gresta naprej. Bila je že noč, ko prideta v mesto. Stopita v krčmo in vprašata zastran prenočišča. Krčmar jima ga obljubi, sedeta za mizo in Gospod naroči kruha in vina.

Peter je bil truden in lačen, dobro mu je del počitek in dišal mu je božji dar. Pa je komaj prvi grizljaj spravil vase, se odpro vrata in v krčmo stopi nočni stražar.

Gospod ga vpraša: „Nočni stražar, ti tukaj? Kdo pa namesto tebe čuva?“

„Ej,“ pravi oni, „do polnoči naj ljubi Bog ima pazko, po polnoči jo bom pa jaz.“

Peter se je potuhnil in ni maral nič slišati, ali Gospod ga je rahlo dregnil in spomnil, da je Bog in da bo moral do polnoči ogenj čuvati in tate po mestu. Peter je čemerem vstal in šel.

Ko se je po polnoči vrnil, je Gospod že sladko spal. Peter je kakor snop padel na postelj, oddehnil se je tako glasno, da je zbudil Gospoda, in še je vzdihnil:

„Bogme, rašji sem le Peter kakor Bog!“

Sojenice in cigan.

V starih časih sta živela cigan in ciganka, on je koval čavlje in verige, ona je prosila in če ji niso dali, je vzela — danes gladež, jutri kradež, tako sta se pošteno redila.

Pa se zgodi, da zboli ciganka sredi noči. Cigan, kaj hoče, gre okrog sosedov prosit pomoči, in res spravi pokonci tri ženske, ki so šle k ciganki.

Ena teh žena pa je bila vdova in je imela edino hčerko, ta hčerka je štela šele sedem let in jo je bilo strah samo doma, pa je skrivaj ušla z doma in za materjo in je smuknila ciganki pod posteljo in je niso videli, ker je bila tema.

Ciganka pa je tisto noč dobila dete in žene so šle pripravljat vodo za kopel, med tem so položile novorojeno dete pod postelj, da ne bi delalo napotja v razvlaki in pri dirindaju. Ko je bila voda topla, so jo v koritcu prinesle v izbo in vdova se je pripognila pod postelj, da vzame dete. Pa je opazila svojo skrito hčer in ji rekla: „Hoj, dekle, kaj pa ti tukaj, hodi vun!“

Hčerka je prilezla izpod postelje, pa se ni nihče več brigal zanjo, ker se je ženam mudilo, da so dete

skopale in povile. Ciganki je odleglo in je zaspala, rumena zarja je gori prihajala in naznanjala beli dan in žene so se razšle.

Vdova in hčerka sta šli vkupe proti domu pa je hčerka vprašala mater: „Čujte, mati, kdo so bile one tri bele žene, ki so prišle v hišo, ko je dete ležalo zraven mene pod posteljo?“

Mati se je začudila in je vprašala, kake so bile te žene in kaj so počele. In deklica je povedala, kako prelepo so bile oblečene in imele svetle vence na glavi; sklanjale so se k detetu in govorile: „Tri dni kralj, četrti dan povišan!“ — potem so šle vun in ni bilo slišati ne koraka, ne duri.

Vdova je zdaj vedela: bele te žene so bile sonenice. In ji jezik ni dal miru, da je nesla novico sosedu, ta jo je povedala botri, novica se je raznesla po vasi in izvedel jo je tudi cigan. Široko se je zasmel, da ima kralja za sinu, in ko je sin doraščal, ga je klical za kralja in mu veleval: „Kralj stori to, stori ono, kralj, idi kure krast!“

V tisti vasi je živel še drug zakonski par; imela sta dvoje otrok, dečka in deklico, pa ko sta bila oba še majhna in nebogljena, jima je umrla mati. Mož je ljubil svojo deco, oko bi zanjo dal iz glave, zdaj si ni vedel kaj, poiskal si je drugo ženo, da bi gledala na otroka in jima rezala kruhka. Ali pisana mati je imela strupeno srce; od kraja kadar ni bilo moža doma, potem tudi spričo njega je kregala in dregala ubogi siroti in ju klela in podila, zavidala jima je suhe skorjice, še požirka čiste vode. Bratec in sestra sta rasla večja in večja, mačeha je postajala hujša in hujša in ko sta videla in spoznala, da jima od mačeha ne bo miru, od očeta pa ne pomoči, ker sam trpi zaradi njiju, sta si zavezala culici, se poslovila pri mački na

ognjišču in pri drugem nikomer in sta zjutraj na vse zgodaj, ko sta oče in mačeha še spala, skrivaj zapustila dom in šla v široki svet, da si poiščeta službe.

Hodila sta in hodila in ko je solnce stalo na poldne, sta prišla do hiše in sta vprašala, ali bi hoteli in ju vzeli v službo. Pa jima je dala gospodinja kruha, ker sta bila lačna in tako mlada, potem pa jima velela z Bogom, ker sta še prešibka za trdo delo.

Šla sta naprej, prišla v temen gozd, temu gozdu ni bilo konca, ne kraja; solnce se je nižalo, tiha rosa je nastopala, pa še nič glasu, nič sledu, da so blizu ljudje.

Sestrica se razjoče: „Kam sva zašla, živa več ne najdeva iz temne te hoste.“

Bratec jo potolaži: „Ne boj se, sestra, saj sem jaz pri tebi in Bog nad nama. To je hrastova šuma, tod pastirji žirijo svinje; ako ne najdeva koč, najdeva vsaj stajo, da notri prespiva noč in naju ne zakolje volk; jutri nama že beli dan pomaga naprej.“

Še sta šla po šumi, temna nočka je padala na zemljo, sestra je pešala, brata je skrbelo, slednjič zagledata hišo, velika je bila in zidana, in rekla sta: „Rešena sva, dobri ljudje nama ne odreko zavetja, nemara dobiva še košček kruha.“

Duri so bile odprte, kako se prestrašita: hiša je bila tolovajska. Po tleh je stala kri, po kotih so slo-nele puške, ob stenah so visele sablje, v kleti so križem ležali ubiti tolovaji in jih je bilo enajst.

Sestra reče: „Beživa! Če še kateri živi in pride odkod, ne prizanese nama.“

Bratec pa je odgovoril: „Zunaj je noč, že tuli volk, le tukaj počakajva dne!“

Dobro sta se zaklenila in ker sta bila trudna, sta hitro zadremala in trdno prespala vso dolgo božjo noč.

Ko sta se zbudila, je bil velik dan, solnce je prijazno sijalo in bratec in sestra sta pozabila na ves strah zadnje noči.

Pripravljala sta se na pot, pa se spomni bratec: „Sestra, kaj ti povem! Naspala sva se, zdaj morava še kaj založiti, da ne opešava po poti. Zakuri ogenj in pristavi vodo, jaz grem na lov, da kaj uplenim, bodi za v lonec, bodi za na raženj.“

Iz kota je vzel tolovajsko puško in se poslovil in ni bil še daleč od hiše, že je srečal volka in je nanj pomeril.

Volk pa je dal od sebe glas in je prosil: „Nikar me ne streljaj, v pomoč ti bom!“

Deček se ni malo začudil, od kdaj volčje govoré, vendar mu je prizanesel in volk je šel ž njim. Gresta naprej in bratec kmalu ugleda medveda. Pomeril je nanj, pa medved se je vzdignil na zadnji šapi in lepo prosil: „Nikar me ne streljaj, lahko ti bom še v pomoč!“

Deček je prizanesel tudi medvedu in medved se je pridružil dečku in volku.

Zdaj so bili trije, šli so naprej in so srečali še risa, lisico, mačko in petelina, vsi so prosili bratca, naj jih ne strelja, in mu obljubili svojo pomoč, bratec se jih je usmilil in so šli ž njim.

Solnce je stalo že na poldne, bratca je skrbela sestrice, ki ga čaka, lačen je bil tudi, plena pa še nič. Lisica je spoznala njegovo skrb, izza grma mu je pripodila zajca, bratec ga je ustrelil in medved ga je pobral.

Zdaj so se namerili proti domu in petelin je zletel v najvišji hrast, da se ozre in pove pot. Pa je zapel: „Kikiriki, sestrici tvoji hudo se godi!“

Bratec se je ustrašil in je priganjal hitro domov, medved, ris in volk so mu delali stezo skoz šumo.

Pet-lin po vrhah pa je zapel v drugič: „Kikiriki, sestrici že teče kri.“

Zdaj je medved bratca vzel na svoj hrbet in dirjali so kakor vihar.

Sestri se je tačas godila groza v tolovajskem domu. Kurila je na ognjišču, pa ko se je zasukala, da stopi po vodo, je od strahu kar sedla vznak: poglavar tolovajev je stal v durih.

Režal se je in kazal ostre zobe in vprašal: „Holej, kje so moji tovariši!“

Sestrica se je tresla in je dejala: „Žive duše nisem videla, noč je naju zajela, mene in bratca, hiša je bila prazna in sva v njej prenočila.“

Poglavar je ugledal kri po tleh, ozrl se je po koteh, stopil je v klet, tam so križem ležali ubiti tolovaji. Prirohnel je nad sestrico: „Tvoji pajdaši so mi ubili tovariše. Kje so, da jim vrnem nemilo za nedrago?“ In je potegnil sabljo, ostro ko britev, ko solnce se je bliščala, v sredi ji je ležala kača, na koncu ji je gorel ogenj, v jarem strupu je bila kaljena.

Sestra je neusmiljeno zakričala, tolovajski poglavar pa je zavihтел sabljo in komaj se je sablja doteknila blede glave, že je odletela in sestrica mrtva omahnila na tla. In še ji je odsekal roki in nogi in krvave kose zmetal v kad. Zaklenil se je v hišo, vzel puško in prežal pri oknu. In ni prežal dolgo, iz gozda je pridrevil medved, na medvedu bratec — pa je sprožil nanj. In bi ga zadel sredi v srce, pa se je medved tisti hip vrgel na tla in je zletela kroglja bratcu čez glavo.

Mačka je velela: „Skrijte se!“

Poskrili so se za drevesa, mačka pa se je na okoli splazila do hiše — poglavar je ni videl; pognala se je na streho, s strehe v vežo — poglavar je ni slišal; skočila je poglavarju za vrat — komaj jo je čutil, že mu je izpraskala oči. Odklenila je vrata in poklicala zverjad in medved in ris in volk so planili na tolovaja in ga raztrgali na drobne kosce.

Bratec je iskal sestro, bridko je zaplakal, ko jo je našel v kadi razmesarjeno. Vzel je blede glavo in krvavi trup, beli rokici in drobni nogici in je drugo k drugemu položil na mizo in lepo zravnal, da je ležala, kakor bi spala.

Volk je rekel: „Jaz ji skopljem grob.“ Ris je rekel: „Jaz ji zbijem krsto.“ Medved je rekel: „Jaz jo nesem k pogrebu.“ Petelin in mačka sta obljubila, da ji zapojeta bilje.

Lisica pa je rekla: „Prvi je padar, padar sem jaz.“ Smuknila je okrog voglov, skočila okrog plotov, prevrnila listje in travico, da je ujela kačo pisano. Z ostrim zobom jo je strgala, da je s kačjo mastjo pomazala razsekano sestro. In koder jo je namazala, so se kosi sprijeli, so se rane sklenile in sestra je odprla oči; zagledala je bratca, pa so ji zobje šli na posmeh, noge na pohod, roke na objem, usta na poljub in ko ji je bratec vse povedal, je po vrsti poljubila tudi živad, vsako enkrat, lisico pa dvakrat.

Zdaj so bili vsi veseli in so hiteli, da zapuste krvavi ta krov. Pa predno so šli, še je vzel bratec in si opasal svitlo sabljo mrtvega glavarja. Šli so in peljala jih je pot skoz temni gozd, po zelenih dobravah, po pisanih poljanah naprej in naprej, dokler da jim ni ustavila stopinje široka voda, črno jezero.

Postali so in moževali, na katero bi krenili stran. Kar zagledajo: dolga procesija ljudi se pomika proti

jezeru. Plapolajo črna bandera, molitev kipi proti nebu in vzdih in jok. Sredi vrste gre kraljična, oblečena v samo zlato in srebro in drago kamenje, bleda je kakor smrt, dve gospe v črni svili jo podpirata, da ne omahne. Za njo stopata kralj in kraljica v črni obleki in s krono na glavi in za njima polno ljudstva, vse v joku in solzah.

Kraj jezera se je sprevod ustavil. Kraljična je premilo objela očeta in mater in oče je zavekal: „Joj meni, dete moje drago, hčerkica edina, da te moram dati za deseto. Kam hoče tvoje belo lice, kam hočejo tvoje bele roke!“ Mati se je zgrudila na tla kakor mrtva in so jo gospe vzdignile in jo odnesle, in za njo je šel kralj in s kraljem vse ljudstvo. Le kraljična je ostala na bregu, klečala je in se jokala.

Dečku se je smilila njena lepota, še bolj njena žalost. Stopil je k njej in jo vprašal: „Prelepa kraljična, kaj se plačeš?“

Kraljična je odgovorila: „Ne vprašuj me, neznani mladenič, zame ni pomoči! V tem črnem jezeru živi strašan zmaj, sedem ima glav, drugega ne pije, kakor človeško kri, drugega ne jé, kakor človeško meso. Moj oče, kralj, pa mu mora sleherni dan za deseto dati devico, drugače bi z repom raztepel vodo in potopil vse kraljestvo. Danes je meni prišla vrsta, edini njegovi hčeri. Moj oče, kralj, je po devetih kraljestvih oklical, kdor bi zmaja ubil in mene rešil, tega postavi za kralja in mu da me za ženo. Pa se ni oglasil nikdo.“

Voda v jezeru je pričela kipeti, kraljična se je razplakala in je rekla: „Hodi z Bogom, že se giblje zmaj, da še tebe ne pogoltne!“

Ali bratec je odgovoril: „Beži vkraj, stopi v breg, naj poizkusim, če da Bog, da te rešim pošasti!“

Stopila je v breg, že je zmaj pogledal iz vode. Sedem je imel glav in je prhal in ko je prhnil, je zabučal vihar, dim se mu je valil iz žrela, bliski so mu švigali iz oči in tako je bil dolg, da je steval vodo onostran jezera. Zazijalo mu je vseh sedem glav, da pogoltne kraljično — ali je ni mogel doseči. Dišalo pa mu je mlado njeno meso in poganjal se je bliže.

Zdaj je bratec potegnil svetlo sabljo, ostro kakor britev; ko solnce se je zablščala, v sredi ji je ležala kača, konec nje je gorel ogenj, v jarem strupu je bila kaljena. In pridrevile so zveri, zakadile so se v zmaja in ga držale; bratec pa je zavihtel silno ostrino in komaj se je ž njo doteknil zmajevih glav, že so odletele. Zemlja se je stresla, jezero je prihajalo rdeče od krvi, na belem produ je medlela reva kraljična. Zveri so trgale zmaja in so ga raztrgale na drobne kosce, le vseh sedem jezikov je iz goltov porval bratec in jih spravil v torbo.

Kraljična se je zdramila in ko je vse videla in razumela, se je razjokala veselja. Prelepo se je zahvalila mlademu rešitelju in je rekla: „Hvala Bogu in tebi, moj ljubljeni in poljubljeni, odrešil si mene in kraljestvo, pojdi greva k očetu, da te postavi za kralja in ti mene da za ženo!“

Zahvalila je tudi zveri in še je pozdravila in objela sestrico in vsi so bili srečni in so se okrenili, da gredo v kraljevo mesto.

Pa se je spomnila sestrica očeta v daljini in je zaplakala: „Oj, da imamo še ljubega očeta pri sebi, kako bi bil vesel naše sreče!“

Tudi bratcu se je potožilo in so se zmenili in sklenili, da pojdi sestrica po očeta, varno jo naj spremljajo živali, bratec in kraljična pa da gresta naprej pred kralja.

Bratec je zavihtel silno ostrino . . .

Hodila sta bratec in kraljična proti kraljevemu mestu, pa se zgodi, da se dečka loti silen zaspanec, ni mu bil več kos in je rekel: „Moja mlada nevesta, kaj ti povem: tako se mi dremlje, da mi oči več ne vidijo, da me noge več ne neso. Dajva, sediva malo v hlad.“

Sedla sta doli v zeleno travo, naslonil ji je glavo na krilo in je zaspal, kraljična pa mu je z belimi prstki česala kodrasto glavo.

Pa pride po beli cesti mlad črni cigan, tisti, ki so mu sojenice prerokovale, da bo tri dni kralj in potem še povišan.

Kraljično je bilo strah in je dramila spečega tovariša, pa je pretrdno spal in ga ni mogla vzbuditi.

Črni cigan se je ustavil pred kraljično, mikal ga je blesk njene obleke in še jo je vprašal, kdo je in kaj tod dela. Kraljična se je tresla in mu je vse razodela, kako jo je deček, speč ji na krilu, otel iz oblasti zmaja in bo zdaj njen mož in postavljen za kralja.

Črnemu ciganu so se zasvetile oči, globoko se je priklonil kraljični. Pa ko se ji je klanjal, je vzel dečku sabljo in že mu je odsekal glavo. In še je zasukal ostrino nad kraljično in ji zagrozil, da tudi njej stori enako, če mu ne bo pokorna. In se je prestrašena morala zakleti pri mrtvi glavi dečka, da cigana pelje pred očeta kralja in očetu kralju pove, da je cigan ubil silnega zmaja in jo otel iz nesreče.

Žalostna je šla s črnim ciganom v kraljevo mesto in kakor se je zaklela, tako je morala govoriti.

Kralj je bil vesel rešene hčerke in je bil žalosten črnega zeta, ali bil je mož beseda, hvaležno je sprejel cigana in dal oklicati po vsej deželi, naj pride ljudstvo in se pokloni mlademu kralju in vsak, kdor pride, bo lahko jedel in pil, kar in kolikor bo hotel.

Na zlatem prestolu je široko sedel cigan, v zlatih svečnikih mu je gorelo devetsto sveč, sedem blazin je imel pod sabo, da bi ga ne tiščalo, in kraljična je morala sedeti poleg, bleda in tiha, in srce ji je bilo žalostno za smrt.

Trume ljudi so prihajale in se poklanjale mlademu kralju, med njimi je bil tudi starejšina iz vasi, odkoder je bil cigan. Starejšina je cigana koj spoznal in ko ga je spoznal, ga je minila lakota in žeja, kar obrnil se je in je hitel domov, da pove staremu ciganu veliko novico.

Stari cigan je zavriskal: konec bo delu in gladu! Prodal je naklo in kladivo, kupil seneno mrežo tobaka, da se prikupi kralju sinu, in je šel na pot.

Dan je potekal za dnem, noč minila za nočjo, zaklani bratec je ležal ob beli cesti na zeleni ruši in je bil mrtev. Pa je napočil četrti dan in je mimo prišla sestra, s sestrico oče in vsa zvesta živad.

Prva ga je zagledala lisica in je rekla: „Glej trup!“ — Mačka je vzkliknila: „Tu je glava!“ — in so videli, da je bratec, krvav in mrtev.

Oče in sestra sta britko zaplakala, lisica pa je že smuknila v grm, prevrnila je listje in travico, ujela je kačo pisano, z ostrim zobom jo raztrgala, s kačjo mastjo namazala glavo in vrat in sta se sprijela; rana se je zacelila in bratec je odprl oči. Pa ko je videl sestrico in očeta, so mu šla usta na smeh, nogi na pohod, roki na objem in je poljubil sestrico in očeta in vso živad, vsakega enkrat, lisico pa dvakrat. Zdaj se je spomnil tudi kraljične, skrbelo ga je in so hiteli, da pridejo v kraljevo mesto.

Vse mesto je bilo v belih zastavah, cesta polna veselih ljudi in so izvedeli novico: jutri bo poroka

lepe kraljične z mladim kraljem, ki je ubil zmaja in rešil kraljično in kraljestvo.

Deček je vstopil v grad. Pa ko je prišel pred cigana in se mu priklonil do tal, ga črni cigan, košat in mogočen, niti ni pogledal. Ali spoznala ga je kraljična in ko ga je videla živega, je več ni vezala prisega pri mrtvi njegovi glavi. Ušla je od cigana in je objela dečka okoli vratu in je rekla: „Ta me je rešil nesreče, ta je ubil zmaja in ne črni cigan. Črni cigan je razbojnik, spečega je zaklal mojega rešenika in še mene bi bil, da ga nisem peljala pred kralja in rekla, da je on premagal zmaja.“

Cigan je tajil. Deček pa je odprl torbo in iz torbe je vzel sedem zmajevih jezikov, da so jih videli vsi, in še je poklical sestrico in živad, da so pričali resnico.

Zdaj ni bilo nikogar, ki ne bi verjel, in je bila drugi dan poroka, šumna in sijajna, pa ne s ciganom, ampak z dečkom. Cigana so obsodili, da bo obešen. Peljali so ga na široko polje, pri pisanem znamenju so stala vešala, baš takrat je nasproti prisopihal stari cigan s seneno mrežo tobaka. Spoznal je sina in vprašal, kam? In je izvedel, da je bil sin le tri dni kralj, zdaj pa bo povišan na vešalih. Pa je bilo zelo žal staremu ciganu, da je prodal naklo in kladivo in si bo moral kupiti drugo in spet odkraja kovati verige in čavlje.

Sin jež.

Živela sta cesar in cesarica, imela sta dosti sveta in blaga, pa nikogar, komur bi zapustila bogatijo: Bog je že vedel, zakaj jima ni dal poroda. Pa bolj ko sta prihajala v leta, bolj sta koprnela po otroku.

Neki dan se je šetala cesarica po gozdu, zamišljena je smukala z belimi prsti zeleno perjiče z leščevja ob poti in ga trosila po tleh, pa ji je prelezel gladko stezo droben jež.

Cesarica ga je ugledala in se ustavila in izvil se ji je vzdih iz dna srca: „O, da bi dobila sina, ni treba, da je večji kakor ta jež!“

Kakor si je želela, tako se je zgodilo: cesarju in cesarici se je porodil sin in je bil tolikšen kakor jež in bodeč po vsem drobnem životu.

Zdaj ko sta ga imela, ga nista bila več vesela cesar in cesarica. Sram ju je bilo, skrivala sta ga pred svetom in ko je bil star štirinajst let, sta se zmenila in ga poklicala predse. Rekla sta mu: „Dovolj dolgo let sva te gojila in gledala, pa za našo svetlo cesarsko hišo nisi in nikdar ne boš. Hodi z Bogom v šumo, tja spadaš! S sabo si vzemi, kar hočeš, ali nazaj nama ne pridi prej nego čez sedem let!“ Mislila sta, v gozdu ga že kaj pojé, ali volk ali lisica ali druga zver.

Sin jež ni rekel nič niti si ni izbral druge stvari, da jo vzame s sabo, nego šest suhih svinj in velikega petelina. Petelina je zajahal, svinje je z vejko gnal pred sabo in — šli so v gozd.

Gozd je bil bolj usmiljen kakor rodni starši: prijazno je sprejel ježa. In mu je dajal varno zavetje in ga zalagal s hrano, pa tudi šest suhih svinj in petelinček niso pogrešali ničesar. In suhe svinje so se kmalu odebelile, odebelile in se leto za letom množile, da jim mali njih gospodar kmalu ni vedel števila.

Pa se je zgodilo, da je prišel prek gozda sosednji kralj, sam je bil na lovu in je izgubil stezo in ni vedel ne naprej, ne nazaj. Splezal je na drevo in pogledal na štiri plati, na vse strani: kakor daleč mu je neslo oko, sama hosta, nikjer hiše, nikjer obdelanega polja. Spustil se je zopet z drevesa. Nagibalo se je solnce, noč je šla noter, tulil je volk in kralja je zaskrbelo za življenje. Kar zagleda čredo svinj. Ozre se po pastirju, pastirja ni. Pa zakliče: „Svinje so tu, kje si svinjar, da mi pokažeš pot?“

Zakliče v drugič, zaprosi v tretjič, pa se mu izpod hrasta oglasi tenek glas: „Ne upam se. Pobil bi me, ker sem majhen.“

Kralj pa je velel: „Nikar se ne boj! Nič žalega ti ne storim. Še pol kraljestva ti dam, če me rešiš iz gozda, in rodno hčer za ženo, samo pridi in pokaži mi pot!“

Zdaj je izpod hrasta pokukal jež in je rekel: „Tako, tako, če mi zares obljubljaš hčer, še svoj podpis mi daj, da ne pozabiš obljube!“

Kralj, kaj je hotel, se je podpisal; pismo je nateknil ježu vrh hrbta na bodež in jež ga je srečno izpeljal iz gozda.

Tako je minilo sedem let, osmega pol. Cesar in cesarica se že nista več nadejala svojega sinu, mislila sta, kdo ve, kje trohne njegove bele koščice. Neki dan sta slonela v lini in gledala čez polje in plan, kar zagledata, daleč na cesti se vali oblak prahu. Ugibala sta, kaj bi pomenil, oblak pa je prihajal bliže in bliže in večji je postajal in večji, zdaj sta razločila: vsa cesta je bila polna rejenih svinj.

Zavzela sta se in se menila: „Kdo in odkod je bogati kupec, da ima toliko in take živali, in kam jo žene?“

Čreda je prišla do gradu, glej! s ceste je zavila čez grajski most na grajsko dvorišče.

Cesar se je začudil: „Mar hočejo pri nas nočiti?“ Cesarica pa je rekla: „Vse črno jih je, pa še prihajajo in ni videti konca.“

Šele k večeru je ponehala dolga vrsta. Za čredo pa je možato stopal petelin in na petelinu je sedel jež in je vihtel vejko.

Cesarica je vzkliknila: „Najin sin je.“

Cesar pa je rekel: „Lep ni, ali bogat! Morebiti nama kaj podari.“

Hitela sta po stopnicah navzdol. Razjokala sta se in pozdravila sina, velela sta mu v hišo in se drug nad drugega sukala okoli njega in mu stregla.

Sin jež je bil ginjen in vesel, verjel je, da se je staršema izpreobrnilo srce. „Nate,“ je rekel, „vse je Vaše, kar sem prignal!“ Bilo je pa toliko živali, da so napolnile vse hleve, pode in kleti, pa še jih je polovica stala na dvorišču. In so jih nagnali kar v grad, ker se je cesar bal, da jih kdo ne ukrade, in sta se jim nazadnje umeknila še cesar in cesarica in sta šla spat v svisli, le da so svinje vse prišle pod streho. Sin jež pa se je zaril pod ognjišče.

Ponoči cesar in cesarica od samega bogastva nista mogla spati, pa sta ugibala in se posvetovala vso dolgo noč. In je drugo jutro cesar rekel sinu ježu: „Videli smo in smo veseli, da si pri dobrem zdravju. Zares, bolje je bilo tebi v šumi, kakor nama v gradu. Zato idi nazaj, odkoder si prišel! In sabo vzemi šest koz; in če ti Bog da srečo kakor pri svinjah, čez sedem let se vidimo zopet.“

Sinu ježu se je storilo inako. Mislil si je: „Svinje obdrže, mene pode!“ In je odgovoril: „Preljubi moji starši, nikarte tako, v gozd ne maram nazaj!“

Oče je bil hud: „Kaj pa bi rad in kaj naj bo s tabo?“

Sin jež je rekel: „Dovolj imam že let, rad bi se oženil.“

Oče se je zasmel, mati je vzdihnila: „Ljubi moj sin, katera na vesoljnem svetu te bo hotela, saj te še midva težko gledava.“

Sin jež je premilo pogledal mater in očeta; tiho se je obrnil in je šel po svojega petelina, opletel ga je s pisanimi trakovi, nanj sedel in odjahal brez slovesa.

Jaha, jaha, da prijaha pod mogočni grad sosednjega kralja, tistega, ki ga je rešil iz gozda. Ta kralj je imel tri hčere, druga je bila lepša od druge: lilija dehteča, purpela rdeča, ajdov cvet. Sedeli so v gorenji hiši pri malici, imeli so okna odprta in se veselo smejali. Pa pogleda kralj skozi okno in vidi po svatovsko opletenega petelina, na petelinu sedi jež. Spomni se svoje obljube v gozdu in prebledi. Hitro pokliče stražarja: „Holaj, stražar, dvigni most, zapri duri, nikogar ne pusti v grad!“

Sinu ježu pa ni bilo mar duri. Ukazal je petelinu in petelin je ubogal; vzdignil se je v zrak in sfrfotal

Kralj se je prestrašil, da mu je padla žlica iz rok, šlepeder
z nog.

v okno, na polici se je široko razkoračil, stegnil je vrat, pozdravil „kukuriku“ in se globoko priklonil.

Kralj se je prestrašil, da mu je padla žlica iz rok, šlepeder z nog; hčere so ostrmele. Jež pa se je spustil z okna na tla, tekjal je pred kralja in mu pomolil pismo: „Ko je tulil volk in sem te rešil iz hoste, si mi obljubil in se podpisal, da mi daš pol kraljestva, za ženo pa rodno hčer. Prišel sem, da izpolniš obljubo.“

Kralj si je mislil: „Obljubiti in dati je preveč.“ Podpisa pa vendar ni mogel utajiti in je rekel: „Ako te katera mara izmed mojih hčera, jaz ji ne branim.“

Najstarejša, lilija dehteča, je zagnala glasen smeh in je rekla: „Rajša si nož zasadam v srce, kakor da vzamem takega.“

Srednja, purpela rdeča, se je okrog zasukala in na glas zarežala: „Rajša kamen za vrat in čof v vodo, kjer je najbolj globoka, kakor tebe za moža.“

Sin jež je gledal in poslušal, kako ga kraljeve hčere zasmehujejo, ali nič ni rekel, le sram ga je bilo solz, ki so mu silile v oči.

Najmlajša kraljična pa je bila lepa in mila kakor ajdov cvet in dobrega srca. Ljubila je svojega očeta, objela ga je in je rekla: „Rajši vzamem ježa, nego da bi bil ti, moj ljubi oče, poginil v hosti.“ In še se je ozrla na ježa in je videla roso v njegovih očeh, zasmilil se ji je, rahlo ga je vzdignila s tal in ga poljubila, ki ji je rešil očeta, ko je tulil volk. Pa ko ga je poljubila, so jo ostri bodeži zbodli v rdeči usni in kaplje gorke krvi so ji padle na ježevo kožo. Komaj pa se je gorka njena kri doteknila mu kože, je koža razpočila in iz nje se je izlupil prelep mladenič, v svilo oblečen in v zlato, roko je poljubil najmlajši in reke: „Zahvaljena bodi, preljuba nevesta, s svojo milo ljubeznijo, s svojo rdečo krvjo si me odrešila.“

Takega zeta je bil zdaj vesel tudi kralj. V zlato kočijo je dal zapreči šest belih konj in mladi par se je peljal k ježevim staršem.

Ko se pripeljeta na dom, sta se jima cesar in cesarica priklonila do tal, cesar sam je odpiral kočijo in globoko je vzdihnil: „Zakaj nimam takega sina! Koj bi mu izročil cesarstvo!“

Lepi mladenič pa se je veselo zasmel: „Saj sem Vaš sin!“ in je pokazal kožo.

In potem sta se cesarjev sin in kraljeva najmlajša vzela in svatba je bila taka, da je še ni videl svet. Na svatbo sem bil povabljen tudi jaz; sedel sem prvi pri zadnjem koncu, pa sem iz pisane majolike pil žolto vino in sem pojedel pol prasca, pol teleta in pol vola. Plesali smo na trobento in na bas in vesoljno cesarstvo in kraljestvo je bilo židane volje. Le sester mlade cesarice ni bilo blizu: zakaj starša si je nož zasadila v srce, srednja je skočila v vodo in se utopila, tako ju je grizlo, da sta zavrnila tepega ženina.

Mrtvi ženin.

Oče so se kregali, mati so vekali, lepe Majdalenke pa niso brigale ne očetove besede, ne materine solze. Sredi temne noči je tiho ušla iz kamrice, iz bele hišice, na zeleni paši pod širokim gabrom jo je čakal mladi Anzelj in jo je pozdravil in vprašal „Golobica, mokra so ti lica?“

Odgovorila je in rekla: „Mokra od solza, ker me moji hočejo razločiti s tabo.“

Pa je dejal Anzelj: „Če sama nočeva, kdo naju bi razločil! Glej zvezdice na nebu, prej ugasnejo, kakor moja ljubezen v srcu!“

In rekla je Majdalenka: „Ti si moj in bodeš moj in nihče drugi in naj te čakam do sodnjega dne.“

Dala sta si vero in roko, da si ostaneta zvesta, zgodi se karkoli, zvesta do groba in čez grob, tudi bridka smrt ju ne razloči.

Tako sta se menila in sta mislila, da ju nikdo ne čuje, pa ju je čula zelena trata pri nogah. Z zoro zjutraj so se pripasle bele ovce, pa jim je zelena trata razodela, kaj je slišala, ovce so povedale pastirju, pastir gospodarju, gospodar ženi, žena vsej vasi, tako sta zvedela tudi oče in mati.

Zdaj je oče vse noči zaklepal lepo Majdalenko v kamrico, lepa Majdalenka si je pulila lase in je preklinjala zeleno trato, da ne bi zelenila, bele ovce, naj jih pokoljejo volcje, pastirja, naj ga obesijo Turki, gospodarja, naj mu zapalijo hišo, ženo, naj ji strohni jezik! In še se je zaklela: „Moj je, moj bo mladi Anzelj, tudi bela smrt naju ne loči!“

Zmislil si je pa tačas presvetli kralj in je zbral mogočno vojsko, da jo pošlje nad Turka. Oče Majdalenkin je bil župan in je ukazal biričem, biriči so pobrali tudi mladega Anzlja — kar koj in brez slovesa je moral v vojake in odtod.

Lepa Majdalenka, ko je to zvedela, je vila bele roke, točila grenke solze in klicala svojega ljubega in veter je nesel njen glas čez gore in vode globoko v turško deželo.

Anzlju se je zdelo, kakor da sliši glas svoje ljube, in težave so mu hodile čez srce, kakor gredo megle čez solnce, in od solza ni videl pota. Bombrbom je boben brnel in priganjal naprej, dolgi so bili marši, trudni so bili dnevi, še hujše noči. Trda tla so mu bila blazina, smrekove veje so mu bile odeje, blede lunica edina prijateljica, svetla sablja edina pomoč.

Tako je minilo sedem let, osmega pol. Vojna se je iztekla, sovražnik je bil pobit. Vračali so se fantje, raztrgani, zamazani — da so bili le zdravi! Za njimi so prihajali, ki so bili ranjeni, ob palici, na vozeh: dali so kralju nogo, roko, le-to preljubo zdravje. In še je kateri prišel, da je bil v Turkih ujet in je srečno ušel. Mladega Anzlja ni bilo ne med temi, ne med drugimi, nikdo ni vedel, ali je še živ ali mrtev.

Lepa Majdalenka pa ga ni pozabila. Ni se česala, ni se kitila, ni hodila ne v cerkev, ne na ples. Oglašali so se snubci, pa jih je z grdo zavračala, le jokala

se je in klicala mladega Anzlja, žalovala je in vendar še upala in je skrivaj šivala poročno balo.

Prišla je zelena pomlad, lepa Majdalenka je hodila po vrtu, nabirala je drobne rožice in delala šopek iz nemškega rožmarina in rdečega nagrlina in zraven hrepenela in govorila: „Ali živ si, Anzelj, ali mrtev, po šopek vendar boš prišel.“

Pa je bilo zvečer, ura je udarila enajst, nič živega se ni več ganilo v hiši, le Majdalenka je še čula. Kar potrklja na okno. Majdalenka hitro k oknu, kaj je, kdo je — glej pod oknom Anzlja na belem konju!

Majdalenka bi zavrnila, ko bi ji dala sapa. S tresočo roko je odpirala, z drugo bi že objemala.

Anzelj pa mrk in bled, je rekel in priganjal: „Le hitro zberi svoje reči, pičel je čas, dolga bo pot!“

Lepa Majdalenka ni nič vprašala, nič se branila; urno je zbrala, ročno povezala bele srajčke, židane rutice, vso svojo poročno balico, nagnila se je skoz okno, mladi Anzelj jo je prijel za belo roko in jo posadil k sebi na konja.

Mesec je svetil kakor beli dan. Spustila sta se v dir, iskriale so se počkve, meglica se je delala od konjske sape, pot je izpred nju bežala nazaj.

Daleč, predaleč dirjata, da pridirjata do širokega polja, in Anzelj reče:

„Pogledi, moja ljuba ti,
in pa povej, ali strah te ni!
Luna in zvezde svetijo,
mrliči hitro jezdijo!“

Lepa Majdalenka je odgovorila:

„Kaj bo me strah, kaj bo me strah,
saj si pri meni, Anzelj mlad!
Luna in zvezde svetijo,
da nama kraj čas delajo,
mrtvi pa spe, Bog jim daj mir!“

Zazeblo jo je; ali je obleka prelahka, ali je veter prehud? — Privila se je k mlademu Anzelju in še ga je vprašala: „Povej mi, verni ženin moj, kako je to, zakaj je to, po črni prsti dišiš močno!“

In Anzelj je odgovoril: „Moja tesna izba diši tako, kmalu naj še tvoja bo!“

Še brže je segal konj, izpred nju nazaj je drvelo polje in gozd in voda in breg in mladi Anzelj je rekel:

„Pogledi, moja ljuba ti,
in pa povej, ali strah te ni!
Luna in zvezde svetijo,
miliči hitro jezdijo!“

Lepa Majdalenka je odgovorila :

„Kaj bo me strah, kaj bo me strah,
saj si pri meni, Anzelj mlad!
Luna in zvezde svetijo,
da nama kraj čas delajo,
mrtvi pa spe, Bog jim daj mir!“

Tresla se je mraza, — konj pod njo mrzel ko kamen, ljubega roka gruda ledena, — in še je rekla in vprašala: „Povej mi, verni ženin moj, kako je to, zakaj je to, ko led da mrzlo imaš roko?“

Anzelj je odgovoril: „Trda je moja posteljca, hladna je odejica, da bi še skoraj tvoja bila!“

Letela sta mimo neznanih cerkva, prek tujih vasi, skoz gluho noč.

Še v tretjič ji pravi ženin in reče :

„Pogledi, moja ljuba ti,
in pa povej, ali strah te ni!
Luna in zvezde svetijo,
miliči hitro jezdijo!“

Lepi Majdalenki je prihajalo tesno pri srcu, plašno je pogledala ženina in odgovorila :

„Luna in zvezde svetijo,
mrtvi pa spe, Bog jim daj mir!“

„Kaj bo me strah, kaj bo me strah,
saj si pri meni, Anzelj mlad!
Luna in zvezde svetijo,
da nama kraj čas delajo,
mrtvi pa spe, Bog jim daj mir!“

Konj je postal. Beli kameni so se svetili v mesecu, dvigale so se črne gomile, bila sta na grobišču.

„Turška zemlja je tod,“ je rekel mladi Anzelj, „in sva na cilju. Razjaši konja, tu je moj dom! Živ ali mrtev, tvoj sem bil in tvoj sem. Sedem let sem že spal v črni, hladni zemlji pod zeleno rušo, klicala si me in nisi nehala, da si me sklicala in sem prišel pote.“

S koščeno roko jo je rinil naprej, mimo petih grobov, mimo šestih grobov, sedmi je zijal. „Vrata so odprta, nikar se ne mudi, le urno noter!“

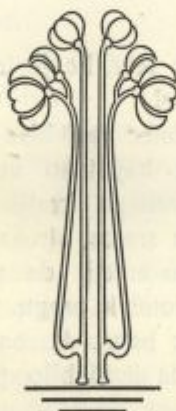
Smrtna sraga je oblila lepo Majdalenko, strah in groza jo je bilo mrliča, koprnela je, kako bi se ga rešila. In se je spomnila in je rekla: „Hodi naprej, da ti podajem poročno svojo balo!“

Stopil je v jamo. Majdalenka je razvezavala svojo culico in je skoraj ni bila kos razvezati: ali je bila culica pretrdno zavozlana, ali so se Majdalenki tresle roke? — in je mrliču v jami podajala srajco za srajco, ruto za ruto, rjuho za rjuho, vsako stvarco posebe — koliko je bilo kosov in koscev! — in zraven je medlela in molila, da skoraj bije polnoči in zapoje petelini. Culica je že bila prazna, le dva klopčiča je še imela v rokah, odmotavala je nitko in se ji ni kaj mudilo, mrlič v grobu je namotaval in Majdalenko priganjal, in ko je s trepetom prihajala že h koncu drugega klopčiča in je mislila: Zdaj, zdaj bo po meni! — tačas je začelo biti dvanajst, petelini so zapeli in mrlič je izgubil svojo moč. Še je raztrgal

balo na tisoč drobnih koscev, pa se je grob nad njim zaprl.

Lepa Majdalenka je bila rešena.

Hodila pa je in hodila tri dolga leta, predno je našla spet domov, in ni bilo ne očeta več, ne matere — oba sta že umrla.

Laži.

To je bilo tistega leta, ko je imel pes teleta, ali je bilo še leto prej.

Pa je stala konec vasi hiša; da se ne zlažem, tako je bila velika, kaj tako velika, še dosti večja, kakor samega presvetlega kralja pasji hlev. Bela je bila kakor ciganova srajca, streha ji je kazala rebra, pred hišo pa je bilo smeti, da se je do kolen vanje pogrezal, kdor je hotel k pragu.

Notri je živela baba, ta baba je imela hčer pa že tako imenitno, da ji ni bilo para v vsej deželi in še v druge pol.

Ta hči je bila čudno bogata. Imela je veliko skrinjo, ta skrinja je bila zvrhano prazna same klene, žolte pšenice; in je imela poleg tri peharje fižolovih luščin, kolovrat brez koles, dva škafa brez obročev in ušes in tri slamnate motike in povrhu še šest petic starega denarja. Tako je bila bogata!

Ali bila je tudi pridna. Kadar je kuhala, se je gibčno sukala, da so lonci in sklede kar plesale okoli nje po ognjišču in po tleh, in je bila kuhinja po vseh kotih polna črepinj in kaše.

In ni bila le bogata in pridna, tudi zala je bila.
Kakor pravi pesem :

„Ima lica rdeča ko purmanov vrat,
ima usta po strani, kakor kapo soldat.“

Zobe je imela, kakor koza roge, konec nosu pa ji je sedela bradavica, o, bradavica debela kakor lešnik, in se ošabno šopirila svetu na ogled.

Pa bolj kakor na bogastvo, na pridnost in na lepoto je bila ponosna na svoj jezik: nabrušen je bil kakor britev, dolg kakor kravji rep in noben jezični dohtar mu ni bil kos.

Snubci so prihajali kar v procesijah, pa to ni bilo čuda. Toda nobeden ji ni bil všeč, vsak sleherni se ji je zdel premalo zgovoren in preveč okoren in dala je razbobnati: „Drugemu ne grem za ženo kakor tistemu, ki se bo znal tako meniti z mano, da mu porečem: Lažeš!“

Živelii so tam blizu trije bratje, izmed njih sta starejša dva štela mlajšega za bedaka. Čuli so o deklini in kaj je dala razbobnati, pa sta starejša dva preudarjala med sabo: „Fanta sva od fare, glavo imava na pravem koncu, jezik nama teče kakor mlin, ni vrabec, da se enemu izmed naju ne posreči in do-biva v hišo bogato doto, pridne roke in žensko lepoto — kar poizkusiva!“

Tako sta se menila, mlajši pa ju je poslušal in ni rekel nič.

Pa bi morali peljati neki dan tri voze gnoja mimo hiše, kjer je bila deklina.

Prvi voz je peljal najstarejši, privozil je mimo, pa je deklina stala v durih. Mela si je oči, ker je

šele vstala, zehala in je premišljevala, ali naj se umije ali ne.

Brat počí z bičem „pikapikapikapok“, oslini jezik in vpraša: „Kaj pa kaj delate pri vas?“

Deklina je odgovorila: „Nemara bomo pleli zelje,“ in je globoko in široko zehnila.

Pa je zmanjkalo bratu štrene, ni vedel, kaj bi še govoril in kako bi napeljal deklino, da bi rekla: „Lažeš!“ Popravil si je klobuk, z rokavom si je potegnul čez nos, pognal je konja „hihot!“ in peljal naprej. Jezilo ga je, da ni nič opravil, in je udaril po konju, da se je splašil v dir in se je ves gnoj stresel po cesti.

Kmalu za njim je pripokal srednji brat. Deklina je slonela v durih in preudarjala, ali bi sedla na prag, ali bi šla v hišo.

Srednji brat se oblizne in jo ogovori: „Kaj pa kaj delate pri vas?“

Deklina se je najprej zehnilo, da ji je solnce posijalo v golt, potem je rekla: „Nemara bomo pleli zelje.“

Na, pa je bil tudi drugi z jezičnostjo svojo pri kraju, popraskal se je za ušesi in jezen usekal po konju, da se je splašil v dir in je kolo zadelo ob odrič in se strlo in se je zvrnil voz.

Privozi mimo še tretji, najmlajši. Deklina je sedela na pragu, ogledovala si je palec desne noge in ugibala, ali je bolj lačna, ali je bolj lena. Pa se spomni najmlajši pogovora bratov in ji reče: „Kaj pa kaj delate pri vas?“

Deklina pravi: „Nemara bomo pleli zelje.“

On nato: „Mudni ste. Naše je že davno šlo v glave in smo jih posekali tudi že in spravili.“

Njej se je hotelo zehnniti, pa se je zavzela, da je sredi nehala in rekla: „To je dobro.“

On: „Ni dobro. Take je obrodilo glave, da nismo imeli dovoljnih kadi, kamor bi ga narezali.“

Ona: „To je zlo.“

On: „Ne posebno. Smo premišljali in smo si zmislili, eno samo glavo smo obdržali, vse druge smo prodali, za denar pa kupili sto oral hrastove šume. Najeli smo devetstodevetindevetdeset sodarjev, k vsakemu sodarju dva pomočnika, k vsakemu pomočniku dva vajenca, ti so posekali šumo na doge in napravili kad, tri dni hoda široko, pol dne hoda visoko. Noter smo narezali edino glavo, ki je nismo prodali, pa je bila kad polna do vrha in še je ostalo zelja za dva škafa in pet žlic.“

„Pa to je zelo dobro!“ je rekla hči in ni trenila z očesom. „Preskrbljeni ste za zimo.“

Reče on: „Ni bilo dobro. Koliko smo trpeli, smo da le kamenja navalili na zelje! Vozili smo skale mesec dni, na sto vozeh s sto konji; in sto ljudi je ohromelo pri delu.“

„To je zlo!“ veli ona.

„Ni zlo!“ reče on. „Ko smo kopali kamen, smo zadeli ob slano vodo, našli smo sol.“

„To je dobro!“ ona.

On: „Sol pač! Ali kad je bila slaba. Vse zelje v kadi je splastelo in se izpridilo.“

Ona: „To je slabo!“

On: „Ni tako slabo! Zvalili smo kad na njivo, iztresli gnilo zelje in ž njim zagnojili njivo.“

„Pa je dobro!“ pravi ona.

„Ni!“ on. „Ko smo zelje strosili, vidimo, da nismo zagnojili svoje njive, ampak sosedovo.“

Ona: „To je zlo!“

On: „Zakaj! Starejši brat in jaz sva prijela njivo vsak pri svojem kraju kakor plahto pa sva stresla zelje na našo njivo.“

„Pa to je dobro!“ de ona.

„Ni baš dobro!“ veli on. „Od gnilega zelja se je zasmradil zrak in iz sto hiš so se morali izseliti ljudje.“

Ona: „To je zlo!“

On: „Kaj bo zlo! Ko se je zelje shlapelo in se je zemlja ognojila, so na njivi pognali hrasti, taki hrasti, da deset mož ni objelo enega.“

Ona: „To je dobro!“

On: „Pa ni! Hrastje je bilo vse do zadnjega votlo.“

Ona: „To je slabo!“

On: „Pa ni! Ker je bilo polno medu.“

Ona: „To je dobro!“

On: „Ni! Medved je prišel in je ves med požrl.“

Ona: „To je slabo!“

On: „Kaj še! Medveda smo ujeli in ga deli v siskalo, pa je prilezel iz njega med in ga je bilo devetsto kadi.“

Ona: „To je dobro!“

On: „Pa ni! Po noči se je prikradel tat in nam vsega polizal.“

Ona: „To je slabo!“

On: „Ni! Smo zalotili tatu in ga spoznali. Po bradavici smo ga spoznali na nosu. Prav tako ima, kakor jo imaš ti.“

„Lažeš!“ je završala deklina in razkačena skočila pokonci. „Lažeš, jaz nimam bradavice na nosu!“

Fant v smeh in je rekel: „Ali te imam! „Lažeš“ si rekla.“

Deklino je bilo sram in se je vdala. „Ujel si me! Ti boš moj mož in nobeden drugi.“

Fant pa je odgovoril: „Lažeš! Maram zate!“ Pognal je konja „hihot!“ in peljal naprej za bratoma. 7

Žena ni marala otrok.

Pa sta njega dni živeli dve sestri. Starejša je bila omožena in je imela pet otrok: zdravi so bili kakor riba v vodi, živi kakor iskra, siti pa nikdarnikoli, mati ni grižljaja nesla k ustom, da ni ta ali drugi začivkal: „Meni tudi, meni tudi!“ Pa jim je mati iz srca rada dajala in če ni bilo pečenke, kruha je bilo vedno vsem dovolj, deci in staršem, ker jim ga je blagoslavljal ljubi Bog.

Mlajša sestra, neomožena, je gledala, kako živijo, pa je vihala nos: „Jaz, če bi se možila, otrok ne bi marala, da bi me mučili in zajedali — nič otrok, nič nadlog!“

In kakor je rekla, tako se je zgodilo. Omožila se je, daleč stran v drugi kraj, dobila je dobrega moža in mož si je želel dece, ali dece ni bilo — in zakon je bil pust in brez prave sreče. V petem letu zakona pa je mlada žena na hitro zbolela in je ponjo prišla smrt, baš ko je bil mož z doma po kupčiji, in reva ni imela svojega človeka, da bi ji držal roko pri strašni ločitvi. Stara soseda ji je stregla, pa še njo je bilo strah in je zbežala, ko je bolna žena na zadnjo

uro premilo klicala: „Deca moja, deca moja, dečica draga, kje si moj cvet, ki nisi dozorel!“ Sama je umrla in ni bilo nikogar, da bi se ji ob mrtvaški postelji jokal in zanjo molil.

Starejša sestra še ni bila izvedela, da ji je mlajša sestra umrla; bili sta daleč narazen in pošte so hodile počasi. Kar se zgodi, da ji zboli sinček Ivo najmlajši. Vso noč je plašno ječal in zjutraj tožil, kaj da mu je v spanju legalo na prsa, ga tlačilo in mu jemalo sapo; kakor mačka tiho je prišlo, tiho odšlo, rad bi bil klical na pomoč, pa da ni zmožel glasu.

Mati si je mislila: „Fantku se je sanjalo.“ Ali drugo noč prav tako in tretjo noč zopet in Ivo najmlajši je bledel in hiral.

Četrto noč skrbni materi ni dalo drugače in si je postlala poleg bolnega Iva; pod vzglavje pa si je dala praproti, ki ima tako moč, da razkrije vsakateri čar. Sinko je zaspal in tudi ona je zatisnila oči, kakor bi spala, toda je bdela in čakala, kaj bo. In ni dolgo čakala, pa se priplazi pri zaprtih durih v izbo čudna prikazen. Svetil je mesec, mati jo je dobro ločila. Bila je podobna veliki mački, pa je imela petero nog, bliže in bliže je prihajala, pa ko je prišla k postelji, se je vzpela na Iva najmlajšega. Legla mu je na prsi, zeleno so ji gorele oči, svojo glavo je pritisnila ob dečkovo glavo in Ivo najmlajši je bridko zaječal.

Mati tiho in oprezno, pa hitro kakor blisk, zgrabi pošastno mačko za sprednji taci. Kakor v kleščah jo je držala, mislila si je: Če dušo pustim, zdaj mi ne uideš. Pa se ji je v rokah pošast zvijala, zvijala, rastla in izpreminjala, in se izpremenila v dolgo, suho ženo v beli halji. Zdaj jo je mati spoznala in je vzkliknila: „Sestra moja mlajša, za svetega križa voljo, ali si ti?“

Prikazen je zavekala: „Jaz sem, tvoja sestra, in te prosim, odpusti mi, ker ne morem drugače! Ubrnila sem se grešnica otrok, zato se moram mrtva pokoriti toliko let, kolikor otrok mi je bilo namenjenih. Živa sem se bala svoje rodne dece, mrtvi mi ne da miru in se ponoči plazim k tuji, da bi me ogrela s svojim sladkim dihom: pa sem prekleta, da sem deci v strah, in joj, prejoj! — ni pomoči meni revi!“

Mati je rekla: „Mojih se mi več ne dotekni!“

Zbudil se je mož, vprašal, kaj je, in prižgal luč. Mati je izpustila sestro, ki se je spet izpremenila v peteronogo mačko, se splazila k durim in se potegnila skoz ključavnico.

K otrokom je ni bilo več. Pač pa je noč za nočjo javkala zunaj pred hišo. Materi se je smilila, neko noč je vstala, tiho odprla okno in pogledala, kaj sestra počenja. Pa je videla rajnko, sedela je pred hišo in nekaj pritiskala k prsim.

Vprašala jo je: „Bog ti pomagaj, sestra, kaj delaš?“

Sestra v beli halji jo je milo pogledala, ji je pokazala, da ima pri prsih kačo, in je rekla: „Otrok nisem marala, zdaj dojim kačo.“

Ko so pretekla tri leta, se ni več prikazala.

Trije hlapci.

Živel je graščak, bogat in košat; za štibali je nosil korbač, iz tenkih jermenov pleten, kogar je ž njim poščegetal, je poskočil in zaplesal, da se je graščak kar tresel od smeha.

Tiste dni je v bajti pod gradom bival vdovec. Imel je tri sinove; pa čim bolj so doraščali, tem manj je bilo doma jela in dela. In nekega dne jih je sklical in jim rekel: „Tako je in nič drugače, eden izmed vas mora z doma v službo.“

Vsi trije so molčali, oče je pogledal najstarejšega in ta je odgovoril: „Jaz sem najstarejši, prvi sem po vrsti, da grem z doma. Naš graščak obeta vsakomur pol mernika šmarnih petic, kdor bi mu služil leto dni, njemu se ponudim.“

Oče je svaril: „Graščak je ves pasji, le srce ima volčje. Pazi, da ne ujameš batin mesto šmarnih petic!“

„E,“ je rekel sin, „leto ima le dvanajst mesecev in pol mernika šmarnih petic niso mačkine solze. Leto prestanem, za šmarne petice pa si kupim svoj dom in zelnik poleg in kravico in bom lahko živel zase in po svoje.“

Drugi dan je šel v grad. Graščak je široko stal v durih in cingljal s tolarji v žepu.

Najstarejši se mu je globoko priklonil in rekel: „Gospod, za hlapca me vzemite, če Vas je volja!“

Graščak si ga je ogledal od glave do temena in zmajal z glavo. „Kakršni ste dandanes posli, piškavega lešnika niste vredni! To grdo jezo imate v sebi, za vsak prazen nič ste koj jezni, jaz pa jeznih ljudi ne maram okoli sebe.“

Najstarejši je odgovoril: „Gospod, vzemite me, jaz nisem nikdar jezen!“

Graščak je pomislil, potem je rekel: „Dobro, pa poizkusiva! Če leto dni doslužiš, dobiš pol mernika šmarnih petic. Če te pa v tem času kdaj razčemerijez, si izgovorim pravico, da ti iz hrbta izrežem tri jermene, za ta korbač mi bodo, in te napodim brez plačila.“

„Velja,“ je rekel najstarejši, „ni pes, da ne bi prestal leta dni brez jeze!“

Graščak je segel v žep in mu dal aro, svetlo šmarno petico.

Hlapec jo je vzel, že dolgo ni videl take, usta in oči so se mu smejale. Tisti hip pa je dobil s korbačem po roki, da je poskočil in zaplesal, šmarna petica se je zakotala po tleh.

Graščak ga je bistro gledal. „Komar te je hotel, da veš, pa sem ga s korbačem, mrcino. Ne bo ga več blizu. Pa ne, da si kaj jezen?“

„Tri sto pečenih,“ je zašental hlapec. „Kaj ne bom jezen. Mar sem Vaš pes, da me s korbačem?“

Graščak je zažvižgal na prste. Iz hiše sta planila dva krivogleda služabnika, izza vogala se je zakadil pes v nesrečnega hlapca in so ga podrli na tla. Graščak je milo vzdihnil: „Oh, ta nesrečna jeza!“ in je

šel v hišo. Služabnika pa sta hlapcu iz hrbta izrezala tri jermene, dva za korbač, enega psu za priboljšek, potem so ga napodili.

Komaj se je privlekel domov, z jokom in stokom je legel na slamo in povedal, kako hitro je doslužil graščaka in kakšno je prejel plačilo.

„Svaril sem te,“ je rekel oče.

Srednji brat Jurko pa se je smejal. „Neumen si bil, ker jeze nisi zatajil. Čakaj, zdaj grem jaz služiti graščaka, mene ne ujame!“

Zastonj mu je branil oče: „Nikar ne hodi kože prodajat!“ — Njegova glava, njegov svet: mikal ga je kup šmarnih petic, s tako doto, je računal, se lahko bogato priženi in ne bo več vezan na očetovo be-račijo.

Šel je in se udinjal pri graščaku, kakor se je bil starejši brat: sprejel je aro in koj za šmarno petico še korbač po roki. Toda stisnil je zobe in pogoltnil bolečine.

„Po komarju sem usekal,“ je rekel graščak. „Tega ne bo več blizu. Saj menda nisi jezen, kaj?“

Jurko je odgovoril: „Kaj bom jezen, še hvaležen sem, takih gospodarjev je malo, da bi poslom branili komarje!“

„Prav tako,“ ga je pohvalil graščak, „jeznih poslov ne maram! Tam-le vzemi vrečo ajdo, pojdi na njivo in jo posej, pa glej, da do večera opraviš!“

Jurko je hitel, da je kar curljalo ž njega, in res, še predno je zašlo solnce, je bila ajda posejana, pod-orana, zavlečena in povaljena in Jurko truden in lačen spet doma.

Graščak ga je vprašal, če je kaj jezen.

„Kaj bom jezen,“ je odgovoril Jurko, „vesel sem, da mi je šlo delo izpod rok in sem vam ustregel!“

Graščak ga je bistro pogledal in je rekel: „Kaj ti povem, napačno si vzel vrečo. Tista ajda, ki si jo posejal, ne bo kalila. Koj mi greš nazaj, da jo spet obereš!“

Jurko je mislil, da se graščak šali. Graščak pa je dejal: „Nič ne stoj, nič ne glej, le kar hodi; dokler ne pobereš ajde do zadnjega zrna, ne dobiš večerje!“

Jurku je šinilo v lase. Graščak pa ga je hitro vprašal: „Ali si kaj jezen?“

„Kaj ne bi bil,“ je vzkipel Jurko, „za norca Vam je pošteno delo!“

Graščak je vteknil dva prsta v usta in je zabrlizgal, iz hiše sta planila krivogleda služabnika, izza vogala je skočil pes in podrli so Jurka. Graščak je vzdihnil: „Oh, nesrečna jeza!“ in je šel v grad, strežaja pa sta Jurku izrezala iz hrbta tri jermene, dva za v korbač, enega psu za priboljšek, in sta napodila Jurka.

Z jokom in stokom se je privlekel domov.

„Kdor ne posluša, poizkuša,“ je rekel oče in starejši brat na slami se je muzal, čeprav ga je bolel hrbet.

Tomaž, najmlajši, pa je molčal, bil je vaje molčati, ker sta ga brata vedno zavračala: „Kaj boš govoril, tepček!“ Mislil si je pa svoje in drugo jutro ni nikomur nič povedal, ampak na tihem šel v grad in se udingal, kakor poprej brata.

Zgodilo se mu je kakor bratoma. Dobil je aro, koj po ari korbač. Toda Tomaž ni bil len, popadel je korbač in ž njim oplazil graščaka po licu, da so mu koj zacvetele maroge in se mu je kri ulila iz nosa.

„Oh, gospod,“ je rekel Tomaž, „komar je ušel z moje roke na Vaš nos, pa sem ga, mrcino, da bo švepal vse žive dni. Saj niste nič jezni?“

Graščak se je potuhnil in je skril jezo. Ukazal pa je hlapcu, da gre koj sejat ajdo, do večera mora opraviti.

Tomaž se je urno zasukal in šel in solnce je stalo še visoko nad gorami, že je bil zopet nazaj, češ, opravil je ukazano delo.

Graščak ga je presladko pogledal, presladko, kakor bi lizal med in pil kis, oboje hkratu, in je rekel: „Kaj ti pravim, ljubi moj, napačno si usejal ajdo, kar koj mi greš, da jo zopet pobereš, tako je in nič drugače! Ali si kaj jezen?“

„Jezen pa ne,“ je dejal Tomaž, „najprej delo, potem jelo, tako je prav in pošteno!“

In je kakor zajec stekel okoli vogala, pa ko je prišel graščaku izpred oči, je nehal teči in jo prav počasi mahal na njivo. Na njivi za mejo je ležala polna vreča z ajdo, zakaj ajde ni bil sejal, ker je poznal graščakove muhe; zleknil se je najprej v travo, da si odpočije od lenobe tega dne, potem je zadel vrečo čez ramo in šel nazaj v grad in pred graščaka.

Graščak ga je bistro gledal, če je kaj jezen, Tomaž pa se je režal in je kazal dobro voljo. Drugi so že povečerjali, pred Tomaža je postavila kuharica skledo soka in ga podražila: „Le jej, le jej, je štrukelj notri, štrukelj, ki ima trakec!“ Poleg je sedel graščak in prežal, kdaj se Tomaž razjezi.

Tomaž je pomešal sok pa je začutil štrukelj, ki je imel trakec, in ko je prijel za trakec, je bil trakec repek, štrukelj pa miška.

Graščak ga je vprašal: „Ali si kaj jezen?“

„Jezen, zakaj?“ je rekel Tomaž, „gospoda že ve, kaj je dobro.“ Pa si je zmisлил in zavpil: „Joj, štrukelj je še živ!“ in je sprožil močnato miško graščaku ravno pod nos.

Graščak je puhnil in pljunil in si brisal brk. Tomaž pa ga je prijazno vprašal, če je kaj jezen. Graščak je pogoltnil jezo in rekel, da ni, in Tomaž se je lepo poslovil, da gre spat.

Pa ga ustavi graščak. „Počakaj malo! Na vrtu imam hruško medenko, ki bogato rodi. Pa kar dozori sadu, vsega mi ponoči otresejo tatje. Ti jo pojdi nocoj stražit! Gorje ti, če ne zalotiš tatu!“ In še ga je vprašal, če je kaj jezen.

Tomaž si je mislil svoje, pa se je zasmel, da ni, in je šel na ukazano stražo. Skriva je vzel s sabo graščakovo puško, ki je za vrati visela v veži. Skobalil se je v hruško in s puško preko kolen čakal, kake mu pošlje graščak tatove. Odbije enajst, tačas prikoraca od gradu sem prečudna prikazen, visoka za dva moža, odeta v belo haljo — in naravnost proti hruški.

„Stoj!“ je zaklical Tomaž in vzel puško v roke.

Prikazen pa kar naprej, že je stala pod drevesom, že je segala po hruškah. Tačas Tomaž puško k licu, blisk, pok! — beli strah je čudno zarjul in se zvalil v travo. Na tleh pa se je razkrhnil na tri kose, ti kosi so se pobrali vsak na svoje noge in odkrevljali v grad.

Drugo jutro je šel Tomaž pravit gospodu, kakšen je bil tat in kako mu je zasolil hruške. Graščak je ležal v postelji in bil slabe volje, ker ni bilo ne kuharice, ne strežajev, da mu prineso zajtrk. Pa ko je zaslišal poročilo Tomaževo, je vedel, koliko je bila ura. Vstal je in šel gledat: vsi trije, oba strežaja in kuharica, so ležali vsak v svojem koncu in ječali in so imeli svinčene šibre v koži.

Graščak je ostro pogledal Tomaža. „Strežaja dva si mi obstrelil in kuharico. Zdaj boš ti kupal! Ali znaš?“

„Krompir sem že pekel,“ je odgovoril Tomaž, „pa kaj več tudi znam, kakor krompir peči.“

„Pripravi kosilo,“ je ukazal graščak, „pa ne pozabi in deni v juho tudi peteršiljčka!“

„Če na vse pozabim, na peteršiljčka ne bom,“ je obljubil Tomaž.

Gospod je šel po opravkih, Tomaž pa je pridno podnetil ogenj in pristavil meso. Juha je že vrela, le peteršiljčka je bilo še treba.

Zdaj je Tomaž stopil na prag in zabrlizgal na prste, kakršno je imel navado graščak; izza vogala se je pripodil graščakov pes in Tomažu v noge. Temu psu pa je bilo ime Peteršiljček. Tomaž ga je ročno stisnil za vrat, hajdi ž njim v kuhinjo in tof v pisiker, v vrelo vodo! „Pri gospodi čudne stvari jedo,“ je rekel Tomaž, „včeraj miško, danes kužka. Bog jim blagoslovi!“

Opoldne je graščak košato sedel za mizo, pa prinese Tomaž in postavi predenj veliko skledo, v skledi je bila juha, v juhi kosmati Peteršiljček.

„Gromska strela!“ je zarenčal graščak. „Ali si iz uma?“

„Jaz ne!“ je rekel Tomaž. „Saj se mi je čudno zdelo, da pri tej hiši miške jeste in pse. Jaz jih ne bi. Toda ukazali ste Peteršiljčka na juho in gospodarja treba ubogati. Ali ste kaj jezni?“

Gospod je odkimal. „Za kuharja nisi, za pastirja boš, za zadnjega mojih poslov. Jutri poženeš krave na planino. Ali si kaj jezen?“

„O gospod,“ je odgovoril Tomaž, „jezen pa ne, saj imam rad živino, laže se ji streže nego ljudem.“

Zjutraj zarana je šel s kravami proti planini in je žvižgal in pel in bil zlate volje. Sredi pota sta ga srečala dva mesarja, namenjena v semenj. Živina

jima je bila všeč pa vprašata pastirja: „Fant, ali prodaš krave?“

„Zakaj pa ne, če jih dobro plačate,“ odgovori Tomaž.

Pogajali so se in si udarili v roke in Tomaž jima je prodal krave, eno samo si je pridržal, staro Dimko. Tej je dal okoli glave vrv, potegnil jo je v brezo ob poti in jo privezal med veje, potem se je zadovoljen s kupčijo vrnil proti gradu.

V vseh žepih so mu peli rumeni cekini in beli tolarji, pa ko je prišel mimo očetove hišice, je stopil noter in k starejšemu bratu, ki se je premetaval po slami. Predenj je stresel vse zlato in srebro in rekel: „Na, vse to ti pošilja naš dobri graščak, da se ti prej zaceli hrbet!“ Potem je šel v grad.

Graščak se je začudil, kako da je že nazaj in brez krav. Tomaž pa je dejal: „O gospod, kaka sreča je doletela Vaše krave! Pomislite, nebesa so se jim odprla! Krave, uboge sirote, so kar norele noter, ko so zagledale prelepo nebeško pašo. Le Dimka, sirota stara, je zaostala, tik pred gobcem so ji zaprli nebeška vrata, obvisela je na brezi, lahko jo še vidite.“

Gospod, ves bled od same togote, gre gledat s Tomažem; res Dimka je tičala v brezi. „Da bi te vrag,“ je zarohnel.

„Nikar ne kličite vraga,“ ga je posvaril Tomaž, „drugače lahko pride! Ali ste kaj jezni?“

„Nič!“ je rekel gospodar. „Tepec neumni, kamorkoli te postavim, povsod si mi v škodo. Še eno stopnjo te ponižam: sram te bodi, za svinjarja mi boš! — Ali si kaj jezen?“

„Jaz ne!“ je odgovoril Tomaž. „Da so le krave tako srečne, to me najbolj veseli.“

Drugo jutro zarana je gnal prašiče v hrastovo šumo. Prašiči so se pasli v žiru, Tomaž je veselo žvižgal in pel pa se zgodi, da mimo prideta dva bogata kupčevavca. Vidita rejeno žival in vprašata : „Fant, ali jih prodaš?“

„Zakaj ne,“ odgovori Tomaž, „če jih pošteno plačata.“

Res, zmenijo se za kup in Tomaž proda vso svinjad za žoltih cekinov in svetlih tolarjev polne žepe in povrhu si je še izgovoril, da sme polovici prašičev porezati repe.

Kupčevavca odženeta blago, Tomaž pa je porezane repke tako vsadil v mehka tla, da je molelo vsakega repka malo iz tal. Potem je krenil proti domu dobre volje in v žepih polno cvenka.

S potjo se je zopet oglasil v očetovi koči; pred srednjega brata, ki je stokal na slami, je stresel vse zlato in srebro in mu rekel: „Na, kar ti pošilja naš dobri graščak, da se ti prej zacelijo rane!“ in je hitel v grad.

Graščak se je začudil, še bolj se je prestrašil, ko je videl pastirja in brez blaga. Tomaž pa je tarnal in pravil: „O gospod, saj sem Vas svaril! Kravam niste privoščili nebes, klicali ste vruga, glejte, pa je prišel vrag in vse prašiče potegnil v svojo oblast! Kar na lepem se je odprl brezden in jih požrl. Pa ko se je peklenski brezden zopet zapiral, je polovici prašičev priprl repe. Joj uboga žival! Če greste z mano — še sedaj mole iz zemlje.“

Graščak gre s pastirjem, res: repki gledajo iz tal. Poizkusi, da bi rešil kakega ščetinca vrugu iz žrela, oberoč pograbi repek in ga s silo potegne — lop! zleti znak v blato z odrezanim repkom v roki.

Lop! zleti znak v blato z odrezanim repkom v roki.

„Saj pravim,“ je rekel Tomaž, „z vragom se ni kosati! Ali ste kaj jezni gospod?“

Graščak se je tresel jeze in je rekel: „Poslušaj moj ukaz in če ga ne izpolniš, boš ob glavo! Po kosilu grem na pristavo in se vrnem šele pozno v noč. Ti pa me čakaj, da mi posvetiš! Ali zapomni si, svetiti mi ne smeš ne s svečo, ne z bakljo, ne s svetilko!“

Graščak po kosilu na pristavo, Tomaž pa je ugibal, kako bi ustregel ukazu in rešil glavo. Ugibal je in ugenil. In ko se stemni, gre in zažge grad na vseh štirih koncih.

Pozno v noč se je vračal graščak domov, pa mu je že od daleč svetil silni plamen, ki ni bil ne od sveče, ne od baklje, ne od svetilke. Razkačen je zapovedal Tomažu, naj se pri tej priči pobere. Ali Tomaž je zahteval najprej svojo pravico, pol mernika šmarnih petic, šele potem je šel.

Graščaka pa je za vse žive dni minilo, da bi trpinčil svoje posle.

Kačji kralj Babilon.

Na revni kmetiji je živel kmetič. Po dnevi se je pehal z delom, po noči so ga begale skrbi, kajti dolgovi so mu segali čez glavo. Pa se je nekega dne zgodilo, da je gnal kobilu čez breg na vodo, pa je zagledal na belem produ stvar, ki se je bolj svetila mimo čistega solnca. Nalahko je stopil bliže, kaj vidi: dolga bela kača se greje na solncu, na glavi ima krono v podobi zlatega jabolka, vrh krone je kamen, iz tega kamena kar bliska svit.

Kmet ni vedel, kaj bi; zapomnil si je kraj in rahlo je spet odgnal kobilu domov.

Kača s krono pa mu ni šla vso noč iz glave. Zunaj vasi je v vegasti koči bivala ženščina, od same starosti ji je rasel mah po obrazu in več je vedela kakor drugi ljudje; k tej ženščini je šel drugo jutro zarana in ji povedal, kaj je videl.

Starka se je zavzela in je rekla: „Kar so videle tvoje oči, to je kačji kralj Babilon, le na vsakih sto let je dano enemu, da ga vidi. Če ti je sreča mila in si osvojiš njegovo svetlo krono, ti bo vsega preostajalo pri hiši.“

„Kako si jo osvojim?“ je vprašal kmet.

Starka je odgovorila: „Kadar solnce stoji na poldne, se kačji kralj koplje. Prej ko zleze v vodo, pa sname svetlo krono in jo položi na belemrodu na hrastov list. V vodi plava in se igra. Tisti čas je treba brž vzeti krono in zbežati; kakor blisk bo kačji kralj za tatom, gorje mu, če ga uhiti!“

„Kako mu ubežim?“ je vprašal kmet.

Starka je pomislila in rekla: „Skoz breg pod zemljo si skoplji pot, da te kača ne zajame od strani. Ta rov si zagradi s tremi durmi, iz jekla jih skuj in železa, prve naj bodo pri vhodu, druge v sredini, zadnje na koncu. V vsakih durih pa bodi tako pero, ko nanje pritisneš, da se koj ti odpro, za tabo zapro. In si pripravi četvero konj, za vsake duri postavi enega, četrtega pa zajaši na beli prod! Ugrabi krono in beži skoz rov! Toda pazi, da se ne ozreš! In ne pozabi: Če ti bo šlo po sreči in si krono osvojiš, glej, da je ne zapraviš, drugače boš siromak, večji kakor kdaj!“

Kmet je šel in je storil po starkinih besedah. Skoz breg je izkopal rov, pa ni nikomur povedal, kako in kaj. Tri kravice je imel, vse tri je dal in še kobilo, da je duri skoval iz jekla in železa in jih vzdal v rov, na vsak kraj ene, ene pa v sredo. Še kos gozda je imel, posekal ga je in prodal do zadnjega debla, da si je kupil štiri iskre konjiče, hitre kakor vihar.

Tako je bilo vse pripravljeno.

Ko je solnce stalo na poldne, je tiho in varno prihajal na prod. Na belemrodu, na hrastovem listu se je bliskala krona. Popadel jo je kmet in potisnil za srajco, pognal se na konja in zbežal proti rovu. Bolj hitro sta dričala kakor vihar; tik pri durih se je konj zgreznil, pošla mu je sapa. Kmet pa je ročno pritisnil na pero, vrata so se odprla. Za vrati je čakal drugi konj, skok na konja in hajdi v dir! — duri za

njim so se same zaprle. Brez oken, brez luči je bila pot pod zemljo, ali kamen s krono je sijal kakor tri solnca.

Drevil je kmet in podil, kar začuje strašen brlzig; vedel je: kačji kralj mu je za petami. Pognal je konja, da mu je ogenj šel izpod kopit, oblak se mu je delal od sape in tik drugih duri je omagala žival. Kmet je ročno pritisnil na pero, duri so se odprle, za njim zaprle, skočil je na svežega konja in bežal naprej na življenje in smrt.

Kačji kralj se je gnal za tatom kakor blisk. Treščil je v prva vrata, da se je stresel breg, da so se vrata iz jekla in železa razdrobila na solčni prah.

Kmet je v grozi podil konja, da se kopita niso dotikala tal, krvava pena je živali tiščala iz gobca, tik tretjih duri se je mrtva zgrudila.

Komaj je kmet našel pero, odprle in zaprle so se duri, kar strahovito zagrmí, kakor bi se podiral breg: kačji kralj je strl že druge duri. Kmet, malo živ, se je vspel na zadnjega konja in se izročil Bogu; tako je mislil, da je pogubljen.

Toda kačjega kralja ni bilo za njim, ob tretjih durih se je ubil in je mrtev obležal. —

Tako je imel kmet krono, s krono pa mu je prišla nezaslišana sreča. Skrival jo je v kašči, na dnu žitne skrinje, in kašča je bila vedno polna žita; lahko ga je proč jemal za dom ali za prodaj, kolikor je hotel, nikdar ga ni zmanjkalo. Polja so mu rodila, živina se plodila. Oženil se je, žena je bila delavna in vesela, otroci zdravi in pridni. In glej čudo, pri sosedih na okrog se je rado primerilo, da je gad pičil človeka ali žival; na kmetiji pa, ki je hranila kačjo krono, je več bilo kač kakorkoli drugod, pa vendar se ni nobena

Tik tretjih duri se je mrtev zgrudil konj.

lotila nikogar, — toda kmet tudi ni dal, da bi jih preganjali.

Tekla so mu leta, srečna in zadovoljna; brez pomanjkanja in bolezní so minila hitro, bolj hitro, kakor bi nesrečnemu meseci, in že je obhajal kmet s svojo ženo deseto léto, kar sta se poročila.

Za ta praznik sta napravila velike gosti in povabila vse sosede in prijatelje, pa tudi vsak berač, ki je prišel mimo, je dobil bele pogače in sladkega vinca. Vsi so bili dobre volje, najbolj zlate pa kmet, in zvečer, ko so se gostje poslovili in je družinica odmolila in šla spat, je storil, kar ga je že davno sililo srce, pa je doslej odlašal.

Rekel je ženi: „Ljuba moja žena, deset let sva že v zakonu in ne enega trenutka mi nisi zagrenila. Med možem in ženo naj ne bo skrivnosti in vendar sem ti vsa leta nekaj prikrival, to mi teži vest. Danes na obletni dan pa ti razodenem to skrivnost, naj ti bo v dokaz, da imam vate polno vero.“

Nažgal je svečo, prijel ženo za roko in jo peljal po širokih vežah, po ozkih stopnicah do obokane kašče — nikdar še ni bila tod! Odklenil je težke duri in ko sta vstopila, jih je zopet varno zaklenil. V kašči so po vrsti stale žitne skrinje zvrhane klenega zrnja. Največja pa je bila iz hrastovega lesa, z železom okovana, na devet skritih ključavnic zaklenjena; devetkrat je kmet zasukal ključ, da se je odprl pokrov.

Odprl se je pokrov, pa je iz skrinje skoz rumeno pšenico, nasuto do vrha, na mah udaril svit, da je jemal vid. Kmet je segel v pšenico, globoko z dna je privlekel krono kačjega kralja Babilona v podobi zlatega jabolka, svetel kamen je imela v vrhu, in kar bliskalo je iz njega.

Žena je strmela; gledala je moža in lovila je sapo. Kmet pa ji je povedal, kdaj in kako si je osvojil krono. In še ji je ukazal, naj živi duši ne pove, kar je zdaj videla in izvedela, da ne pride v nevarnost krona in s krono sreča hiše. Žena je vse obljubila.

Res je molčala, kakor je obljubila, ali skrivnost jo je dušila in ji razganjala srce. Premočen je bil sijaj kačje krone, da bi ga zaprtega hranila v svojih prsih, pa ji je zajedal zdravje. Dajalo jo je hujše in hujše; kamor ji je pogledalo oko, je videla krono in njen svit, in jezik se ji je kar sam tako obračal, da bi govoril o kačjem kralju Babilonu in o čudoviti lepoti njegove krone.

Slednjič jo je premagalo; ljudi se je ogibala, toda živini v hlevu je šepetala, ptičkom na vrtu, žitu na polju, hrastom v gozdu je zaupavala: „Pri hiši imamo krono kačjega kralja Babilona, kamen v njej bolj sveti mimo solnca, take ni na svetu, sam kralj nima lepše.“

V gozdu za hrastom pa se je skrival lovec, ki je prežal na jelena. Slišal je te besede in jih nesel svojemu gospodarju, kralju.

Kralj pokliče predse kmeta in njegovo ženo.

„Čul sem,“ je rekel, „da imata krono, ki ji ni para na svetu, še lepša da je kakor moja. Kdo sme lepšo imeti od kralja! Zato ukazujem, da mi jo izročita, bogato vaju nagradim; drugače zapadeta glavo.“

Prestrašil se je kmet in prestrašila se je žena; spoznala sta, da se kralju ne moreta upreti. Vojščaki so ju spremili in kmet jim je dal, tih in potr, krono kačjega kralja.

Prinesli so jo pred kralja in spričo nje je krona na kraljevi glavi otemuela. In je kralj sklenil in storil, poklical je zlatarje, da so kačjo krono razdrli; zlato so raztopili, prežlahtni kamen, blišča poln, pa so uko-

vali v staroslavno krono kraljestva, da je vsakomur vzela vid, kdor se je upal in vzdignil oči kralju v lice.

Kmet je prejel od kralja prebogata dar. Žena se je bridko jokala, pa mož ji ni očital ne besedice; njo in sebe je tolažil: „Čeprav sva ob krono kačjega kralja, bogastvo naše je vendar toliko, da ga ni moč napraviti.“

Ali že drugi dan mu je na paši poginil najlepši vol, — pičil ga je gad. In nesreči je sledila nesreča.

Neko jutro hodi kmet po polju in gleda škodo, ki mu jo je napravila toča. „Ej,“ je rekel, „tudi to še prebijem, še mi je kašča polna žita.“

Kar stoji pred njim bela žena in ga ogovori: „Gorje ti, kaj si storil, krono kralja Babilona si dal iz rok, da so jo razdrli! Izberi si: pogubljen ali opasan!“

Kmet se je nasmehnil: „Trikrat rajši opasan kakor pogubljen.“

Komaj to reče, že pritrči bela kača, mu smukne za srajco in se mrzla mu trikrat ovije okoli života. Bela žena pa je izginila.

Te kače mu ni mogel nihče odpraviti; pila mu je kri, da se je po malem posušil. Žena je umrla od žalosti, bogastvo je razpadlo, otroci so se razkropili.

Mačeha in pastorka.

Živela je vdova, imela je dve hčeri: pravo hčer in pastorko. Prava hči je bila grda kakor strah in lena kakor butara: ni ne prala, ne šivala, ne na vrtu plela, ne na polju delala — le ves dan bi ležala v hladu in si pasla trebuh.

Pastorka pa je bila lepa kakor božji dan, pridna kakor mravlja in dobra kakor duša. Zato je mačeha ni marala: ni ji dala dobrega očesa, od zore do mrača je regetala in se nosila nad njo za vse in za nič in nekega dne jo je kar zapodila: „Grdoba, poberi se od hiše, kamor veš in znaš, da te nikdar več ne vidim!“

Pastorka si je navezala culico in je žalostna zapustila rajnega očeta preljubi dom. Šla je po beli cesti in požirala grenke solze, kar zasliši milo vekanje. Pogleda, v jarku ob cesti se trudi mlada mačica, kobaca in kobaca in si ne more pomagati iz jarka.

Pastorki se je zasmilila uboga žival, sklonila se je ob jarku in jo potegnila iz mlake na suho cesto. Mokra mačica se je otresla, s tačico se obrisala, z jezličkom polizala, hvaležno je dvignila repek, rekla mijav in je vprašala deklico, kam gre.

Deklica je odgovorila in povedala, kako da je sirota in da mora po svetu.

Mačica pravi: „Tudi jaz nimam doma, s tabo bi šla, če dovoliš, da smem.“

„Le pridi,“ reče deklica, „dvema bo krajša pot!“

Gresta, prideta v zeleni gozd. Tisto noč je bil razsajal po gozdu vihar in lomil drevesa. Pod podrti bukvi je tičal kužek, ni mogel naprej, ni mogel nazaj in premilo je cvilil.

Pastorka se je uprla v drevo, kužek se je izmota izpod vej, spotegnil se je spred, spotegnil se je vzad, skočil kvišku ob deklici in jo hvaležno oblajal. Potem jo je vprašal, kdo je in kam gre.

Pastorka mu je dala prijazen odgovor in kužek je rekel: „Daj, da grem še jaz s tabo, tudi jaz sem brez doma!“

„Le,“ je dela „da nas bo več!“

Gredo, pridejo do bodečega grma, sredi trnja je frfotal petelin, klical je in se kregal, pa čim bolj se je gnal, bolj ga je bodlo trnje.

Pastorka mu je pomagala iz bodeče ječe, pa se ji je pridružil še petelin. Zdaj so bili štirje, ki so moško korakali po beli cesti, in pastorki se je zdelo kaj imenitno, da ima tolikšno družčino in tako.

Pod večer pridejo do starega gradu in pastorka pravi: „Tu notri bo dovolj prostora za vso našo tovarišijo, tu poprosimo, da nas prenoče.“ Potrka na duri — ali nikdo se ne oglasi; pritisne kljuko, vrata so zaklenjena!

Pa pride z druge strani star možak in vpraša: „Vi štirje, kakršni ste, kaj bi radi?“

Odgovori mu deklica in reče: „Ubogi smo potniki trudni in nič drugega ne prosimo kakor spat.“

Možak pravi: „Jaz sem čuvaj tega gradu. Ali ta grad je zaklet, ponoči v njem straši, komur je življenje ljubo, ne hodi vanj nočit.“

Deklica pa je prosila: „Trudni smo, ne moremo naprej in noč je hladna; kar odklenite nam, dobri čuvaj! Z božjo pomočjo že prenočimo.“

Čuvaj se je obotavljaj, ali deklica ni nehala prositi, mačica je vekala, kužek je cvilil, petelin se kregal; pa jim je odklenil. Dal jim je luč in še rekel deklici: „Pazi in čuj, da te pošast ne zaloti v spanju! Drugače predno se zaveš, že bo po tebi.“

Šli so v grad, v gorenji hiši so si poiskali varen kot in se stisnili skupaj. Deklica je rekla: „Kaj vam povem, tovariši, trudni smo, ali zaspati ne smemo, drugače nas iznenadi pošast. Da bomo laže bedeli, če vam je prav, pripovedujmo si historije!“ Vsem je bilo všeč in so si pravili historije in se tiščali drug drugega, da jim je bilo lepo gorko.

Pa je prišla vrsta na petelina, da pove svojo, in je pričel praviti o jari kači. Ta historija je čudno dolga in so vsi pričeli zevati in kinkati. Sredi historije se je spozabil celo petelin sam in je vteknil glavo pod peroti, kakršno je imel navado ponoči, in so vsi zasпали, da niso vedeli kdaj, in mačica je tako zasmrčala, da je upihnila luč.

Zdaj so bili v temi in so spali, pred durmi pa je že prežala pošast, da trdno zaspe. Po sreči je kužek mižal le z enim očesom, z drugim je čul. Tako se je koj zdramil, ko so sredi noči zaškripale duri in je tof, tof! prilomastilo po sobani in proti kotu. Hitro je skočil na noge, zarenčal in zalajal in vsa družinica se je zbudila.

Mačica je posvetila s svojimi očmi in pošast je obstala; kosmata je bila kakor medved, obraz je imela črn in zasukan v pleča, oči kakor žareče oglje.

Pošast je rekla: „Dekle, hoj, hoj! Hodi plesat z menoj!“

Pastorka prestrašena ni vedela, kaj bi rekla in storila, pa je mačica odgovorila za njo: „Kako naj gre sirota in pleše, ko nima ne obutali cele, ne čedne obleke!“

Pošast je prečudno zatulila in se zasukala okrog in že je vrgla pred pastorko zlate čreveljčke in svileno obleko in čreveljčki so se ji sami obuli in obleka se ji je sama oblekla in pastorka je kar lesketala, tako je bila lepa v novi opravi.

Pošast je rekla v drugič: „Dekle, hoj, hoj! Hodi plesat z menoj!“

Pastorka zmedena ni vedela, kaj bi; pa se je kužek oglasil namesto nje: „Kako bi sirota plesala! Preveč jo je sram, ubogo stvar; ti si bogato bolj kakor kralj, ona pa je revna, še beliča ne premore.“

Pošast je prečudno zatulila in se zasukala okrog in že je vrgla pred pastorko vrečo rumenih cekinov in belih tolarjev. „Na!“ je rekla, „zdaj pa brez ovin-kov hodi na ples!“

Z očmi je švrknila mačico in kužka, pa je iz kota pritekel zajček, skočil čez kužka, butnil v mačico, švignil skoz duri in kužek in mačica se nista mogla premagati in sta šinila za njim. Zdaj je bila deklica v temi in brez varuha in že je čutila težke šape pošasti. Zaupila je joj in pomagajte! — ali mačica in kužek sta se podila po vežah in stopnicah in je nista slišala, le petelinček je bil pri njej, pa se je sam tako prestrašil, da je od samega strahu zapel „kikeriki.“ Pa ta je bila najbolj pametna, kar bi jih mogel ziniti, zakaj pošast je mislila, da petelin že poje dan; zabobnelo je in se pokadilo in ni je bilo več.

Zjutraj je prišel čuvaj, menil je, o deklici ne bo več sledu, pa kako se je začudil, ko jo je našel zdravo sredi njene tovarišije, lepo, da jo je komaj spoznal, in povrhu še tako bogato.

Deklica se je zahvalila za prenočišče in vsa družinica se je vzdignila in ker se je pastorki premočno tožilo po rajnkega očeta ljubem domu, so krenili zopet nazaj, odkoder jih je bila pripeljala pot.

Pa ko pridejo do domače vasi, se nihče ni upal naprej z dekletom, vsi so se bali hude mačehe, lepo so se poslovili in pastorka je šla sama domov.

Mačeha je čepela na vrtu in presajala hren. Zagledala je pastorko v bleščeči obleki, lepo kakor kraljično, pa ji je zmanjkalo sape. In ko je pastorka še vrečo postavila na tla, da so zapeli tolarji in cekini in je zasijalo zlato in srebro, kakor solnce in luna na nebu, se je mačeha zavzela, da je kar sedla nazaj, in je čakala, kaj bo.

Pastorka pa je bila krotkega srca, brez srdu in sovraštva, in jo je prijazno pozdravila.

Zdaj je mačeha ubrala druge strune. Odgovorila ji je sladko, kakor bi sadila rožice; objela jo je in peljala v hišo, posadila jo za mizo na svojo desno stran in še jo je silila s pogačo in pijačo. Pastorka pa je morala praviti in razkladati, kje in kako jo je doletela takovšna sreča. Mačeha in prava hči sta požirali besede, čudili sta se in hvalili, v srcu pa jima ni bilo drugega nego žolč in zavist.

Drugo jutro se ni še storil dan, že je morala vstati prava hči, mačeha jo je oblekla v baržun in svilo, založila ji košarico z jedačo in pijačo in ji rekla: „Ljuba moja hčerka, idi zdaj še ti po svetu! Kako naj bo drugače, nego da boš še stokrat bolj srečna kakor ona grdoba.“

Hči je košato odšla; šumela je v svili, kakor suho listje v vetru, in vihala je nos, ker se ji niso klanjala drevesa ob poti in se ji niso umikali izpod nog drobni kamenčki na cesti.

Gre, kar čuje vekati; pogleda, vidi mačico v jarku. „Puh,“ je rekla, „vekaj ali ne, nisem nora, da bi si mazala teh svojih belih rok.“

Gre naprej, pride do kužka pod drevesom. „Puh,“ je rekla, „cvili ali ne, nisem nora, da si ožulim to svojo mehko dlan.“

Pride do petelinčka v trnju. „Puh,“ je rekla, „kregaj se ali ne, nisem nora, da bi si trgala to svojo svilnato obleko!“ in je šla naprej.

Pod večer pride do zakletega gradu. Trka, kliče, čaka, — od druge strani pride čuvaj.

„Kdo si in kaj želiš?“ jo vpraša čuvaj.

„Kaj tebi mar!“ se je zadrla. „Odkleni, kakor si odklenil naši pastorki; stori svojo službo, za drugo se ne brigaj!“

Čuvaj ni nič odgovoril in je odklenil.

Šla je v grad, najedla se je iz svoje košarice in napila, da je komaj dihala; kmalu je trdno zaspala. Opolnoči pa je prišla pošast. Zgrabila je spečo deklino in zavriskala: „Dekle, hoj, hoj! Hodi plesat z menoj!“ In je plesala z njo, da so se ji odbrusile noge in za nogami se ji je odbrusil život, in ko je petelin oznanil dan, je ni bilo več kakor sama glava, ki je režala od bolečin. Pošast je glavo postavila v okno, potem je s hrumom in šumom ušla pred rumeno zarjo.

Mačeha je čakala svojo hčer, čakala in kovala račune, kam z bogastvom, ki bo prišlo k hiši. Pa je potekla prva nedelja, potekla druga, hčere od nikoder; zdaj je mačeho zaskrbelo in je šla za hčerjo. Gre, pride do gradu. Na oknu zagleda hčerino glavo. Pa

Požast je plesala z deklino, da so se ji odbrusile noge in život.

je bila ponosna na svojo hčer in si je rekla: „Glej jo, kar v gradu so jo pridržali in kako se smeji! Saj sem dejala, da bo stokrat bolj srečna nego ona grdoba.“

Vrata so bila odprta in je šla v grad. Stopila je v izbo pa je videla: od hčere ni drugega ko glava. Od groze in žalosti, od jeze in zavisti je bridko zavekala, doli je padla na trda tla, v omedlevici pustila svojo dušo.

Zdaj je bila pastorka sama na domu, spomnila se je svoje družinice in jo sklicala. In so prišli mačica in kužek in petelinček in so kar ostali pri njej, da so ji pomagali gospodinjiti: mačica je bila hišna, kužek pastir, petelinček čuvaj.

Po mrtvo mačeho pa je prišel konjederec; vzel jo je na ramo in nesel jo je v jamo, temno in brez dna, da nikdar več nazaj ne bo prišla.

Jurko je iskal strahu.

Tamle je bilo okoli pasjih dni, ko je najbolj vroče. Oče je bil truden in se mu je zehnilo; zehnilo se mu je enkrat, dvakrat, trikrat zaporedom, pa se je sinu Jurku zdelo čudno in je vprašal: „Oče, kaj je to?“

Oče se ga je kratko odkrižal: „Ej, kaj bo neki, strah je!“ Jurku ni dovolel odgovor in še je vprašal: „Kakšen je strah?“ Oče je vstal izza mize, zehnil je v četrtič in zamrmral: „Ti ga že drugi pokažejo“ in je šel v vrt pod orehovo senco.

Jurku pa zdaj ni dalo več miru; zapustil je očetov dom in jo ubral po svetu, da poišče strahu. Povpraševal je pri ljudeh, ljudje so se mu smejali in mu kazali naprej, tako je prišel do grobarja. „Oče grobar, ali ste vi tisti, ki mi pokaže strahu?“

Grobar je premeril fanta od nog do glave in je rekel: „Všeč si mi; pri meni ostani za hlapca! Drugega ne boš imel dela, kakor ponoči boš čuval grobove, ni pes, da ne bi spoznal strahu.“

Jurko je bil zadovoljen in je ostal in ko je noč legala na zemljo, je storil po ukazu in šel na grobje. Sedel je pod križ, oberoč si objel koleno in čakal, kdaj in odkod mu pride strah. Čakal je in čakal, v

zvoniku je bilo devet, bilo je deset, nič se ni genilo. Bilo je enajst, tačas pa je zaječala zemlja. Zazibala so se tla, odgrinjali se grobovi, iz grobov gomazeli mrličiči. Rožljali so s kostmi, kakor bi stresali orehe, in ko jih je bilo zbranih trinajst, so pričeli kegljati: keglji so jim bile kosti, krogelje mrtvaške glave.

Jurko jih je gledal, igra mu je bila všeč, pa si zmislil: „Če bi ž njimi kegljal, vem, da jih posekam.“ In stopi mednje in reče: „Prijatelji koščeni, dajte še meni, da vržem krogeljo!“

Mrtvaci so završeli: „Huj, kri in meso, kaj vohaš tod?“ in so planili vanj.

Jurko pa, ne bodi len, je pobral kost golenico in jim mlatil rebra, da je kar treskalo, in so dreveli okoli cerkve, kakor zajci pred psom. Trikrat jih je nagnal naokoli, tedaj je odbilo dvanajst in so kostnjaki pahnili nazaj v grobove in pod zemljo.

Jurko je bil spet sam, sedel je pod križem in čakal. Čakal je do svetle danice, do rumene zore, do zlatega solnca, pa ni bilo strahu in ga ni bilo. Pa je šel h grobarju in se poslovil, češ, služba mu ne godi, strahu ni in kegljati mrličiči mrlakarji tudi ne dajo.

Grobarju je bilo žal pogumnega hlapca, ali s silo ga ni mogel držati, pa ga je poslal naprej k rablju.

Jurko gre in pride k rablju, če ga hoče za hlapca. Rabelj pravi: „Zakaj ne, koliko bi rad plačila?“

Jurko odgovori: „Nič, le da mi pokažete strahu.“

Rabelj mu je udaril v roko in rekel: „Velja! Davi sem obesil tri razbojnike, nocoj boš čuval pod vešali, tam bo strahu na debelo.“

Komaj se zmračil, Jurko pod vešala. Zleknil se je v mehki mah in čakal; in da bi čakanje bilo krajše, je sklenil, da konček zadremlje. Ali šel je veter in gugal obešenjake, bruna so škripala, kakor suha kola v breg,

zastonj je pomežaval, spanec se mu je umikal. Pobral se je Jurko s tal, snel je vse tri razbojnike z vešal in jih lepo zravnal po mahu. „Ne boste mi godli, nak!“ Tedaj pa se mu oglasi zadnji in pravi: „Kdo si, duša, in kaj onegaviš tukaj?“

Jurko odgovori: „Strahu čakam.“

Obešenjak mu veli: „Neustrašen si, bodi še usmiljen! Daj in pojdi na levo roko, da prideš do stare smreke s tremi vrhovi. Pod smreko je zakopana tatvina, monštranca in kelih iz suhega zlata. Izkopljí ju in nesi v cerkev nazaj. Iz cerkve pa nam prinesi posvečene vode, da nas ž njo pokropiš uboge grešne pare!“

Jurko je ubogal in storil, kakor ga je prosil obešeni razbojnik. Našel je smreko s tremi vrhovi, pod njo tatvino, in monštranca in kelih sta mu sama kazala pot v cerkev. Postavil ju je na oltar, pa so se užgale lučke in zapele so orglje lepo, kakor bi angelci peli.

Jurko pa je hitel, zajel je v klobuk posvečene vode in tekel nazaj.

Zdaj mu pravi obešenjak: „Zahvaljen bodi za dobro delo! Plačila pa ti ubogi grešniki ne moremo dati drugega, kakor tale svet: V peti deželi odtod stojita dva grada. V prvem živi bogat graščak s prelepo hčerjo, v drugem gradu vsako noč straši. Dvanajst hudob prihaja sleherno noč in kogar dobe, vsakogar razmanejo kakor proso. Samo ti jih lahko užugaš, ker ne poznaš strahu. Ali to si zapomni: Ne ugasni svoje sveče in ne ubogaj! Za slovo pa nas pokropi s posvečeno vodo!“

Jurko jih je pokropil in glej, trije beli golobi so zleteli proti nebu!

Zjutraj zarana se je vrnil k rablju in mu vse povedal in bridko potožil, da ni videl ne zrna strahu,

zato rajši zapušča službo. Rablju ga je bilo žal, ali držal ga ni, in ker ni maral druge plače, mu je dal gorjačo s sabo na dolgo pot in deček je šel, šel je, da je prišel v peto deželo — tam sta stala dva grada.

Stopil je v prvega in je naletel graščaka, bil je v praznični obleki in je napajal živino, prelepa njegova hči pa, oblečena v samo svilo, je kuhala svinjam. Graščak ga je vprašal, kaj bi rad, in Jurko je prosil, naj ga vzame za hlapca.

Graščak je imel dosti polja in živine, pa je bil brez poslov, ker so mu vsi uhajali zaradi strahov; zato je bil vesel Jurka in je odgovoril: „Rad te vzamem za hlapca in še dobro dobiš plačilo, ako ostaneš.“

Jurko nato: „Drugega ne iščem plačila, kakor da vidim strahu.“

Graščak pravi: „Tega blaga je pri nas dovolj in še preveč. Kar pojdi v oni-le drugi grad, ta grad je izdan, tam gotovo najdeš strahu in če ga ne bi, pa strah najde tebe. — Toda vedi: Življenje tvegaš! Če pa živ prebiješ noč, odrešiš grad strahov in grad bo tvoj, in če hočeš, še svojo rodno hčer ti dam za ženo!“

S seboj so mu dali luč, vedro vina in pol teleta in Jurko je šel dobre volje in brez skrbi v izdani grad in še zaklenil je za sabo duri, tako se je bal, da mu strah ne uide. Zakuril si je v kuhinji velik ogenj, pristavil je raženj in sukal teleta in ko je bilo tele pečeno, si ga je kos za kosom zalagal; dišalo mu je, k pečenki je pil rumeno vince in čakal strahu.

Ura je odbila enajst, tačas zašumi po vežah in v kuhinjo pridreva pošasti. Dvanajst jih je bilo, kosmatih in rogatih, in oči so jim žarele kakor oglje.

Jurko je bil prijazen dečko, razveselil se je družčine pa jim je velel, naj sedejo. Še postregel jim

Vsaki je prižgal svečo, vsaki prinesel polič vina in kos pečenke.

je, vsaki je prižgal svečo, vsaki prinesel polič vina, vsaki kos pečenke. Tako so se pošasti zamotile, da ga niso koj razmele kakor proso.

Pa ko so pohlastale pečenko in posrebale vino, so druga za drugo ugasnile svojo svečo, le Jurko je ni, kajti zdajci se je spomnil, kaj mu je ukazal obešeni razbojnik. In je izpregovorila prva izmed pošasti in je rekla: „Tu imaš ključ, pojdi v klet, tam najdeš zlata, da ga boš gazil do kolen!“

Jurko se je zasmel: „Ti nisi, da bi mi ukazovalo, jaz pa ne, da bi te ubogal. Hodi samo v klet, če te miče tjakaj!“

Pošast je rekla: „Dobro in grem, pa ti ostani tukaj!“

Ali Jurko si je bil svest razbojnikovega sveta in spet ni maral ubogati in je nalašč šel za pošastjo. Prideta do kleti, tam mu pošast pomoli ključ in veli, naj odklene vrata.

Jurko se je branil: „Odkleni si samo, kakor si samo zaklenilo!“

Pošast je zasukala ključ, vrata so se odprla, klet je sijala samega zlata. In pošast je rekla: „Naloži si, kolikor ga moreš nesti!“

Blesk zlata je mamil Jurka, skoraj bi ubogal, skoraj zapadel pošastim, da bi ga zmele kakor proso. Tisti mah pa je ura bila polnoči in pošast je zatulila in rekla: „Užugal si nas, potekla nam je oblast, zdaj moramo iz gradu in grad je tvoj. Odkleni nam vežna vrata, da moremo odtod!“

Jurko moško odgovori: „Jaz nisem vratar in ne bom odpiral, pomagajte si same!“

Cvilile in tujile so pošasti in se podile po vežah in stopnicah, Jurko pa za njimi in jim je z rabljevo gorjačo kazal pot in delil odpustke po grbah in glavah

tako dolgo, da so se druga za drugo pri ključavnici zmuznile skoz vrata. Potem se je vrnil v kuhinjo, sedel k ognju in spet čakal strahu; čakal ga je in čakal, da ga je premagal spanec in je trdno spal do jutra.

Zjutraj je prišel graščak in je mislil, od Jurka ne bo ne lasu več, ne nohta. Kako se zavzame, ko ga dobi zdravega, grad pa rešen pošasti.

Hitro je poklical svojo hčer: „Glej svojega ženina, rešil je grad, zato sem mu obljubil tvojo roko!“ in vrnili so se pobegli hlapci in dekle in vsi so bili veseli.

Le Jurko je povešal glavo in ko ga je baral graščak zakaj, je potožil: „Vsak sleherni človek pozna strahu, le jaz reva sem tako nesrečen, da ga ne poznam. Zato mi dajte leto dni odloga, da grem še po svetu in izvem, kakšen da je strah! Potem bodi poroka!“

Graščak je branil, nevesta je milo jokala, ali nazadnje sta mu dovolila; bogato sta ga obdarila in lepo so se poslovili.

Jurko je šel in najprej stopil domov, da ne bi bili ljubi starši v prehudih skrbah. Prinesel jim je graščakova darila in so se samega veselja jokali in smejali, oboje hkratu. In ko so sedeli po južini, se zgodi, da se je očetu zopet zehnilo.

Pa reče Jurko: „Oče, tako lepa sem Vam prinesel darila, zdaj mi vendar povejte, kakšen je strah! Nevesta me čaka, ali se je ne upam prej poročiti, dokler ne spoznam strahu.“

„Eh,“ odgovori oče, „kakšen bo strah! Bel je, rumen kljun ima — in nikar tako neumno ne vprašuj!“

Pa je Jurka vzdignilo izza mize, da gre in poišče strahu: bel je in rumen kljun ima, ne more ga zgrešiti! Ni hodil dolgo, pride do vode, po vodi je plavala žival, ta žival je bila bela in je imela rumen kljun.

Jurko vesel in točno v vodo: „Strah, zdaj te imam!“ In je ujel strahu, strah je gagal in s perutmi peruhal, Jurko junak pa ga je hrabro stisnil pod pazduho in hitel ž njim domov: „Oče, mati, glejta strahu! Pa še živ je in poje!“

Oče se je nasmehnil: „Norček, to je gos, ne pa strah!“

Jurko pa je trdil svojo: „Strah je, strah, saj ste rekli, da je bel in ima rumen kljun.“

Pa je oče pustil, da obvelja sinova, in so gos zaklali in jo spekli in pojedli. In ko je bila miza pospravljena, je oče dejal: „Na, zdaj ga ni več strahu, snedli smo ga!“

Jurko je bil utolažen. In se je spomnil svoje mlade neveste in spremili so ga k njej tudi ljubi starši, in praznovali so poroko in za poroko je bila svatba, da se je miza šibila.

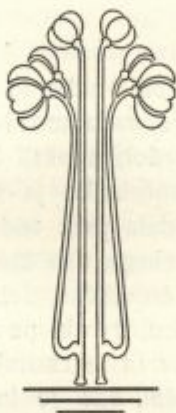
Srečno in zadovoljno je živel mladi par in Bog jima je dal dete, preljubega sinčka.

Ko je bil sinček star tri leta, se je lepega poletnega dne igral pri gredicah, teptal je zeleno travico in trgjal pisane rožice; oče in mati pa sta sedela v senci in ga gledala in se mu smejala. Kar prebledi Jurko. Na čelo mu je stopil mrzel pot, zavpil bi rad, pa ni mogel, toliko da je z roko pokazal in mlada žena je zakričala in skočila po konci in k otroku, da je s kamenom pobila pisanega gada, ki se je stegal proti sinčku.

Jurko se je tresel. Vprašal je ženo: „Kaj mi je, da se tresem kakor šiba na vodi, še zavpiti nisem mogel, niti vstati?“

Žena pa mu je odgovorila: „Zdaj vsaj veš, moj ljubi Jurko, kakšen je resnični strah!“

Tako je Jurko spoznal strahu.

Muk.

Živel je vdovec, je bil brodar in je imel hčer, ta bi se bila za živ svet rada možila; mislila je, da je hudo pri očetu in če dobi moža, bo manj dela, več jela in nič skrbi. V nočeh, ko je svetila luna, je posedala ob bregu, gledala prek vode in si klicala moža.

Pa je potrkal nekega dne kosmat možak, pisane hlače je imel, svetle čreveljčke, zeleno suknjo, na debeli glavi rdečo kapico, v roki pa bič iz kačjih kosti; ni delal dosti ovinkov in je zasnubil hčer.

Oče ga je vprašal, kdo je in odkod, in snubač je odgovoril: „Jaz sem Muk, imam veliko graščino, živine pa toliko, da je nihče ne prešteje.“

Oče si ga je ogledaval in je majal z glavo, hčeri pa se je mudilo, kakor da ji gori pod podplati, dala je snubcu roko in vero — komaj da se je poslovila od očeta, pa sta odšla.

Muk je prijel svojo mlado nevesto za roko — roka mu je bila hladna in potna — in peljal jo je vprek in brez pota, čez polje, čez plan, čez drn in strn, da sta prišla do širokega jezera. Mlada nevesta se je ozirala po čolnarju, da ju prepelje, Muk pa je

z bičem švrknil po vodi in voda se je pregrebala, za njima se je zagrebala in šla sta po dnu jezera kakor po suhem.

Kjer je bilo jezero najgloblje, tam je stal mo- gočen grad iz čistega stekla, krog in krog gradu je plavalo sto in sto rib, velikih in majhnih. „Glej mojo živino!“ — je rekel Muk in zdajci so se mladi ženi odprle oči in je spoznala, da je v oblasti povodnega moža in kako jo je udarila lastna nespamet.

Povodni mož pa je lepo ravnal ž njo in vsega ji je znašal, česar si je želela. Dela ni imela hudega, le kuhala mu je in pometala hišo, ali ni smela pometati od mize proti durim, ampak narobe, in je vse smeti grabila v luknjo, ki je bila izkopana pod mizo.

Tako sta živela vkupe, žena se je privadila možu in rodila se jima je deca, trije zali fantiči. Muk jih je čudno ljubil, le včasih, kadar jih je gledal, se mu je zmračilo lice in žena ga je čula tiho vekati: „Ali boste moji, ali ne boste?“

Poteče sedem let, osmega pol, pa reče žena možu: „Ljubi Muk, stožilo se mi je po gornjem svetu; še enkrat bi rada videla milo solnce in ljubega svojega očeta, ali je solnce še tako zlato in gorko, ali so oče pri dobrem zdravju in kdo jim streže, in najine dečke bi rada vzela s sabo, da vidijo solnce in da jih pokažem očetu.“

Muk se je prestrašil. Potem je rekel: „Ne! Ko te spet posije solnce, pretežko ti bo pri meni, in če prideš k očetu, oče ti bo branil nazaj.“ Pa je pričela glavo povešati in bolehati in ko ga je le prosila dan za dnem, ji je naslednje dovolil, da gre, toda sama in brez otrok. Zagrozil pa ji je: „Gorje, če se ne vrneš od danes tretji dan, gorje tebi, meni in deci! Naju obeh je deca, gorje, če bi jo moral deliti v živi

krvi, da vsak dobiva od vsakega pol.“ Privezal ji je na desno nogo zlato verigo, trdno kakor jeklo, tenko kakor las, da je ni razločilo človeško oko, in še ji je ukazal: „Ko prvič potegnem, ž. jemaj slovo, ko drugič potegnem, moraš biti sredi pota, v tretjič že v gradu nazaj!“ — in ji je prepovedal, da živi duši kaj črhne o verigi. S sabo ji je dal koš smeti iz luknje pod mizo, naj jih nese očetu, poljubila je otroke, spremil jo je do kraj jezera, tam sta se poslovila.

Šla je svojo pot, srce se ji je smeјalo vedremu nebu in pisanemu polju in ko je milo solnce posijalo v koš na smeti, so se izpremenile v samo suho zlato in koš je bil težak, da je komaj zmagovala do doma.

Oče je bil na vso moč vesel hčere in bogatega daru. Izpraševal jo je, kako in kaj, in hči se je smeјala in jokala, oboje hkratu, in mu pravila o možu, o ljubi deci, o silnem bogastvu; le kdo je njen mož in kaj ji je zagrozil, ni povedala.

Prehitro je obema napočil tretji dan, hči je bolj in bolj prihajala tiha in plaha in ko je Muk v prvič potegnil verigo, je kar sredi besede vzela slovo, da se vrne izpod milega solnca v povodni grad.

Očetu se je zdelo, da mu hči nekaj prikriva, kar jo tare; hudo mu je bilo, da ni vedel kaj in da je odšla brez pomoči. Sklenil je: če še kdaj pride, je ne izpusti, dokler mu vsega ne da na dan.

In res, čez leto dni je spet prišla, tudi to pot mu je prinesla košek, poln suhega zlata. Še bolj ga je objemala kakor zadnjič, še bolj je bila potrta, razodeti mu pa le ni marala svojih skrbi. Zdaj je oče ugibal in je ugenil, kako ji pride do živega, da izve resnico.

Tretje jutro zarano je še ležala v postelji, pa je stopil pred njo in ji rekel, da je ne pusti odtod in če

bi jo pripel s kovano verigo in zaprl v obokano klet, poprej mu mora odkriti kakor na izpovedi, kaj jo mori.

Hči je prosila, naj ji ne brani nazaj, oče je bil trd in ni odnehal, dokler se ni udala in se mu izpovedala v solzah, da je žena povodnega moža in kako je priklenjena z zlato verigo, trdno ko jeklo, tenko kakor las.

Zdaj ko je vedel, je hitel brodar, da ne potrafi ne trenutka. Hčeri je snel verigo z noge, zaklenil jo je v hišo in še ji skrtil črevlje; z verigo pa je bežal v divji gozd in jo ročno ovil najmočnejšemu hrastu okoli debla. In je bil skrajnji čas; komaj jo je ovil, že je Muk potegnil v prvič: zamajal se je hrast, stresla se je zemlja.

Hči je doma trepetala, kaj bo. Bolj ko kdaj je koprnela po rešitvi iz povodnega grada pod milo solnce, pod sinje nebo. Pa ko se je strésla zemlja in se je zavedala, da jo kliče Muk, se je spomnila svoje nebogljene dece in krvave grožnje Mukove; zatrepetalo ji je srce in zdajci je začutila, da jo bolj kakor zlata veriga, trdna ko jeklo, tenka ko las, veže ljubezen do otrok. Vrata so bila zaklenjena, pa je skočila skoz okno in jadrno je stekla kar vprek, čez drn in strn proti povodnemu domu; v boso nogo jo je rezal kamen, jo je bodel trn, kjer je stopila, so bile stopnje polne krvi.

Še v pravi čas je prišla. Zvezani so vekali sinčki, na mizi je ležal nož, svetel in nabrušen. Muka ni bilo v gradu. Hudo mu je bilo dece, pa se je hotel uveriti še na lastne oči, zakaj ni žene, zakaj veriga ne odneha njegovi sili. Sledil je za verigo, veriga ga je peljala čez bregove in jame, skaline in pečine v črni gozd, tam je bila ovita okoli silnega hrasta. Spoznal

Zarjul je kakor ranjena zver, v divji togoti je izrval hrast . . .

je, da je ukanjen. Zarjul je kakor ranjena zver, v divji togoti je izrval hrast, ga vrgel kvišku, da je padel onostran hriba, potem se je zapodil nazaj proti domu, da stori, kakor je zagrozil.

Toda tačas je bila žena že zbežala s svojimi tremi sinovi iz povodnega gradu in ko je Muk hitel za krvavimi sledovi njenih nog, je prišel do božjega krova: že so bili vsi štirje v cerkvi in fantiči krščeni in Muk ni imel čeznje več moči.

Tisto noč je bučalo jezero, Muk se je jokal in voda je silila čez bregove.

Mukovi trije sinovi pa, ko so dorasli, so bili vsi trije ribiči in v vodi tako varni in domači kakor na suhem. O jasni mesečini so radi polegali na bregu in so poslušali in molčali in tiho je rekel drug drugemu: „Ali čuješ? Oče pojejo. Kako žalostna je njihova pesem!“

Dva brata.

Onkraj visokih gora, širokih voda je živel oče, je bil že v letih in je imel dva sina. Mlajši je bil zlatih las in zlate volje in vse ga je rado imelo; le ne starejši brat, ta ga je zavidal, s krajem očesa ga ni mogel videti.

Neki dan starejši reče mlajšemu: „Zlatolas, vzemi košaro, greva v gozd, da nabereva gob!“

Zlatolas uboga in gresta v gozd. Pa prideta do brezdna in starejši mu veli: „Zlatolas, glej jamo, vrzi kamen vanjo, da slišiva, kako je globoka!“

Mlajši je storil, kakor mu je velel brat, in je vrgel kamen. In da bi boljše videl in čul, kako bo padal, je pokleknil in se sklonil čez rob. Pa ga je hudobni brat iznenada prijel za nogi in ga potisnil v brezden in Zlatolas je zletel za kamenom in objela ga je tema.

Brat pa je bežal proti domu. Z ostrim zeliščem si je namazal očesi, da so mu tekle solze, stopil je pred očeta in vokal in pravil, da je brata raztrgal silen medved: „Še mene bi bil kmalu, komaj sem mu utekel.“

Ubogega starčka je strašna vest pobila, zgrabil se je za sivo glavo in omedlel in omahnil na trda tla; nesli so ga v belo posteljo in je še tisti dan umrl.

Zlatolas pa je v temnem brezdnu padal in padal; padal je tri dni in tri noči in še ni prišel do dna in lačen je bil in žejen, drugo bolj ko drugo, in glava mu je šumela od dolge in nagle poti. Četrty dan pa mu na mah prevzame oči neznanska svetloba, zamežal je, da ne oslepi, in že se je znašel na tleh. Padel pa je na mehko in ni se mu zgodilo nič zlega; le truden je bil, da je zaspal pri tej priči.

Sam ni vedel, kako dolgo ga je držal spanec. Zbudil se je in začuden pogledal okoli sebe: bil je na drugem svetu.

Ležal je na mehki blazini, ta blazina je bila prestrta sredi širokega trga. Ravne ulice so peljale na vse strani, visoke hiše so se vrstile druga za drugo, s svetlimi okni in rdečimi strehami: sami gradovi. Najlepša in največja je bila ona, ki je padel pred njo. Dolga črna zastava ji je visela s strehe, pa noben vetrič je ni genil. In po ulicah ni bilo videti človeka, ne v zraku slišati ptička, povsod mrtvaški mir, mrtvaška tihota.

Zlatolas je odpiral oči in jih pasel na vse strani in oči so bile site, želodec pa ne, in mislil si je in rekel: „Žive duše ni na cesti, kaj če so vsi pri kosilu! Lačen sem, pogledam, morebiti še zame kod odleti drobtinica kruha in kaj poleg!“

Pa jo ubere k palači, ki je ž nje visela zastava. Visoke duri so bile odprte na stežaj in stopil je noter. Za durmi je stal košat ded v pisani obleki, opiral se je na visoko, svetlo palico, grdo je gledal kakor spak in ni trenil z očesom.

Zlatolas je prijazno pokimal dedu: „Boter, brez zamere, kod todkaj pelje bližnjica v kuhinjo?“

Košati ded se ni genil.

Ali je gluha ali ne sliši, je preudarjal Zlatolas, in ga je rahlo prijel za suknjo. Glej čudo: ded je bil kamenit!

„Tega bi lahko dolgo izpraševal!“ si je mislil Zlatolas, pa ga je pustil in krenil naprej po stopnicah.

Pod stopinjo mu je pel beli kamen, odmev se je lovil po dolgih vežah, pa pride v sijajno dvorano. Polna je bila lepo oblečenih služabnikov in služabnic, Zlatolas se je oziral in gledal: vsi so bili nemi in mrtvi, vsi iz kamena kakor vratar.

Šel je naprej, da je prišel v drugo dvorano, še večja je bila in lepša kakor prva. Notri so sedeli sami ministri in generali, z zlatom in srebrom bogato opor-tani, nobeden se ni genil, pa si ga lahko prijel za nos in potegnil: vsi okameneli.

Stopil je še v tretjo dvorano, ta se je kar bliščala zlata, srebra in žlahtnega kamenja. Sredi dvorane je stal zlat prestol, na prestolu je sedela mlada kraljična, lepa ko angel, blede ko smrt, na licu ji je bilo zapisano neznansko trpljenje. Po stopnicah njenega prestola je spalo dvanajst prekrasnih devic. Kraljična in device, vse so bile iz kamena.

Zlatolasu je zastajala sapa, počasi je šel bliže. Kaj vidi: v snežnobelih prsih premile kraljične je globoko tičalo svetlo bodalo! Stresla ga je groza, ali gnalo ga je srce in ni preudarjal in ni odlašal, stopil je h kraljični in ji ročno izdrl bridko ostrino.

Zdaj je kraljična globoko vzdihnila. V blede lica se ji je pričela vračati kri, kakor bi prihajala jutrnja zarja, izpregledala je, kakor bi zasvetili zvezdi. Začuden je uprla svoje mile oči v mladeniča in ko je

videla svetlo bodalo v njegovih rokah, je izpregovorila in rekla: „Moj rešitelj! Zakleta sem bila in z menoj vred kraljestvo, — mene si rešil, rešil si vse. Kako te naj zahvalimo! Če te je volja, ostani pri nas in bodi moj mož, kraljev al boš čez devet dežel in čez devet morja!“

Zlatolas je bil nem od prevelike sreče, lepa kraljična pa mu je dala belo roko; kraj dvorane je bila sveta kapela, semkaj ga je peljala in pred samim Bogom sta si obljubila vero za vse žive dni. V kapelici pa je visel zvon iz čistega srebra, rahlo ga je kraljična zazibala in zvon je zapel.

Pel je zvon in razlegal se mu je čisti glas po dvoranah in vežah, po trgu in po cestah. Zbudilo se je dvanajst kraljičinih devic, zbudili so se vsi ministri in generali, zbudili služabniki, hišne in kuharice in košati vratar. Po trgu in po cestah pa so zašumeli ljudje. Namesto črne zastave je visoko zaplapolala bela, ptički so zažvrgoleli po zraku. Vse se je veselilo novega življenja in na glas dajalo hvalo mlademu rešitelju.

Zlatolas in prelepa kraljična sta bila mož in žena in v ljubezni in sreči jima je bežal čas, dan jima je bil kratek kakor ura, mesec kratek kakor dan.

Tako jima je poteklo leto in še drugega pol, pa se je Zlatolas spomnil gornjega sveta in lotilo se ga je silno hrepenenje.

Vprašala ga je mlada kraljica, kaj mu hodi po mislih, da je toliko otožen.

Zlatolas je odgovoril: „Očeta imam na onem svetu, ljubega, starega; rad bi vedel, kako se mu godi.“

Je rekla kraljica: „Nikar ne žaluj! Hodi po očeta in ga pripelji semkaj, naj pri naju dveh uživa ostala leta, kar mu jih je odmerjenih! Ali pot na oni svet

je dolga, skrita je in zavita; vzemi tale prstan, on ti jo bo kazal tja in nazaj!“

Prelepo sta se poslovila in razločila in kralj je šel, koder ga je vodil prstan. Hodil je devet dni in devet noči po suhem in prek voda, čez gore visoke, čez reke globoke; deseti dan je prišel v svoj rodni kraj in prestopil prag domače hiše.

Brat se ga je ustrašil. „Mrlič je vstal!“ mu je zavečala vest.

Zlatolas pa mu je prijazno ponudil roko, kakor da ni bilo nikdar nič krivice med njima, le vprašal je po očetu.

Brata je bilo sram resnice, pa se je zlegel, da je šele mesec dni, kar so oče umrli in so jih deli v grob.

Zlatolas se je razjokal, najrajši bi se bil kar vrnil, od koder je prišel.

Ali brat ga ni pustil. Zvijal ga je žolč, ko je gledal Zlatolasa v dragoceni obleki. Hlinil in slinil se mu je in ga prosil odpuščanja, in dobri Zlatolas mu je verjel in se je pomudil pri bratu in še mu je razložil od konca do kraja, kako se je nesreča obrnila v srečo, da je zdaj mogočen kralj čez devet dežela in devet morja.

Dalj ko je pravil, bolj ga je brat zavidal, in ko sta sedela pri južini, mu je skrivaj kanil strupa v vino in mu napil. Zlatolas je nesel kupo k ustom, komaj je posrebal srago, že je padel znak in bil kakor mrtev. Hudobni brat pa mu je ročno snel prstan in že je šel in hitel, da si poišče enake sreče.

Varno ga je vodil prstan, hodil je devet dni in devet noči po suhem in prek voda — deseti dan je prišel na drugi svet.

Povedal je, da je kraljev brat, in so mu pokazali pred samo kraljico.

Kraljica je bila lepa kakor mlado jutro, velela mu je sestiti na svojo desno stran in še ga je vprašala, kake ji prinaša novice. Pa ji je pomolil prstan, zakril si je lice z rokama in se na glas razjokal, da je Zlatolas umrl in kako mu je na smrtni postelji ukazal, da nese to žalostno ^{reč} pošto kraljici in jo prosi, naj namesto Zlatolasa vzame njega za moža.

Ubogi kraljici bi od žalosti kmalu počilo srce. Oblekli so jo v črno in ž njo vred je žalovalo vseh devet dežel. Bratu pa so dali prelepo hišo in služabnikov in vsega dovolj in preveč.

Zlatolas je bil za strupom padel znak kakor mrtev, ali ni bil mrtev. Znašli so se dobri ljudje, da so mu stregli v hudi bolezni, in predno se je luna mladila drugič, že so ga spet nosile noge. Tačas pa ni več strpel in krenil je na pot, kamor ga je gnalo hrepenenje po željni njegovi kraljici.

Pa gorje, prstan mu je bil ukraden in dolgo pot, skrito in zavito, je zgrešil. Devet je hodil dni, hodil jih je deset, in še sledu ni našel svojega kraljestva. Zablodil je v temno hrastovino, naprej ni vedel, nazaj ni znal in pešala mu je noga. Že je noč padala na zemljo, slednjič je ugledal daleč v gozdu svit, rdeč in rumen. Šel je za svitom in prišel do ognja, ob ognju je sedel star puščavnik, do prsi mu je segala siva brada, grel se je ob plamenu, poleg je žuborel živ studenec.

Puščavnik se je razveselil tujca. „Že sedem let nisem videl človeškega lica,“ je rekel, „daj, sedi, odpočij se in okrepčaj!“

Zlatolas je bil žejen, pa ni pil, in je bil truden, pa ni sedel. Povedal je puščavniku, kdo da je in od-

kod in da mu ne bo miru, dokler ne najde spet svoje željne kraljice. In še ga je vprašal, ali ve pot na drugi svet.

Puščavnik mu je odgovoril, da je ne ve, ima pa obilno družine, ki križem bega prek dolin in planin, kaj, če je izmed nje kateremu znana!

Zazvižgal je na drobno piščal in završelo je po gozdu. Šumelo je listje in pokale so veje in vso noč in od vseh plati so drvili in se zbirali štirinožci, od miške do medveda; in ko se je storil beli dan, jih je bilo vse živo, kakor daleč je segalo oko. Poslušali so puščavnika in Zlatolasa, ali o drugem svetu in o potu tja ni slišal še nobeden.

Zlatolasa bi potrla žalost, gospodar štirinožcev pa mu je z blāgo besedo svetoval naprej čez devet planin in devet planot, da pride na ptičje brdo, tam biva starček, ki gospodari krilati živali, morda ve ta, kod pot pelja na drugi svet.

Spet se je Zlatolasu zbudilo upanje, lepo se je zahvalil za svet, usmiljena žival mu je kazala kam, šel je čez devet planin in devet planot, res je prišel do starčka na ptičjem brdu.

Še starejši je bil od prvega puščavnika, bela brada mu je padala do pasu, sila se je razveselil tujca, „že štirinajst let nisem videl človeškega lica“ je rekel, „daj, sedi, odpočij se in okrepcaj!“

Zlatolas ni maral ne okrepcila, ne odpočitka, le izpraševati je hitel, kod gre pot na oni svet, drugega mu ni bilo mar.

Puščavnik ga je poslušal in mladi kralj se mu je smilil. Odgovoril je, da sam ne ve poti; ima pa nešteto družino, ki križem preletava gore in morja. Zazvižgal je na drobno piščal in bučalo in klicalo je po vrheh in od vseh plati so se zgrinjali ptiči, od orla

do stržka vsi. Ali zastoj je bilo vprašanje: o drugem svetu so že čuli glas, poti vanj ni poznal ne eden.

Obupoval je Zlatolas, puščavnik pa ga je z blago besedo poslal naprej, čez devet planin in devet planot na divji vrh, h gospodarju vseh vetrov. Spremijali so ga ptiči, huda je bila pot, zmagal jo je in prišel do tretjega puščavnika.

Ta puščavnik je bil star, da mu je mah rasel po glavi, brada mu je segala do tal, že sedemdeset let ni videl človeškega lica. Prijazno je poslušal Zlatolasa, potem je zazvižgal vetrovom.

Ni trajalo dolgo, pritulil je ledeni Sever. Mršav je bil in po licu in rokah razpraskan, ker je prevlekel vsak grm, vsak trn. Ogrel si je zmírzle ude, zmil si je kri, potem ga je vprašal puščavnik, ali jo pozna pot, ki gre na drugi svet.

Sever je mislil in mislil; zmajal je z glavo: ta pot mu je bila tuja.

Pritepla sta se za njim vedri Vzhodnik in mokri Zahodnik, kričala sta in se pričkala, kateri več zmore; o poti na drugi svet ni vedel ne ta, ne drugi.

Le Juga še ni bilo in čakali so tri dni in tri noči, da je prisopihal rdečega lica, žarečih oči, ovenčan z vinsko trto.

Puščavnik ga je vprašal, odkod tako kesno in židane volje, in Jug je odgovoril: „Na drugem svetu sem bil, mlada kraljica se tam moži. Prvi mož ji je umrl, žalovala ga je leto in dan, bridko se jokala, lica si močila leto dni in dan na dan, zdaj so jo prisilili ministri in generali, da si vzame drugega. Čez tri dni bo poroka.“

Kralj je strepetal, povedal je Jugu, kdo da je, in še ga je vprašal, kako daleč je na drugi svet.

„Tri dni in tri noči zame,“ je rekel Jug, „trikrat leto in dan zate.“

„Preljubi Jug,“ je prosil kralj, „daj, ponesi me na drugi svet!“

Zasmilil se je Jugu in je odgovoril: „Zakaj ne, če dovoli gospodar.“

Puščavnik je privolil in še je rekel: „Le požuri se, Jug, moj sinko, da prideta še pravi čas!“

Jug je vzel kralja pod svoj plašč, vzdignila sta se in kralj ni videl nič, ni slišal nič, tako hitro sta letela.

Tretji dan se je znašel kralj na drugem svetu, v svojem glavnem mestu. Hiše so bile vse v cvetju in v zastavah, peli so zvonovi, bučale so godbe, skoz vrata gradu so v pisani vrsti prihajali svatje, za njimi preljuba kraljica, ki je bleda povešala glavo. Ob strani ji je stopal brat.

Kralj se je preril do nje in ji padel pred noge. Od bolezní in hude poti je bil črn in reven in niso ga spoznali ne služabniki, ne ministri, ne generali, ne rodni brat. Spoznala ga je pa njegova ljuba kraljica. Vzdignila ga je s tal in ga prisrčno objela, svitile njene solze so mu sprale črni obraz, z ram si je snela dragoceni plašč in ž njim ogrnila njegovo revščino in zdaj so ga vsi spoznali in zavladało je veselje in ga ni bilo konca, ne kraja.

Hudobnega brata so prijeli in sodniki so ga ob-sodili, da bodi privezan divjim konjem za repe, naj ga živega raztrgajo na štiri strani sveta.

Zlatolas je zanj prosil in mu niso smeli odreči, da so izpustili brata in ga poslali domov. In še bogato so ga obdarovali. Dali so mu silno skrinjo, z železom okovano, in mu ukazali, da je ne sme prej odpreti, kakor doma. Eden mu je kazal pot, tako je

hodil devet dni in devet noči po suhem in prek voda in s sabo vlačil težki dar in vroče mu je bilo, da je kar luža tekla od njega. Upehan in ubit je prišel domov, pa ni imel časa, da se odpočije, gnala ga je radovednost, zaklenil in zapahnil je duri, zaprl in zastrl je okna, potem je odklenil skrinjo. V skrinji je bila druga manjša skrinja, trdno zaklenjena kakor prva.* Odklene jo, zagleda tretjo, še manjšo, tudi ta je bila zaklenjena. Bolj in bolj mu je rasla radovednost, kako dragocen mora biti zaklad, ki je tako varno spravljen. Odklene tretjo, prikaže se četrta skrinja, odklene četrto, prikaže se peta, tako je odklepal vso noč, devetindevetdeset skrinj je bilo, druga manjša od druge, zadnja je bila komaj tolika kakor oreh in ko jo je odklenil, je bil v nji gadov repič in drugega nič.

Poldrugi Martin.

Na to roko, na ono plat leži vas, tam je živela žena, ki je imela edinega sina, Martina po imenu. In je bila slepa od same ljubezni in je mislila in govorila: „Moj sinek ta ima glavo na pravem toporišču, ta je pameten skoraj za dva, za poldrugega pa gotovo.“ Pa so mu ljudje obesili ime „Poldrugi Martin“ in se ga je ime prijelo.

Poldrugi Martin je dorasel pod vrh, pa je bila nedelja in je šla mati v cerkev in predno je šla, je pristavila zelje in naročila sinu: „Sinek Martinek, jaz grem k sveti maši, ti pa lepo čuvaj hišo in ko bo čas, zabeli zelje, da ga bova jedla, ko pridem domov!“

Mati k maši, Poldrugi Martin pa pod streho, tam je v dimu visela slanina. Ročno jo je snel in je hitel in rezal, da je vso slanino zrezal na drobne kosce. Zrezano je dal v pehar in jo nesel na zelnik in jo preudarno in pravično razdelil po zelnatih glavah, na vsako glavo en kos.

Mati pride domov in vpraša: „Sinek Martinek, ali si zabelil zelje?“

Poldrugi Martin: „Sem ga.“

Mati vzame zelje iz peči in ga strese v skledo, pa vidi, da ni zabeljeno. Začudi se in vpraša: „Sinek Martinek, kje si zabelil in kako?“

Pa ji je tekel kazat na zelnik, kje je zabela, pa je bilo že prepozno, ker je baš odletela zadnja kavka

z zadnjim kosom v kljunu. Kaj sta hotela — južinala sta nezabeljeno zelje.

Drugo nedeljo je mati pristavila juho in predno je šla v cerkev, je naročila sinu: „Sinek Martinek, jaz grem v cerkev, ti pa pazi, da juha ne skipi! Če bi kipela, pridi kar meni pravit, da ti ne bo izpodletelo kakor zadnjič!“

Mati v cerkev, Poldrugi Martin pa je doma stražil juho. Prične juha kipeti in Poldrugi Martin v dir in po mater. Pa je butnil v cerkvene duri z nosom in z roko hkratu in se s praga zadril proti oltarju: „Mati, slišite, juha kipi!“

Mater je bilo sram, pa ko je domov prišla, ga je lepo podučila: „Sinek Martinek, ti bi moral nalahko priti k meni in mi tiho povedati na uho! Ni treba, da koj vsa fara izvé, kaj je pri nas v loncu.“

Tretjo nedeljo je pristavila krompir in je rekla: „Sinek Martinek, zdaj grem v cerkev; če bo kipelo, nič ne dé, ni treba hoditi pome, le da mi paziš na ogenj!“

Mati v cerkev, Poldrugi Martin pa je varoval dom. Sedel je v kuhinji in gledal v živi plamen, pa je zmajal glavo in rekel: „Kako naj pazim na ogenj, ko mi spak šviga v dimnik. Najbolj bo varno, v posteljo ga dam in ga dobro odenem: tam mi ne bo uhajal.“

Storil je tako in lepo čedno znosil goreča polena v posteljo. Pa še predno jih je odel, se je vnela slama in vsa hiša je bila v ognju.

„Na!“ je rekel, „hiša gori, pa bodo še šlape zgorele materi, če jih koj ne spravijo v kraj.“

Hitro je stopil v cerkev, tiho se je preril skoz ljudi in do matere in ji zašepetal na uho: „Mati, šlape Vam bodo zgorele.“

Mati ga ni razumela, pa so že drugi ljudje kričali: „Gori, gori!“ in ko je prihitela domov, je našla le še pogorišče.

Zdaj sta bila brez strehe in mati je rekla: „Sinek Martinek, idi okoli dobrih ljudi, vse kar ti dajo, nama pride prav!“ Spekla mu je pogačo in šel je prosit.

V prvi vasi se je zglasil pri šiviljah in se je ženskam čuda smilil, kar razjokale so se samega smehu in mu dale in podarile celo iglo.

„Dobra bo,“ je rekel Poldrugi Martin, „koj jo nesem materi.“

Pred njim je s parom konj sosed peljal slamo, pa si je mislil Poldrugi Martin: „Kaj bi pešal pod iglo, konja ji bosta laže kos kakor jaz!“ — pa jo je vteknil v slamo.

Pride do doma, rad bi vzel iglo iz slame, pa je ni več našel; privekal je k materi. Mati ga je potolažila in ga podučila: „Drugič če kaj takega dobiš, deni za klobuk!“

Spet se je spravil na pot, pa dobi pri kmetu plužno železo. Poldrugi Martin, bistra glava, ni pozabil materinih besedi, vtikal si je težki dar za klobuk, pa mu je plužno železo padlo iz rok in na nogo in mu skoraj odsekalo peto. S krvavimi stopinjami je čotal domov.

Mati mu je rekla: „Joj moj sinek Martinek, moj ubožeč, moj siromak, za sabo bi bil vlekel železo, za sabo!“

Spet je šel prosit, priprosil je kos mesa. Navezal ga je na trak in ga vlekel za sabo, kakor mu je velela mati, vlekel ga je skoz pesek in prah.

Mati je rekla: „Bog te je dal! V žep bi ga spravil!“

Ko so mu drugo pot v krčmi porinili polič vina, si ga je
vliil v žep.

Poldrugi Martin je odgovoril: „Bog Vas je dal! Poprej bi povedali!“ In ko so mu drugo pot v krčmi porinili polič vina, si ga je vlil v žep.

Vesel je prišel domov. „Mati, polič vina sem prinesel!“

„Kje ga imaš?“

„V žepu.“ — In je imel hlačnico mokro in v škornju lužo.

„O sinek Martinek,“ je rekla mati, „v steklenici bi ga bil prinesel!“

Spet je šel in je vbogajme dobil dva vatla domačega platna. Pa ga je razrezal na drobne kosce in jih zmašil v steklenico.

„Nak,“ je rekla mati, „zame si premoder, naj katera druga poizkusi s tabo: oženi se!“

Poldrugi Martin je zmeraj rad ubogal, tudi to pot se ni branil, le vprašal je, kako bi naredil, da se oženi.

„E,“ je rekla mati, „v cerkev pojdi, tam je dosti deklet, pa malo oči okrog sebe zaženi! Na kateri ti obvise, tisto vzemi!“

Poldrugi Martin je ročno stopil k mesarju in si kupil volovskih oči; potem je šel v cerkev in jih vrgel okrog sebe. Pa je zadel svetnico v oltarju, zvrnila se je nanj in ga trdo pobožala po betici.

Privekal je k materi in ji pokazal buško: „Nikarte mati, ne bom se ženil, preveč boli!“

In je Poldrugi Martin do današnjega dne ostal kar tako in ga katera še lahko dobi. Korajžo, dekleta!

Zlata hruška.

Na vrtu mogočnega kralja je rastla hruška, tako visoka, da ji ni bilo videti do vrha, niti ni kralj kdaj dobil kakega sadu s tega drevesa. Zato je predse sklical najstarejše in najmodrejše može iz širne svoje dežele in jih vprašal, ali kaj vedo ali so kaj slišali o vrhu te hruške in ali rodi ta hruška kak sad ali ga je kdaj rodila. Nikdo ni vedel, nikdo se ni spominjal. Kralj jim je ukazal, naj povprašujejo še doma pri svojih starših, pri svojih dedih, ki jim starost ni dala, da bi prišli pred samega kralja. Povpraševali so, pa tudi najstarejši se niso ničesar spominjali zastran tega drevesa in njegovega sadu.

Zdaj je dal kralj oklicati po vsej deželi: Ako se kdo najde in bi šel iskat te hruške vrh in bi prinesel sad, temu obeta kralj svojo rodno hčer za ženo in pol kraljestva.

Prihajali so ljudje od vseh strani, od vseh plati, zijali so ob hruški gor, pa ko so čuli, da grozi kralj vsakomur s smrtjo, kdor bi se lotil dela, pa bi se spotoma skesal ali vrnil praznih rok, so se pokorno zahvalili na obljubljeni milosti in spet šli, odkoder so jih prinesle noge, konji in kola.

Kraljev oklic je slišal tudi mlad pastir. Pastirček ta je znal plezati kakor veverica, pa je drzen stopil pred kralja in povedal, da hoče doseči kraljično in kraljestvo, zato gre v hruško in ne odneha prej, da ne prileze v vrh in odtrga sad.

Kralj si ga je ogledal od bosih nog do kuštrave glave in je rekel: „Velja! Toda pomni: Če ne prideš v vrh in mi ne prineseš sadu, zapadeš glavo!“

Pastirja ni kaj oplašila ta grožnja, ročno se je spravil v drevo, plezal je kakor veverica, kmalu jim je odspodaj izginil izpred oči.

Pleza, pleza, da mu začne v želodcu zvoniti poldne. Ozre se naokoli pa vidi, da je priplezal do velikega mesta, belega kakor čisto srebro. Južine sem potreben, si je mislil, tod je utegnem dobiti, pot bo še dolga — pa stopi z drevesa in gre v mesto.

Mesto pa je bilo kakor mrtvo, hiše prazne in na pol razvaljene in nikogar na cesti. Iz prve ulice gre v drugo, iz druge v tretjo, slednjič v deveti naleti hišo, ta je bila cela in postavljena iz rezanega kamena. Rekel si je: Tukajle izkusim svojo srečo, — pa komaj se je doteknil srebrne kljuke, že se je hitro kakor blisk pripeljala iz vedrega doli prelepa gospa s svetlo zvezdo na glavi in ga ustavila z osorno besedo: „Mrgolazen pozemeljska, kaj te zanaša semkaj? Poberi se nazaj, odkoder si prilezla!“

Pastir je odgovoril: „Če tako storim, izgubim svojo mlado glavo.“ In ji je povedal, kakega se je lotil posla.

Gospa mu reče: „Gorje ti, prej boš siv in star, kakor da prideš v vrh, in če bi prišel in se v vrhu dotakneš le vejice, kaj šele sadu, se strese vsa hruška, kako trs v viharju, in sebe pogubiš in nas. Osem krajev našega mesta je že razdejanih, razvalil bi se

še deveti. Zato ne smeš in ne greš naprej in naj te končam s to svojo roko!“

Pastir se je vdal na oko. Le prosil je prenočišča čez noč, drugo jutro se bo spet spustil po hruški nazaj na zemljo — tako ji je obljubil.

Gospe so bile všeč te besede, dala mu je južine in še mu je dovolila, da v njeni hiši prenoči, vendar je zaklenila duri, da ji ne uide.

Pastir pa ni opustil svojega naklepa. Sredi noči je splezal skoz okno — tiho in skrivaj, da smukne prek dvorišča, potem bi se pognal čez visoki plot. Pa mu je ostrmelo oko: prebela luč je prihajala iz hleva, kakor bi notri bival sam svetli mesec, in uho mu je čulo prečuden šum. Stopi bliže, kaj ugleda? V hlevu stoji bel konj, od konja prihaja svit. Privezan je pri srebrnih jasliah, pleten povodec se mu je bil zamotal okoli vratu, težko je sopel, trdo je hropel. Pastir to vidi, žival se mu smili, pa urno h konju in mu ročno popravi povodec.

Konj je bistro zarezetgal in izpregovoril: „Bodi zahvaljen za pomoč, brez tebe bi bil skoraj že trd in mrzel. Rad bi se ti oddolžil, pa ne vem kako.“

Pastir reče: „V vrh hruške moram, drugih nimam želja.“

Konj odgovori: „Tej želji lahko ustrezem. Kar urno me zajaši, da bova do zore nazaj, predno vstane gospa! Ali poslušaj me! Ko bova letela mimo vej, glej, da nobene ne odlomiš! V vrhu drevesa so zlate hruške, trikrat gorje, če katero utrgaš! Pa trdno se drži grive, da ne padeš!“

Pastir je skočil na konja in se oprijel srebrne grive in že sta drevela hitro kakor blisk ob hruški navzgor. Švignila sta skoz drugo mesto, ki se je bliščalo kakor iz samega zlata, skoz tretje, ki je milo

Utrgal je najlepšo hruško . . .

žarilo kakor mlado jutro. Že sta letela skoz veje drevesa, bile so iz suhega zlata in so prelepo zvenele, v vrhu pa so visele hruške, zlate, debele kakor otroška glava.

Pastir jih vidi in še mar mu ni bilo svarila — utrgal je najlepšo in si jo porinil za srajco. Ali ko jo je trgal in deval za pas, je izpustil grivo in že je izpod njega zmanjkalo konja. Prekupičnil se je pastir in pričel padati in padati in ko je padal, je videl, kako se vsa hruška ziblje, kakor trs v viharju, in ko je letel navzdol skoz rožnato, skoz zlato, skoz srebrno mesto, so se tresla vsa mesta in se podirale hiše.

Pada, pada tri dni in tri noči, slednjič pade na zemljo in bi bilo po njem, pa pade po sreči v kup gnoja in se zapiči vanj, da mu ni drugega gledalo vun, kakor palec desne noge.

Tedaj pridejo mimo po opravih hlapci in vidijo palec; prično ga vleči, ne morejo ga izvleči. Ondaj reko: „Kakšen je ta vrabec, da ne gre vun!“ — prično kopati s kopači, izkopljejo človeka, bil je bolj mrtev kakor živ in črn kakor zamorec. Javijo kralju, kralj ga ukaže oprati, prali so ga v desetih vodah, zdaj ga šele spoznajo, da je pastir. Še mu postrežejo z rumeno pogačo in sladko pijačo, da se mu je vrnila moč, potem ga peljejo pred kralja in kralj ga vpraša, ali je bil v vrhu drevesa.

Pastir je vzel izza srajce zlato hruško, veliko kakor otroško glavo. Priklonil se je kralju in mu jo dal in še je prosil: „Kralj, zdaj mi daj, kar si obljubil: svojo rodno hčer za ženo in polovico kraljestva!“

Kralj je imel zlato hruško v rokah, zdaj mu ni bilo kaj za zeta, ki so ga izkopali iz gnoja. Vendar si ni upal prelomiti dane besede.

Pripravil je gostijo kakor za sto ljudi in peljal pastirja pred mizo in mu rekel: „Vso to jedačo in pijačo moraš pojesti in popiti, potem dobiš, kar sem obljubil. Drugače zapadeš glavo.“

Pastirja je zaskrbelo pa je prosil: „Kraljevska milost, dajte, da grem prej uro ali dve na šetnjo in pohaj, da mi slast pride in mik za tolikšno gostijo!“

Kralj je dovolil in pastir je šel na šetnjo in pohaj, pa ni drugega mislil in preudarjal, nego kako bi rešil glavo, zakaj taki gostiji ni bil kos. Pa vidi moža, ki je oral, drugi je stopal za njim, imel je usta kakor mernik in je sproti pobiral, hlatal in požiral brazdo.

Pastir je poskočil od veselja, objel je žeruna in mu rekel: „Mož, hodi z mano, pri meni dobiš boljše jedi, kakor je brazda, in toliko, da je boš sit!“

Šla sta dobre volje naprej in sta naletela moža, ki je do glave stal v vodi, usta je imel kakor kad, voda je padala vanj kakor v brezden, vendar je kričal, kako je žejen. Tudi njega je pastir povabil: „Goltun, hodi z mano, pijače te čaka, boljše in čez glavo!“

Vsi trije so se vračali proti gradu, pa so prišli mimo dolgopetega moža, ki je stal sredi polja in je stal na enem samem bedresu.

Pastir ga je vprašal, zakaj ne stoji na obeh, in dolgopetnik je odgovoril: „Če se z obema dotaknem tal, že zletim in tako hitro bežim, da ujamem vsakega zajca.“

Pastir je še tega zvabil s sabo. Šli so v grad in žerun je vse pojedel, kar je bilo na mizi, komaj da je posodo pustil, goltun je vse izpil do zadnje srage, dolgopetnik pa je obema stregel, tekal je hitro kakor zajec, pa še sta se kregala, da ju bo konec gladu in žeje.

Ni še potekla ura, je stopil pastir pred kralja: „Kralj, vse sem snedel, vse popil, kar je ponujala miza. Zdaj mi daj, kakor si obljubil, polovico kraljestva in hčer za ženo!“

Kralj se je čudil, šel je gledat na svoje oči, bilo je res. Pa se je le še obotavljal. Imel je sedem divjih zajcev pa je rekel pastirju: „Teh sedem zajcev mi rano v jutro ženi na pašo, toda glej, da se mi vrneš o mraku z vsemi do zadnjega! Če bi manjkal tudi le eden, si ob glavo. Drugače pa dobiš, kar sem obljubil.“

Pastir je gnal zajce in se je bal za glavo, da jim ne bo kos, pa se mu je pridružil dolgopetnik in je rekel: „Nič se ne boj, jaz ti pomorem, jaz jih bom vračal, če bi uhajali.“

Pa tudi kralja je trla skrb, da bo ob hčer in ob kraljestvo, in se je preoblekel in šel za onima. Pa je videl, da paseta vseh sedem in da jima ni ušel ne eden. Poizkusil je torej z zvijačo, prišel je bliže in ogovoril zajčja pastirja: „Vidva, kaj vama pravim, prodajta mi enega! Koliko vama dam?“

Pastir odgovori: „Niso na prodaj. Iz kraljevega so gradu in je nama pod smrtjo ukazano, da do zadnjega vse priženeva domov.“

Kralj pravi: „Sto tolarjev je lep denar! Dajta mi zajca!“ — Onadva, da ne.

Kralj je prigovarjal: „Dvesto jih dam! Recita kralju, da ga je lisica zajela!“

Onadva, da ne in da ne, ker ne smeta.

Kralj pa le ni odnehal in je ponujal tristo tolarjev.

Zdaj je pastir spoznal kralja in je bil muhast in je odgovoril: „Naj bo! Za tristo tolarjev ga dava, ampak le, če poklekneš pred mano na tla in poljubiš podplat mojega škornja.“

Pri grajskih durih je čakal kralj, za vogalom pa je prežala
straža . . .

Kralju je predlo za hčer in za kraljestvo, rad nerad je pokleknil in poljubil blatni podplat, odštel je tristo tolarjev in dobil zajca. Škripal je pa z zobmi in si mislil: Čakaj, ta poljub te stane glavo!

Kralj je šel, pastir pa je ukazal dolgopetemu tovarišu: „Hitro stegni bedro, steci, koder veš in znaš, in mi ulovi zajca, da jih bo spet sedem in polno število!“

Tako se je zgodilo. O mraku sta prignala zajce domov, že ju je pri grajskih durih čakal kralj in za vogalom je prežala straža, da jo kralj pokliče. Kralj je preštel zajce, pa se mu je obesil nos: bilo jih je sedem. Zopet ni mogel pastirju do živega.

Pa si je zmisлил še eno. Prinesli so prazen mernik in kralj je ukazal pastirju: „Govori v ta mernik in kadar bo mernik poln besedi, da ne bo šla nobena več noter, tačas dobiš mojo hčer za ženo in poleg nje pol kraljestva! Drugače boš ob glavo.“

Bili so zbrani generali in ministri, pri durih je stal sodnik, za durmi z golim mečem rabelj.

Prekanjenega pastirja pa ni nič skrbelo in je na glas in razločno govoril v mernik in pravil takole:

„Moj kralj in gospod mi je ukazal gnati sedem divjih zajcev na pašo; pa je prišel tuj mož pa mi je rekel: „Sto tolarjev ti dam, daj mi enega zajca!“ — pa sem odgovoril: „Ne dam, moj kralj in gospodar mi je ukazal, vseh sedem do zadnjega spet prignati domov,“ — pa tuji mož je bil sam presvetli kralj in ni odnehal in mi je obetal tristo pa sem mu dal zajca za tristo, povrhu pa je moral presvetli kralj poljubiti...“

Tedaj je kralj hitro zakričal: „Stoj in tiho! Ali ne vidiš, da je mernik že poln besedi?“

In je rad dal pastirju pol kraljestva in rodno hčer za ženo, le da mu je zavezal jezik.

Predica in mrlič.

Vdova je imela hčer in ko je hči doraščala, je tako prišlo, da so njene vrstnice druga za drugo šle v zamož, le zanjo edino ni vprašal nihče. To jo je grizlo in je v svoji nespameti rekla in se zaklela, da si mora dobiti zaročnika, pa če bi si ga z nohti izkopala iz zemlje.

Bilo je pozimi. Dekleta iz vasi so se ob večerih shajala pri vdovi, da so sukala kolovrate in pela pesmi, se razgovarjala in smejala in si delala kratek čas.

Tako so neki večer prijazno sedela na preji, ura je bila enajst, kar se tiho odpro vrata pa vstopi mladenič bledih lic, mršavih las. Ne pogleda ne k sebi, ne od sebe, ampak gre naravnost, kjer je sedela vdovina hči, in k nji sede. In se ves čas ni od nje genil, nič ni govoril, nikdo ga ni poznal. Pa ko je ura pričela biti polnoči, je brez besede spet ustal in tiho šel, kakor je prišel.

Drugi večer ravno tako in tretji tudi: enajsta ura ga je prinesla, polnoč ga je vzela, molče je posedal poleg domače hčere in ni krenil od nje očesa.

Dražili so hčer in ugibali, kdo bi bil ta čudni ženin. Hčer in mater je jelo skrbeti; tiha groza ju je

izprehajala in četrty dan nista več strpeli, šli sta v deveto vas, tam je živel pobožen mož, ki so pravili, da mu je vse vedeče, in sta ga vprašali za svet.

Vedež ju je poslušal, zmajal je sivo glavo, potem pa rekel: „Hitita, da bosta še pred nočjo doma! Če nocoj spet pride, mu ti mlada skrivaj priveži konec klopčiča na rokav; nit bo kazala, kam ga odpelje pot in kje mu je dom!“

Tako je hči storila. Nemi ženin je prišel, pa mu je skrivaj navezala nit in ko je s polnočjo odšel, se je klopčič odvijal in odvijal, debel je bil za otroško glavo, pa ga ni več ostalo nego za lešnik, ko je nit nehala teči.

Komaj se je zasvital dan, že sta hiteli vdova in hči in sta šli gledat, kam kaže nit. Peljala je skoz vas, kraj vasi v breg, vrh griča je stala cerkev, za cerkvijo je bil kot pod skrivljeno vrbo, tam so zagrebali razbojniko in tja je peljala nit, noter v grob, na novo zasut.

Zdaj sta vedeli, kakega ženina si je prikoprnela nespametna deklina. Urno sta se vrnila k starčku vedežu, vse sta mu povedali, za božjo voljo ga prosili pomoči.

Vedež je odpiral in zapiral knjige, v osmih ni bilo nič, v deveti je našel, kar je iskal, bral je in dalj ko je bral, bolj je bledele. In je rekel hčeri: „Hudo si se zagrešila, pogubljenca si se dala v oblast! Edina rešitev je ta: živa moraš v rakev in pokopljejo naj te na križpotu, nikar ne na grobju — le tako mu uideš. Pa ko te poneso z doma, te ne smejo ne skoz vrata, ne skoz okno; pod oknom naj predero zid, tod naj te spravijo iz hiše, luknjo pa koj spet zadelajo, da bo stena gladka kakor prej in se do večera ne bo nič poznalo.“

Hči se je bridko jokala, vzela pa je nase hudo pokoro in kakor je vedež svetoval, tako so naredili — še tisti dan so jo pokopali na križpotu.

Zvečer so predle pri vdovi, ura bije enajst pa pride mrlič. Gleda, neveste ni! Plane k durim in voha, plane k oknom in voha, raztogoti se in zakriči: „Kje je moja nevesta? Notri je ni, skoz vrata ni šla, skrili ste jo. Pa jo vendar najdem in če bi jo tri leta iskal, tri pare železnih cokelj razdril pri iskanju.“ Tako je zagrozil in šel.

Na križpotu pa, kjer so pokopali deklico, je zrastle spomladi čudokrasna roža belica. In se je zgodilo, da se je mimo pripeljal mlad in bogat grof; videl je rožo in čista njena belina, mili njen duh sta ga mikala in mamila, da jo je utrgal. Varno jo je nesel s sabo, doma jo je vsadil v lonček zlat in jo postavil na okno najlepše svoje izbe, kamor so mu nosili večerjo.

Tisti večer pa mu je bil čudokrasne rože duh tako prevzel glavo in srce, da mu ni bilo mar jedi, pustil je večerjo na mizi in šel leč.

Ali se mu ni dalo spati, z zoro je vstal, prvi v gradu, mudilo se mu je k čudokrasni roži belici — kako se zavzame: večerje ni več in miza pospravljena! Pokliče slugo in ga vpraša: „Kdo je snedel večerjo, kdo je pospravil mizo?“

Sluga se je zaklinjal, da on ne in on ne.

Roža pa je tisti dan še lepše cvetela, še lepše dehtela, grof se ni genil od okna, le gledal jo je, le duhal jo je in ko je prišel večer, se spet ni doteknil večerje in je šel kar tako k počitku. Glej, tudi to noč je kakor prejšnjo minila večerja z mize.

Grof je ugibal, kaj to pomeni, in ko mu zvečer spet pogrnejo, je sklenil, da se sam prepriča, kdo mu

po noči šari z večerjo. Poslovil se je od čudokrasne svoje rože, ki je ta dan cvetela in dehtela lepo, kakor še nikoli, stopil je iz izbe pa se skril koj za vrata, nastavil je uho in oko in je posluškoval in gledal pri ključalnici.

Po gradu je vse utihnilo in zaspalo, pa je videl, kako se rahlo odpira okno, iz zlatega lončka stopa premilo dekle, prihaja k mizi, seda in si streže z večerjo. Ko se je najedlo, pomeđe drobtine in jih vrže v peč, obriše posodo in jo lepo pospravi v omaro. Potem se obrne nazaj proti oknu.

Tačas je planil grof v izbo in zastavil deklici pot, prijemši jo za belo roko. Deklica se je prestrašila, zgreznila se je na kolena, in še se je razjokala, da je zdaj pogubljena na veke. Grof pa jo je lepo tolažil, še lepše ji prigovarjal in ni nehal, da mu je povedala in razodela, kako je grešila in da je v oblasti pogubljenca, ki jo išče — gorje če jo najde, raztrl bi jo, kakor kamen v mlinu moko. Zdaj je bila grofu še bolj pri srcu, ker se mu je smilila, in jo je prosil, naj mu bo žena, potem jo bo laže čuval in branil.

Deklica je privolila, pa le, če ji obljubi, da je tri leta ne izda pred svetom; v treh letih mine pogubljencu oblast in se ji ne bo ničesar več bati. Grof ji je obljubil in skrivaj sta se poročila.

Živela sta tiho in zadovoljno, grof je rad imel svojo ženo, nikamor ni šel od nje, naj so ga še tako vabili.

Tako se je nagibalo tretje leto že h kraju, nikdo še ni vedel, da je grof oženjen, pa se zgodi, da je tiste dežele kralj omožil svojo najstarejšo hčer, na svatbo pa je povabil vso gospodo od blizu in od daleč in tudi grofa.

Mlado ženo je skrbelo in je branila grofu: „Nikar ne hodi med ljudi, gotovo me izdaš!“ — on pa: „Kralju se ne sinem zameriti. Ne boj se, čuval bom svoj jezik!“

Na svatbo je prišlo vse črno ljudi iz vse dežele. In je prišel tudi pogubljenec, nikdo ga ni videl, on pa je švigal z enega konca na drugi — na vse strani, na vse plati je obračal oči in nastavljal ušesa, kod bi zasledil svojo nevesto.

Tretji dan se je hotel grof posloviti; ali možat in moder se je bil tako prikupil kralju, da ga kralj izlepa ni maral pustiti. „Ostani pri meni,“ mu je prigovarjal, „za prvega mi boš služabnika in svetovavca!“

Grof je prosil zamere, da ne in da ne, in je imel sto izgovorov.

Kralj ga je hotel izkusiti: „Ostani pri meni, svojo mlajšo hčer ti dam za ženo!“

Zdaj grof ni mogel drugače, padel je pred kraljem na kolena in mu razodel resnico, da že ima ženo in zakaj jo je prikrival svetu.

Pogubljenec je stal za grofom in ga slišal. Pokazal se je in zavriskal od veselja. „Dva para železnih cokelj sem že razdril, na tretjih mi že pokajo podplati; ko bi noga pogledala skoz, bi moral nazaj, odkoder sem prišel. Zdaj sem jo pa zasledil, svojo nevesto, in zasledil sem jo še pravi čas, danes tretji dan bo poroka in joj! Ni ji kos človeška pomoč!“

Grof je hitel domov in ženi vse povedal. Žena je prebledela, pa ni tarnala, ne tožila, da ne bi možu predobremu, preljubemu trgala srca; lepo se je poslovila in šla v cerkev, da moli in vdana pričaka smrt.

Grof pa se ni vdal. S sto svojih mož je zastražil cerkev, meče so imeli, spone in verige, da zajemo in zatro pošastnega sovraga, junaki so bili in so koprneli rešiti plemenito gospo. Ali ko je tretji dan z vriščem

viharja pogubljenec prišel, ga niti niso videli; čuli so njegov grohot: „Mrliču ni kos ves živi svet!“ in groza jim je zvezala ude.

Mlada žena je medlela pred oltarjem. Ležal pa je sredi cerkve v odprti rakvi pobožen vojak, ki je bil prejšnji dan umrl in je čakal pokopa. Pa ko je pogubljenec prihrul v cerkev, se je dvignil iz rakve in se mu postavil nasproti in sta se mrtvi vojak in pogubljenec zgrabila, vrtila se in borila. Tresla so se tla, pokale so stene, drobile se šipe, pa ko je mrtvi vojak tretjič zasakal pogubljenca ob tla, sta se razdrli pogubljenca železni coklji in skoz podplat mu je pogledala noga. Tisti mah pa mu je bila vzeta moč, v viharju je izginil in grofova žena je bila rešena.

Butalci.

1. Jernač brez glave.

Bolj na ono stran leži vas, se ji pravi Butale. Butalci so gadje; tisto leto, ko sta bili dve kravi za en par, so se Butalci skregali s pametjo, pa so zmagali Butalci in ne pamet: takšni so.

Butalci so imeli masten gnoj; ni čudo, da jim je koruza rasla in plenjala, kakor drugod nikjer nikoli. Pa se zgodi, da se jim medved privadi v koruzo in je spak noč za nočjo prihajal in se valjal po njej. Škoda gromozanska! Zdaj je župan hitro vzdignil ogleđ in svetovavci so videli in spoznali, da to ni po pravici. In so zbrali može, da gredo nad medveda. Štirje so bili, pa je vsak štel za poldrugega.

Gredo, pridejo do brloga. Imeli so s sabo vrv, navežejo Figarjevega Jernača, nočnega čuvaja, in ga spuste noter, če je medved v brlogu. Res, medved je bil v brlogu. Pa se je reč tako zasukala, da je medved prej zagledal Jernača, kakor Jernač medveda, in medved, mrcina, tof po Jernaču, da je Jernaču odletela glava.

Možje zunaj so čutili, da je ruknila vrv, jo potegnejo vun, glej vrabca: Jernač brez glave! Prično se pričkati, ali jo je imel ali ne, ko so ga spustili v brlog, ta je rekel tako, ta drugače, nazadnje niso vedeli, kaj je res. Pa je eden skočil k Jernačevi ženi.

„Neža, čuj, tvoj človek ali je imel glavo ali ne, ko je davi šel z nami?“

„„Moj? Če je imel glavo? Imel, imel! Saj je snoči še ure pel skoznjo!““

2. Butalski gospod župan.

V Butalah imajo župana, ki je sila gosposki — celo klobuk nosi in pa črevlje ima na škrip, kadar ni bos. Pa mu po opravih pride na dom ljudski človek iz druge vasi, iz hribov hribovec, in vpraša županovo deklino: „Kje so pa mati?“

Mu deklica odgovori: „„Naša mati niso mati, so mama!““

„Pa kje pa so?“

„„Na potoku, perejo srajco.““

„In ata, ali so doma?“

„„Naš ata niso ata, so papa!““

„I no, kje so pa?“

„„V postelji leže in čakajo na srajco, da bo oprana.““

3. Policaj in Cefizelj.

V Butalah so imeli občinskega hlapca, ob delavnikih je goved pasel in lenobo, ob nedeljah in praznikih pa si je na glavo poveznil kapo, ta kapa je bila rdeče obšita, v roko je vzel helebardo ali sulico in je bil policaj, strah vseh tolovajev.

O tem policaju je slišal tudi grozanski razbojnik Cefizelj, ki so pravili, da je že sedem ljudi zadušil in tri ženske. Pa je zasrbelo Cefizlja, da si gre ogledat policaja, in je bilo tisto nedeljo, ko obhajajo v Butalah vsakoletno žegnanje in pobjo, pa je šel v Butale in se nastavil policaju tik pod nos.

Policaj je rekel: „Hoř, Cefizelj, te že imam! Marš v luknjo! Imamo krojača, se mu pravi rabelj, ti bo vzel mero okrog vratu.“

Cefizelj ni rekel ne bev, ne mev in je šel s policajem. Pa prideta mimo peka.

„Oh,“ je vzdihnil Cefizelj, „dokler še lahko požiram, en sam edin koruzni hlebček bi rad snedel, tako dobrih, pravijo, ne peko nikjer nikoder kakor v Butalah.“

„Nu!“ je pritrdil policaj. „Pri nas imamo masten gnoj, naša moka iz naše koruze je kakor zabeljena.“

In ker je bil pek za občinskega moža, mu policaj ni maral odjesti dobička in je pustil Cefizlja v pekarijo in se je s helebardo ali sulico postavil pred vrata, da ga počaka. Čaka in čaka, pa ga ni bilo Cefizlja —

Policaј je rekel : „Hop, Cefizelj, te že imam!“

šent je bil odšel pri zadnjih vratih in se niti ni poslovil. Policaj hud — krščen Matiček! — tako je bil hud, da je kar pljunil. Ali Cefizlja ni bilo in ga ni bilo in ni vse nič pomagalo.

Poteče teden, potečeta dva, pride tretja nedelja, pa je Cefizlja spet zarsbelo, da gre v Butale, in je šel in se nastavil policaju pod nos.

„Hop,“ je rekel policaj, „ali te imam! Zdaj mi več ne uideš!“ in ga je prijel za rokav.

Cefizelj je prosil zamere: „Tujec sem,“ je rekel, „deželan, pa sem zadnjič pot zgrešil od peka, da Vas nisem našel. Ali mi je bilo malo hudo!“ — in je šel s policajem, kakor jagnje za materjo.

Pa prideta mimo peka in Cefizelj se je spomnil, da je lačen, in je lepo prosil, in policaj ga je spustil v pekarijo; mislil si je: „Ti si zvit, jaz pa še bolj, to pot mi ne uideš!“ in se je postavil na zadnja vrata. In je čakal in čakal, pa ni dočakal, ker je Cefizelj to pot šel z bogom pri sprednjih durih; in je bil policaj sila hud, malo je manjkalo, da ni zaklel.

Potečejo trije tedni, pa Cefizelj spet v Butale in policaju pod nos.

„Hop,“ je rekel policaj, „ali te imam! Jaz ti pokažem, kaj je butalski policaj, da mu boš uhajal!“ in ga je prijel za rokav.

Cefizelj je prosil zamere: „Ni Vas bilo pred vrati,“ je rekel, „pa sem Vas iskal, kje ste; do današnjega dne sem Vas iskal in do te-le ure,“ in je šel s policajem in se ni nič branil.

Prideta mimo peka in si je Cefizelj spet zmislil, da bi šel noter in si kupil koruzni hlebček, in je milo prosil, da nikoli tega. Pa je rekel policaj: „Tiček ti, bi mi spet rad ušel — pri tistih durih, ne? kjer mene

ne bo. Ne boš, Jaka! Daj semkaj groš, grem sam kupit koruzni hlebček, pa me ti čakaj tukajle!“

In je policaj šel in kupil in prišel nazaj in ko je hotel Cefizlju dati hlebček, ni bilo več Cefizlja. In je bil policaj tako jezen, da je jezik pokazal za Cefizljem, in je še dobro, da Cefizelj tega ni videl; zakaj Cefizelj je bil grozanski ropar, ki so pravili, da je že sedem ljudi zadušil in pa tri ženske.

4. Dobra gosta.

V Butalah je bila krčma; če je prišel lačen človek in je zahteval prigrizka, vsakikrat je rekla krčmarica: „Jejmina, včeraj smo imeli in predvčerajšnjim smo imeli in jutri bomo imeli, le danes nimamo.“ Tako so gostje minili, zakaj samo vino ne diši, če ni prigrizka poleg. Pa vendar sta krčmar in krčmarica dosti iztočila. Le čudno je bilo, sod je potekel, denarja pa nič.

Mož se je kregal: „Odkod bodi kaj denarja, ko pol soda sama izpiješ, baba!“

Žena je rekla: „Jaz? Samega sebe primi za nos, nimaš zastonj rdečega!“

Potem sta se strela in nazadnje se pobotala tako: Kar izpijeta, morata plačati kakor vsak drug gost. Zdaj sta bila potolažena zastran denarja.

Imela sta pa sladko rebulo na pipi, da bi jo angelci pili, in sta bila še vesela, da jima drugi gostje niso hodili v škodo. Pridno sta jo cukala, ali pomni, kar sta izpila, vse sta pošteno plačala. Kadar si ga je žena natočila polič, nikdar ni pozabila in je zanj vrgla možu dve dvojači; če si ga je mož privoščil, je dve dvojači prejela žena.

Žejo sta imela oba enako, oba hudo, in sod je bil kmalu prazen. Tačas sta preštela skupiček pa sta se močno začudila, da nista več iztržila za ves sod nego — dve dvojači.

Kako je to mogoče?

5. Imenitna kupčija.

Piškur je gnal kravo na semenj, pa je bila premršava in je ni prodal. Jezen jo je poganjal spet proti domu, vstric se mu je gugal mešetar Matijc, oba sta bila okajena in sta preklinjala, da je kar treskalo.

Pa jima zastavi pot debela krastača, košato se je ščeperila sredi ceste in ko se je Piškur zadril vanjo: „Krota, beži!“ — ji še mar ni bilo, da se umakne.

Piškur je bil nasajen, krastača ga je dražila, dražila ga je krava, da je ni prodal, in je zarenčal in rekel: „Matijc, mešetar in slepar, na, kroto požri! Če jo požreš, bo krava tvoja.“

Matijc je debelo pogledal, zgrabil je Piškurjevo roko in lop! vanjo udaril, da se Piškur ne bi skesal, pa je kupči a držala. In je pobral krastačo, zavihal ustni, stisnil nos in dolgih zob hrustnil v gnus. Pa komaj je hrustnil, že je spoznal, da ji ne bo kos krastači, in kakor se je silil, želodec se je upiral in na čelo mu je stopal pot.

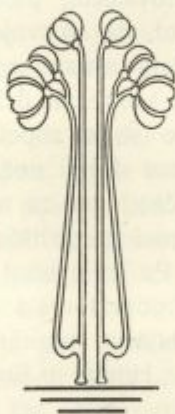
Pa tudi Piškur je bil v škripcih. „Glej ga, sleparja, kako baše!“ si je rekel. „Kaj če nagnusnik, kakršen je, res požre kroto, jaz pa brez krave domov!“

Matijcu se je ustavilo; če bi šlo za deset krav, ne grižljaja ne bi več spravil doli. Pa je zarežal v Piškurja: „Piškur, berač lačni, ali ti je hudo za kravo, kaj? Koliko mi daš zanjo? Na, pol je še imam krote,

požri jo, pa odstopim od krave, ker se mi smiliš, da ne boš tepen doma!“

In Piškur je kar popadel krastačo, kolikor je je še ostalo Matijcu, in jo je pogoltnil.

Tako sta dva Butalca snedla vsak pol krastače in nista vedela zakaj.

Sojenice in kralj.

Stari kralj je umrl, mladi je prevzel krono, ni zapal svojim svetovalcem, pa je šel nepoznan in brez spremstva na pot, da na svoje oči spozna deželo in narod. Potoval je leto in dan, marsikaj vide!, mnogo čul in ni bil vesel ne krone, ne dežele, niti ne sebe.

Pa se zgodi, ko se je zopet vračal proti domu, da ga sredi širne šume dohiti noč. Že ga je skrbelo, naposled zagleda lučko, gre za njo in pride k borni kajžici. Potrka, da prosi prenočišča.

Ni bilo glasu. Pa je le trkal in klical, da je zaječal ključ, da so se odprla vrata — vun je pokukala stara ženica. Poslušala je neznanega potnika in je vzdihnila in rekla: „Hodite z Bogom! Sami sva s hčerjo, njen mož je v vojski, hči leži, le čujte, kako milo stoče. Bole jo križci, sam Bog ji pomagaj in sveta Porodnica! Ne moreva Vas vzeti pod streho.“

Kralj je silil: „Kam naj krenem v gluho noč! Vsaj v vežo me pustite, da pričakam belega dne, bogato Vas poplačam!“

Pa se je smilil ženi mladi potnik, spustila ga je v vežo, zaklenila duri in spet hitela k bolni hčeri. Kralj se je zavil v svoj plašč, stisnil se je v kot, poslušal je milo ječanje bolne hčere in zaspanec se ga je ogibal.

In je bilo ravno polnoči, ko je hči dobila dete, majceno, majceno deklico. Pa se je iznenada razsvetila veža in kralj je videl, kako so tri svetle, bele žene prihajale skoz zaprte vežne duri, in brez koraka, brez šuma so šle v izbo. Kralj se je silno zavzel, splazil se je k durim in gledal skoz špranjo. Tri bele žene so se sklanjale nad novorojeno deklico in prva je izpregovorila: „Bodi kraljica, žena kralja, čigar je to kraljestvo!“ Drugi dve sta rekli: „Tak ti je usod!“ Vse tri so poljubile deklico in se obrnile proti durim, kralj se je umeknil v svoj kot in bele žene so tiho odšle, kakor so prišle.

Kralja je begalo, kar je videl in slišal. Beračica in mu usojena za ženo, kaka sramota! — Sklenil je, končati otroka.

Rano zjutraj je šla starka z doma iskat živeža, mlada je trudna zaspala, pa je kralj tiho stopil v izbo, ukradel je v plenice povito detece od materinih prsi, ga skril pod svoj plašč in zbežal.

Vendar je omahoval, kaj naj stori z drobno deklico — groza ga je bilo krvi. Solnce se je vzpenjalo više in više in še je pod plaščem nosil nebogljeno stvar. Pa se je spomnil sodbe belih žen, zavrel mu je črni žolč, oberoč je prijel deklico in jo zapičil na ostri kolec v plotu, ki je stal ob cesti. „Tu imaš kralja in prestol,“ je rekel, „prazna je sojenic beseda!“ Misli si je, zdaj je mrtva usojena mu nevesta, šel je naprej svojo pot — in na srce se mu je zavalil kamen.

Deklica pa ni bila mrtva. Na kolec se ji je nasadil le povoj, njo pa so obvarovale sojenice, da se ji ni kaj zgodilo, še zbudila se ni.

In je prišel mimo plotu kmet in je videl otroka na kolcu. „Da te hentaj,“ je rekel, „tako dobre letine ne pomnim, glej, plot rodi deco!“

Sojenice so obvarovale deklico, da se ji ni kaj zgodilo.

Varno je snel deklico s kolca in jo nesel domov ženi; četvero sta imela svojih, kjer štirje jedo, lahko še peti, obdržala sta jo in jo imela kakor svojo.

Tako poteče sedem let, osmega pol.

Mladi kralj je bil še vedno samši in brez kraljice. Kjer je snubil, povsod mu je izpodletelo, kakor da mu nagaja skrita moč. Premišljal je: „Ali sem si zato oskrnil vest s krvjo nedolžnega otroka, da si vendarle ne morem po lastni volji izbrati neveste?“

Ni mu dalo miru, šel je spet na pot in je prišel tod mimo, kjer je dete nabodel na kol. Pred belo hišico je skakala deklica, v senci je sedel kmet.

Kralj se je ustavil. Pozdravi kmeta in da napelje pogovor, ga vpraša: „Koliko je stara ta Vaša hči?“

Kmet ni spoznal kralja in je odgovoril: „Ni moja hči, gospod. Sedem let je tega, osmega pol, kar sem jo našel na kolcu zapičeno v onem-le plotu; ni ji bilo sojeno, da pogine, kakor ji je bil namenil neznan tolovaj, poteri ga božja kazen!“

Kralja je pogrelo. Mislil si je: „Mar res ne utečem sodbi treh belih ženščin, jaz, ki sem kralj in ga ni nad mano!“ In je rekel kmetu: „Ljubi mož, kaj Vam povem, dajte meni dekleta! Bogat sem in brez otrok, vzamem jo za svojo in dobro ji bo pri meni; Vas pa obilno poplačam, ker ste jo redili toliko let.“

Kmetu in njegovim ženam je bilo hudo; pri srcu jima je bila deklica, ali vendar se nista upala, kaziti ji sreče. Prelepo so se poslovili in deklica je šla s kraljem; na eno oko se je jokala, na drugo se je smejala — mislila je, da jo res čaka sreča.

Hodila sta križem in vprek, solnce se je nagibalo, deklici so pešale noge, pota le ni bilo konec. Vprašala je kralja: „Kje je Vaš dom?“ — pa ko mu je pogledala

v oko, se je prestrašila ; želela si je nazaj, pa ni kam vedela sirota.

Prišla sta v temno šumo, zdaj jo je kralj nena- doma zgrabil in jo stisnil za beli vrat, da je postajala višnjeva in bleda, da ni več dala sape od sebe in je omahnila k tlom. Zasmeljal se je kralj, da se je sam prestrašil svojega smeha, in zbežal naprej, kakor da ga preganja divja zver.

Deklica je ležala kakor mrtva, toda bila je še živa in le hudo omamljena. Jutranja rosa jo je spet zbudila in pričela je vekati.

Tam blizu je pasel star pastir, čul je vek, šel za njim in je našel deklinico. Razodela mu je, kaj se ji je zgodilo, pa se mu je zasmilila in ker ni vedela ne kam nazaj, ne kod naprej, je ostala pri njem.

In je preteklo zopet sedem let, osmega pol.

Dežela še ni imela kraljice, še je kralj sameval na svojem zlatem prestolu. Kamor je prišel v oglede, povsod so se zbal groze v njegovih očeh in so iskali izgovorov. Bolj in bolj je postajal tih in mrk in sam-svoj, več si ni strigel las, več si ni bril brade, nikogar ni ljubil, nikomur bil ljub.

In se je zgodilo, da je spet šel na pot in so ga noge zanesle v šumo, kjer je davil deklico, ki so mu jo namenile sojenice. V šumi je stala pastirska kočica, pod hrasti v žiru se je pasla žival, pred kočico na studencu je pralo dekle.

Kralj jo je pogledal in že so ga zgrabile temne slutnje. „Čegava si?“ je vprašal.

Deklica se je ustrašila tujega moža, iz kočice pa je prišel pastir in je odgovoril kralju, kje in kako je našel dekleta.

Kralju je srd silil v lice, ali premagal se je in je rekel: „Vri ste mož! Toda star ste in kaj bo z deklico,

če Vas pobere smrt! Naj gre z mano! Služabnik sem kraljev, od danes tretji dan pridem ponjo, da jo popeljem v kraljev grad, prva bo med služabnicami in deležna visoke časti. Vas pa bogato plačam, ker ste jo redili toliko let.“

Pastir se je branil, ali drugi dan je preudarjal in ko se je storil tretji dan in se je pripeljal tuji mož z belimi konji in zlato kočijo in je s sabo prinesel svilen obleko in zlat nakit, mu je verjel in je sprejel mošnjo s cekini, deklica pa vsa iz uma od tolikega bleska se je rada oblekla v svilo in zlažo, že je sedela v zlati kočiji in je pognal, da se je ogenj delal konjem pod kopiti.

Sredi noči sta dospela v grad, ta grad je stal na sinji skali kraj morja. Vse je spalo v gradu, nikdo ju ni videl in kralj je peljal deklico v belo kamrico, pred pernato posteljico. „Naspi se in odpočij!“ je rekel, „jutri stopiš pred kralja.“

Deklica je bila trudna, komaj je legla, že je zaspala. Postelja pa je bila umetelno narejena iz kovanega železa in ko je deklica legla, se je tiho sklenila nad njo in zaklenila in ni bila drugačna kakor velika železna kroglja. Kralj pa je čakal pred durmi in je prišel in zvalil kroglo skoz visoko okno, da je padla v temno noč, v globoko morje, naj jo valovi požro ali neso, kamor jih volja. Zaškrtal je z zobmi in je mislil, zdaj se je rešil usode.

Kroglja je mirno plavala po širnem morju, plavala je sedem dni, sedem noči, zanesle so jo vode do brega španske dežele.

Španska kraljica je sedela na belem produ kraj morja. Bila je v črno oblečena, žalovala je za španskim kraljem, svojim možem, ki ga je vzela smrt, in ni imela ne hčere, ne sina, da ji tolažita srce. Gledala

je preko sivega morja pa je zagledala krogeljo, ki so jo zibali valovi.

Poklicala je sluge. „Holajte, črni sluge, vlóvite ono čudo, ki plavotá na vodi, da vidimo, ali je živa stvar, ali je mrtva!“

Črni sluge so urno poskakali v lahke čolne, veslali so v sivo morje, z vikom in krikom so zajeli krogeljo in jo zvalili pred kraljico. Krogelja pa je bila čez in čez trda ko jeklo, gladka ko steklo in kraljica je ukazala in so prišli kovači in ključarji s kladvi in kleščami, da so varno razklenili krogeljo. Notri je ležala prelepa mlada deklica, oblečena v svilo in zlato, in je mirno spala.

Pa ko so strmeli vanjo, že je odprla oči in sedla. Zagledala je črne sluge, silno se je prestrašila, vrgla se je pred kraljico na kolena in jo prosila milosti.

Kraljica se je začudila taki lepoti. Potolažila je deklico in še jo je izprašala, kdo je in odkod. Deklica ji je razložila čudne zgodbe svojega mladega življenja; le tega pa sama ni vedela, kako je prišla v krogeljo in krogelja v morje.

Kraljica je rekla: „Božji volji so bili pokorni valovi in so te zanesli ob moj breg; zato ostani pri meni, da mi boš v tolažbo vdovi osameli na stare dni!“

Tako se je zgodilo in deklica se je dan za dnem bolj in bolj primilila španski kraljici, kraljica jo je ljubila, da bi rodne hčere ne mogla bolj, in ko je preteklo sedem let, osmega pol, je sklenila, da ji izroči kraljestvo.

Ukazala je ravnati velike gosti, kakršnih še ni videl svet, odkar solnce sije in ptički pojo, tam si naj izbere preljuba njena hčerka ženina, najbolj lepega, najbolj mogočnega, najmodrejšega. Povabila je v goste vse kralje in dorasle njih sinove z vesoljnega sveta in

vsi, ki so bili še brez žena, so prišli, da se ne zamerijo mogočni kraljici, in jih je bilo devetstodevetindevetdeset.

Med njimi je bil tudi kralj, ki je že trikrat stregel deklici po življenju. Ni rad prišel, na ženitev že dolgo ni več mislil. Kes mu je bil pajdaš, skrb družica, ni maral veselega hrupa; ali prisilili so ga ministri, da gre na gosti, zakaj bali so se vojske s špansko kraljico. In trpeti je moral, da so mu ostrigli lase in z dišečim oljem namazali glavo in brado.

Oklicano pa je bilo: „Komur da mlada kraljična prstan, ta bo njen mož.“ Sedela je na bogatem prestolu in mimo so se vrstili snubci drug za drugim z zornimi lici in v košatih oblekah in se ji klanjali do tal; kraljična pa se je vsakemu prijazno nasmejala, kakor bi posijalo pomladno solnce, da ji nobeden ni mogel zameriti, čeprav ni dobil prstana.

Poľovica snubcev se je že bila poklonila mladi kraljični, pa kraljična še ni dala prstana iz rok; spogledovali so se visoki služabniki in s skrbjo jo je gledala španska kraljica. In h koncu je šla dolga vrsta, mlada kraljična pa se ni še odločila.

Eden sam je še prihajal, zadnji v vrsti, nesrečni oni kralj. Opravljen je bil v črni baržun, stopal je s trudnimi koraki in s povešeno glavo in ko je prišel do kraljične, niti ni dvignil oči. In ni videl, da mu kraljična ponuja prstan. In ko je kraljična izpregovorila: „Nate prstan, moj kralj in ženin!“ se ni razveselil silne sreče, prestrašil se je in umeknil nazaj in ko je pogledal kraljični v ljubo lice in v nedolžno oko, je padel predno v prah in je dvignil k njej roke kakor v molitvi: „Kraljična, nisem Vas vreden!“ Spoznala se pa nista več drug drugega, kralj in mlada kraljična.

Kraljična je prijazno namignila kralju in je rekla v drugič: „Nate prstan, moj kralj in ženin!“

Kralj se je z glavo doteknil tal in je prosil: „Nikarte, kraljična, nisem Vas vreden, prevelik sem grešnik!“

Pa se mu je kraljična premilo nasmehljala in je rekla v tretjič: „Nate prstan, moj kralj in ženin!“

Zdaj se je kralj vzdignil, vzel je prstan kraljični iz bele roke, stopil je k visokemu oknu in vrgel prstan v sivo morje.

Planili so nanj črni sluge, kralj se ni branil, držal jim je roke, da so ga uklenili in vrgli so ga v ječo. Sodniki pa so mu brali sodbo, da bo tretji dan plačal z glavo, ker je žalil kraljično in zapravil ji prstan. —

Tako se je storil tretji dan in so prinesli kralju poslednjo južino in so mu postregli z ribo, kakršnih so ribiči mnogo nalovili prejšnji večer. Kralj je odprl ribo, glej, v ribi je bil prstan, ki ga je bil zagnal v morje! Izprosil si je zadnjo milost, da sme pred smrtjo še govoriti s kraljično.

Kraljična je dovolila, pripeljali so kralja prednjo in kralj ji je vrnil prstan.

Kraljična reče: „Vrnili ste mi prstan, jaz vračam Vam glavo, prizanešena Vam bodi smrt!“

Kralj pa je odgovoril: „Ne prosim življenja in ga ne maram, ker sem zaslužil, da ga izgubim, ne enkrat, ampak trikrat.“ In izpovedal se ji je, kako je nedolžno dete napičil na oster kol, kako je mlado deklico zadavil v črnem gozdu, kako jo je čez sedem let, osmega pol zaprl v železno kroglo in jo vrgel v globoko morje, da je gotovo storila smrt. Tako je pravil in dostavil: „Peza teh pregreh mi tlači dušo in

nimam miru in nimam spanja, dokler me ne reši smrt!“

Kraljična se je zavzela in molčala. Potem je rekla: „Glej čudo, jaz sem ona deklica, ki si jo preganjal!“

V zvoniku je zapel mrtvaški zvon, rabelj je potrkal na vrata, da je čas, kralj pa se je zgrudil na tla in je kraljični poljubil šolin. Potem je vstal, da gre.

Kraljična pa ga je ustavila in je rekla: „Ker se kesaš, ti odpuščam. Zastonj bi se upirala temu, kar je nama namenjeno.“ In ponudila mu je roko in prstan in je rekla: „Na prstan, moj kralj in ženin!“ In kralj ji je poljubil roko in jo zmočil s svojimi solzami in vzela sta se in sta bila srečna.

87/12/17

Usebina:

Tolovaj Mataj	3
Puta in petelinček	12
Zakleti zaklad	13
Gospod in sv. Peter	19
Sojenice in cigan	22
Sin jež	34
Mrtvi ženin	41
Laži	48
Žena ni marala otrok	54
Trije hlapci	57
Kačji kralj Babilon	68
Mačeha in pastorka	75
Jurko je iskal strahu	83
Muk	92
Dva brata	98
Poldrugi Martin	108
Zlata hruška	113
Predica in mrlič	122
Butalci	128
Sojenice in kralj	138

